

KESKUSAREENA

TUTKIMUS ARKKITEHTUURIN JA RAKENNETUN
YMPÄRISTÖN MERKITYKSISTÄ

Mikko Kyrönviita

Aluetieteen pro gradu -tutkielma

Johtamiskorkeakoulu

Tampereen yliopisto

Tammikuu 2012

Tampereen yliopisto

Johtamiskorkeakoulu

KYRÖNVIITA, MIKKO: Keskusareena – tutkimus arkkitehtuurin ja rakennetun ympäristön merkityksistä

Aluetieteen pro gradu -tutkielma, 94 sivua

Tammikuu 2012

Tämä tutkimus käsittelee vuodesta 2009 alkaen Tampereelle suunniteltua monitoimiareenaa – siis Keskusareena-hanketta. Maailmankuulun arkkitehdin Daniel Libeskindin suunnittelema hanke on Tampereen ja koko Suomen mittakaavassa varsin massiivinen ja sen tiimoilta on virinnyt hyvin monipuolinen keskustelu. Tutkimuksessa Keskusareenaa tarkastellaan sekä laajojen yhteiskunnallisten muutosten kautta että ihmisten hankkeesta tekemien tulkintojen ja merkityksenantoprosessin myötä. Tutkimuksessa etsitään vastausta siihen, mitkä tekijät ovat vaikuttaneet Keskusareena-hankkeen syntymiseen sekä sitä, millaisia merkityksiä ja tulkintoja hankkeesta käydyssä keskustelussa on muodostunut.

Tutkimusta voi pitää laadullisena tapaustutkimuksena. Tutkimuksen aineisto koostuu tavoitteiden mukaisesti kahdesta toisiaan oleellisesti tukevasta aineistosta. Hankkeeseen vaikuttaneita tekijöitä eriteltäessä aineistona on käytetty hankkeen nettisivuilta (www.tampereenkeskusareena.fi) löytyvää julkista materiaalia, jonka käsittely on kiinteässä yhteydessä hyvin laajaan ja monipuoliseen tutkimuskirjallisuuteen. Keskusareenan saamia merkityksiä ja hankkeesta tehtyjä tulkintoja analysoidessa aineistona on Aamulehden nettisivuilta (www.aamulehti.fi) löytyvät, julkisiin ja kaikille avoimiin aiheita käsitteleviin artikkeleihin annetut lukijakommentit. Tutkimus perustuu sosiospatiaalisen dialektiikan ja sosiaalisen konstruktionismin mukaisiin lähtökohtiin, joiden mukaan yhteiskuntien tilallinen organisoiminen, käyttö ja erilaiset merkitykset ovat inhimillisen toiminnan seurausta, siis sosiaalisia konstruktioita. Lukijakommenttien analysoinnissa lähestymistapa on diskursiivinen, ja kommenttien ymmärretään representoivan ihmisten ja yhteiskunnan välistä suhdetta.

Tutkimus liittyy kiinteästi arkkitehtuurin symboliseen merkitykseen ja sitä kautta kaupungeista aktiivisesti tuotettujen imagojen rakentamiseen. Yksinkertaisesti tutkimus käsittelee arkkitehtuuria kaupunkien kannalta oleellisena menestystekijänä. Näkemys ei kuitenkaan ole aivan yksinkertainen, joten tämän ymmärtämiseksi tutkimuksessa käsitellään laajasti arkkitehtien ja arkkitehtuurin sekä Keskusareena-tyyppisten urbaanien projektien merkityksen kasvuun vaikuttaneita, kaikilla tilallisilla ja maantieteellisillä tasoilla ilmeneviä yhteiskunnallisia ja kulttuurillisia tekijöitä.

Tutkimuksen toinen lähestymistapa koskee käsitystä, jonka mukaan arkkitehtuuri on kieltä, jolloin rakennetun ympäristön voi nähdä kommunikoivan erilaisia merkityksiä. Sen lisäksi, että arkkitehtuuri ymmärretään kieleksi, Keskusareenan saamien merkitysten tavoittamiseksi tutkimuksessa korostetaan kielenkäytön merkitystä. Lukijakommenttien analysoinnin kautta lähestytään näkemystä, jonka myötä on mahdollista tehdä tulkintoja arkkitehtuurista ja rakennetusta ympäristöstä, tässä tapauksessa siis Keskusareenasta ja vielä hieman laajemmin Tampereen kaupungista. Tämän kautta on mahdollista hahmottaa tutkimuksessa käsiteltyjen, laajojen ja osittain varsin abstraktienkin tekijöiden paikallisuutta.

AVAINSANAT: Keskusareena, arkkitehtuuri, rakennettu ympäristö, Tampere

1. JOHDANTO	1
2. AINEISTO, METODOLOGIA JA TUTKIMUKSEN TAVOITTEET	5
2.1. TUTKIMUSAINEISTO	5
2.2. DISKURSSIANALYYSI, TAVOITTEET JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	8
3. TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	11
3.1. SOSIAALINEN KONSTRUKTIONISMI	11
3.2. SOSIOSPATIAALISTA DIALEKTIIKKAA	14
3.3. ARKKITEHTONINEN MAANTIEDE	18
4. TALOUDEN JA TUOTANTORAKENTEEN MUUTOKSET	21
4.1. TEOLLISUUDESTA LUOVAAN TALOUTEEN	21
4.2. KULTTUURITEOLLISUUS JA SYMBOLITALOUS	27
4.3. URHEILUN JA FESTIVAALIN KAUPUNKI	30
5. GLOBALISAATIO JA KAUPUNGIT	34
5.1. GLOBALISAATIO LYHYKÄISYYDESSÄÄN	34
5.2. GLOBALISAATION TUTKIMUS	38
5.3. KAUPUNKIEN ROOLI	40
5.4. KAUPUNGIT KAUPAN	42
6. KAUPUNKISUUNNITTELU JA ARKKITEHTUURI	45
6.1. MODERNISTA POSTMODERNIIN	45
6.2. IKONINEN ARKKITEHTUURI	49
6.3. GLOBAALIN KILPAILUN ARKKITEHTUURIA	52
7. LUKIJAKOMMENTTIEN ANALYSOINTI	56
7.1. KIEKKOKAUPUNKI	57
7.1.1. <i>MM-kisojen merkitys</i>	57
7.1.2. <i>Elitismiä</i>	60
7.1.3. <i>Hakametsä</i>	63
7.2. TAANTUMUS VAI KEHITYS?	65
7.2.1. <i>Aseveliakseli kummittelee</i>	65
7.2.2. <i>Kostautuuko hämäläinen hitaus?</i>	67
7.2.3. <i>Junttikylästä oikeaksi kaupungiksi</i>	71
7.3. KAUPUNKIKUVA	73
7.3.1. <i>Muistojen Tampere</i>	73
7.3.2. <i>Aravanharmaa keskusta</i>	75
7.3.3. <i>Simulaatiota</i>	78
8. POHDINTOJA	81
LÄHTEET	85
AAMULEHDEN ARTIKKELIT	94

1. Johdanto

Pro gradu -tutkielmani käsittelee Keskusareena-hanketta (kirjoitan Keskusareenan erisnimen tapaan isolla alkukirjaimella), jonka myötä Tampereelle on tarkoitus rakentaa uusi, konserttien, messujen, jääkiekko-otteluiden sekä urheilu- ja muiden tapahtumien järjestämiseen soveltuva monitoimiareena. Suomen olympiakomitean maan toiseksi merkittävimmäksi hankkeeksi listaama Keskusareena on suunniteltu katsojakapasiteetiltaan 11 000 hengen suuruiseksi, joka areenan konserttiversiossa lisääntyy vielä 3000 hengellä. Kerrosneliöitä areenaan on tarkoitus tulla 39 000 (Aamulehti 5.11.2010). Keskusareenan tavoiteltu vuosittainen liikevaihto on 7 miljoonaa euroa, joka jakautuu jääkiekon (54 %) sekä kulttuuri- ja muiden tapahtumien (46 %) suhteen. Kävijöitä areenassa arvellaan olevan 680 000 vuodessa. Pääsääntöinen ohjelma tulisi koostumaan paikallisten jääkiekkjoukkueiden Ilveksen ja Tapparannan otteluista (80 kappaletta), joiden lisäksi yli 3000 katsojan konsertteja arvioidaan vuosittain järjestettävän 20 kappaletta, muita isompia tapahtumia 10 kappaletta sekä pienempiä tapahtumia ”lähes päivittäin”. (www.tampereenkeskusareena.fi.)

Edellä mainittujen tapahtumien ja ”varsinaisen sisällön” lisäksi Keskusareenaan rakennettaisiin yhteensä 50 kappaletta erikokoisia aitioita. Näistä 24 kappaletta tulisi olemaan omistusaitioita, joiden hinta vaihtelee 980 000 ja 390 000 euron välillä (Aamulehti 21.1.2011). Näiden omistusaitioiden myymisellä on varsin tärkeä osuus myös koko hankkeen rahoittamisessa. Areenan yhteyteen tulisi valmistumaan myös 2500 neliometriä liiketilaa, 2500 kiinteää ravintolapaikkaa ja 7000 pikaruokapaikkaa. Lisäksi areenaan olisi tarkoitus hankkia tamperelaisten taiteilijoiden taideteoksia yli 50 kappaletta. Hankkeen nettisivuilla Keskusareenasta puhutaankin ”todellisena monitoimihallina” ja ”viihtyisänä tapahtumakeskuksena”. (www.tampereenkeskusareena.fi.)

Keskusareenaan on kiinteästi yhteydessä myös niin sanottu kansi-hanke, eli rautatien ylle rakennettava kansi, jonka päälle sekä areena että sen yhteyteen suunnitellut tornit, eli toimisto- ja asuinrakennukset tulisivat sijoittumaan. Kannelle on tarkoitus rakentaa 180 asuntoa ja yhteensä 15 000 kerrosneliötä. Myös areenan viereen, Sorinkadun varteen on suunniteltu 120 asuntoa lisää, joiden kerrosneliömäärä olisi 10 000. Lisäksi kannen päälle tulisi sijoittumaan myös noin 250 huoneen ja 12 000 kerrosneliön hotelli. Yhteensä toimitilaa koko kannelle on arvioitu tulevan 35 000 neliötä. Kannen kustannusarvio on 64 miljoonaa euroa. (Aamulehti 5.11.2010; 14.6.2011; www.tampereenkeskusareena.fi.)

Ellen toisin mainitse, en erottele tutkimuksessani areenaa ja kansi-hanketta vaan käytän niistä yhdessä Keskusareenan nimitystä. Tämä on perusteltua, sillä julkisessa keskustelussa koko hanke ymmärretään nimenomaan Keskusareenan nimellä. Alue, jolle Keskusareena on suunniteltu rakennettavaksi, sijaitsee Tampereen keskustassa, Sorin sillan vieressä. Karkeasti määriteltynä alue sijoittuu yliopiston, sekä rautatieaseman ja linja-autoaseman muodostaman kolmion keskelle (ks. kuva 1). Tutkimukseni kannalta huomioitavaa on, että ainakaan toistaiseksi Keskusareenaa ei siis ole vielä rakennettu.

Kuva 1. Tampereen Keskusareenan sekä suunniteltujen toimisto- ja asuinrakennusten sijainti (lähde: www.tampereenkeskusareena.fi).

Keskusareena-hankkeen vetäjinä toimivat Tampereen Keskusareena Oy ja sen perustaja Rikard Bjurström sekä pohjoismainen rakennusalan konserni NCC-yhtiöt. Myös yhteistyö Tampereen kaupungin, VR:n ja liikenneviraston kanssa on keskeisessä asemassa hankkeen mahdollisessa toteuttamisessa. Muita yhteistyökumppaneita ja työssä mukana olevia asiantuntijaorganisaatioita ovat Oy VR-Rata Ab, Ramboll Finland Oy, Sport and Live Vision, J.R.A. Consulting, KSOY arkkitehtuuria, Deloitte, Ilves-Hockey Oy ja Tapparann Tamhockey Oy. Tampereen Keskusareenan omistaa Tampereen Keskusareenan Kiinteistö Oy, jonka osakkaina ovat Tampereen Keskusareena Oy, aitioiden omistajat sekä yksityiset sijoittajat. Rakennettaessa kiinteistön vuokralaisena tulee toimimaan Tampereen Keskusareena Oy, joka pitkäaikaisella vuokrasopimuksella (vuosivuokra 4,3 miljoonaa euroa) vuokraa koko kiinteistön edellä mainitulta Tampereen Keskusareenan Kiinteistö osakeyhtiöltä. Tampereen Keskusareena Oy:n pääomistajat ovat Ilves-Hockey Oy, Tapparann jääkiekon SM-liiga joukkueesta vastaava Tamhockey Oy, Arena Invest Tampere Oy sekä TKA Invest Oy, kaikki yhtä suurella omistusosuudella. Hankkeen vetäjänä toimivalla ja Tampereen Keskusareena Oy:n perustajalla Rikard Bjurströmilla on lisäksi 10 % omistusosuus. (www.tampereenkeskusareena.fi.)

Tutkimukseni kannalta oleellinen asia on kuitenkin ennen kaikkea se, että keväällä 2010 hankkeen suunnittelutyöhön tuli mukaan maailmankuulu, New Yorkissa päämajaansa pitävä arkkitehti Daniel Libeskind. Keskusareenasta on ennen Libeskindin mukaan tuloa ollut nähtävillä erilaisia, esimerkiksi rakennuskonserni NCC:n julkaisemia versioita, mutta Libeskindin suunnittelemat, ja tutkimuskohteenani nyt olevat suunnitelmat ja kuvat julkistettiin marraskuussa 2010. (www.tampereenkeskusareena.fi.)

Tampereen kaupunginvaltuusto on kokouksessaan 13.6.2011 hyväksynyt Keskusareenan rakentamisen mahdollistavan asemakaavan, maan luovutus sopimukset sekä kaupungin rahoitusosuuden, joka on yhteensä 33,4 miljoonaa euroa. Kaupungin rahoitusosuudesta 22,7 miljoonaa euroa menee alueen rakentamiskelpoiseksi tekemiseen. Lisäksi liikennevirasto myi kannen alle jäävät maa-alueet Tampereen kaupungille 500 000 euron kauppahintaan. Suomen valtion ja Tampereen kaupungin välisen sopimuksen ehtona on, että rakentaminen aloitetaan vuoden kuluessa rakennusluvan tulosta lainvoimaiseksi. Koko Keskusareena-hankkeen, siis sekä areenan että kannen, kokonaiskustannusarvio on 400 miljoonaa euroa. Pelkän areenan rakentamiskustannukset ovat alun perin 100,8 miljoonaa euroa ja arvioitu rakentamisaika noin kaksi vuotta. Tavoitteena on päästä aloittamaan rakentaminen keväällä 2012, jolloin areenan olisi tarkoitus valmistua syksyllä 2014. Tosin kaupunginvaltuuston areenaa koskevista päätöksistä on

tehty viisi valitusta Hämeenlinnan hallinto-oikeuteen, jossa asemakaavavalitusten käsittely vuonna 2010 kesti 10,3 kuukautta. Näin ollen Keskusareenan mahdollinen rakentaminen voi oikeusprosessin edetessä tätä vauhtia lykkääntyä vielä vuodella. Hankkeen etenemistä voi hidastaa myös uusi kustannusarvio, jonka mukaan kustannukset tulevat hyvin todennäköisesti nousemaan entisestään. Lisäksi yksityisen rahoituksen odotettua pienempi määrä voi vaikuttaa koko hankkeen rakentamiseen. (Aamulehti 6.4.2011; 30.5.2011; 13.6.2011; 14.6.2011; 22.7.2011; 25.9.2011.)

Keskusareenan tapaista monitoimiareenaa, tai ainakin uutta jäähallia, on haviteltu Tampereelle jo pitempään. Erilaisia vaihtoehtoja on noussut julkisuuteen karkeasti arvioiden ainakin viimeisen 15 vuoden aikana, ja mahdollisiksi rakennuspaikoiksi on esitetty milloin mitään, aina nykyisen Hakametsän jäähallin tilalle rakentamisesta Tampere-talon viereiseen Sorsapuistoon. Keskustelua tällaisen areenan rakentamisesta ja tarpeellisuudesta on siis käyty jo pidemmän aikaa. Nyt käsittelemäni Keskusareena-hanke on sen sijaan tutkimustani tehdessä ollut vireillä hieman vajaat kolme vuotta ainakin sen perusteella, että Tampereen Keskusareena Oy on rekisteröity patenti- ja rekisterihallituksen kaupparekisteriin helmikuussa 2009 (Yritys- ja yhteisötietojärjestelmä 2012).

Kuten edellä läpi käymistäni tekijöistä voidaan päätellä, Keskusareena-hanke on Tampereen ja koko Suomen mittakaavassa varsin massiivinen, joten sen merkitystä ei voi mielestäni vähätellä. Vaikka areenaa ei ole vielä edes rakennettu, ja välttämättä ei koskaan rakennetakaan, niin hankkeen synnyttämä keskustelu osoittaa, että tutkimusaiheeni on ainakin herättänyt varsin paljon erilaisia mielipiteitä. Keskusareenasta on uutisoitu säännöllisesti lähinnä Aamulehdessä ja jonkin verran myös Helsingin Sanomissa sekä Yleisradion toimesta. Hankkeen edetessä on tehty myös selvitystöitä lähinnä vastaavan tahon, Tampereen Keskusareena Oy:n toimesta ja tilauksesta. Tätä kirjoittaessani (8.1.2012) Keskusareenasta ei ainakaan tietääkseni ole valmistunut yhtäkään tutkimusta, joten mielestäni tutkimukselleni on selvästi ”tilausta”. Näenkin, että tutkimukseni on paitsi Keskusareena-hankkeen kannalta myös akateemista tutkimusta ajatellen varsin ajankohtainen.

2. Aineisto, metodologia ja tutkimuksen tavoitteet

2.1. Tutkimusaineisto

Tutkimusaineistoni jakautuu tutkimuksen tavoitteiden mukaisesti kahteen osaan. Keskusareena-hankkeeseen vaikuttaneita taloudellisia ja tuotannollisia prosesseja sekä muita yhteiskunnallisia muutoksia analysoidessani olen käyttänyt tulkintojeni perustana Tampereen Keskusareena Oy:n verkkosivuilta (www.tampereenkeskusareena.fi) löytyvää, hanketta esittelevää julkista materiaalia. Käytän Keskusareenan verkkosivuilta ottamiani sitaatteja ja kuvia esimerkkeinä, jotka mielestäni tukevat analyysiani hankkeen syntyyn vaikuttaneista yhteiskunnallisista ja arkkitehtonisista tekijöistä. Olen myös hyödyntänyt päätelmieni tukena Deloitte-konsultointiyhtiön (tai asiantuntijaorganisaation, kuten yhtiön verkkosivuilla määritellään) 13.4.2010 valmistunutta, koko Keskusareena- ja kansi-hankkeen taloudellisia vaikutuksia arvioivan selvitystyön loppuraporttia. Myös tämä raportti on vapaasti nähtävissä ja ladattavissa Tampereen Keskusareena Oy:n verkkosivuilla. Lisäksi olen jonkin verran käyttänyt päätelmieni tukena myös Aamulehden avoimen verkkolehden Keskusareenaa koskevista artikkeleista ottamiani sitaatteja.

Edellä mainittu, pääsääntöisesti Keskusareenan verkkosivuihin ja Deloitteen tekemään raporttiin perustuva tutkimusaineisto koskee tutkimukseni lukuja 4, 5 ja 6, joissa erittelen niiden avulla Keskusareena-hankkeen syntyyn mielestäni vaikuttaneita tekijöitä. Vaikka en varsinaisesti tulkitse tai ”avaa” verkkosivuilta, Deloitteen raportista tai Aamulehdestä ottamiani sitaatteja, näen kuitenkin että ne ovat kiinteä osa tutkimusaineistoani ja tukevat analyysiani Keskusareenasta. Mielestäni esimerkkisitaatit auttavat myös varsin laajojen ja osittain hyvin abstraktienkin prosessien havainnollistamisessa ja kontekstualisoimisessa. Tältä osin ne liittyvät kiinteästi tutkimukseni sosiaalisen konstruktionismin mukaiseen lähtökohtaan, joten niiden käyttö sellaisenaan on mielestäni hyvin perusteltua. (Häkli & Paasi 2003, 142.)

Tutkimusaineistoni toinen osio liittyy Aamulehden verkkosivuilla julkaistuihin, kaikkien vapaasti luettavissa oleviin Keskusareenaa koskeviin artikkeleihin. En kuitenkaan analysoi itse artikkeleiden sisältöä vaan niihin annettuja lukijakommentteja. Käytän tutkimuksessani siis Keskusareenan verkkosivujen materiaalia, Deloitteen raporttia, Aamulehden verkkolehden artikkeleita, niihin annettuja lukijakommentteja sekä kuvia, jotka olen ottanut Keskusareenan verkkosivujen lisäksi hankkeen arkkitehdin, Daniel Libeskindin verkkosivuilta (www.daniel-libeskind.com). Vaikka

käytänkin eri aineistoja hieman vaihtelevalla tavalla, niin niiden yhdistelemisessä on kuitenkin kysymys aineistotriangulaatiosta (Eskola & Suoranta 1998, 69).

Aamulehden julkisen verkkolehden artikkeleihin annettuja kommentteja käsittelen tutkimukseni seitsemännessä luvussa, josta muodostuu eräällä lailla tutkimukseni toinen osio. Artikkelit olen hakenut Aamulehden verkkosivuilta löytyvällä hakutoiminnolla hakusanana ”keskusareena”. Artikkeleita, jotka liittyvät Keskusareena-hankkeeseen löytyi tutkimuksentekohetkellä (23.11.2011) yhteensä 32 kappaletta. Artikkeleihin annettuja kommentteja lukiessani huomasin kuitenkin, että niiden sisältö alkoi pitkälti toistaa itseään, joten käytin kvalitatiiviseen tutkimukseen perinteisesti liittyvää harkinnanvaraista, teoreettista ja tarkoituksenmukaista poimintaa (Eskola & Suoranta 1998, 61). Tutkimukseni kannalta kaikki artikkelit kommentteineen eivät siis olleet yhtä relevantteja, eivätkä näin ollen tuottaneet enää uutta tietoa, joten aineiston kylläntymisen, eli saturaatiopisteen havaittuani valitsin tutkimukseeni neljätoista artikkelia kommentteineen (taulukko 1.) (mt. 62).

Kuten tutkimukseni kolmannessa, teoreettisia lähtökohtia koskevassa luvussa totean, kielenkäyttö on luonteeltaan konstruktivistista, ja puhetta sekä tekstiä voidaan tuottaa jatkuvasti lisää, jolloin tutkittava ilmiö saa yhä uusia näkökulmia. Kielenkäyttöä analysoitaessa aineiston rajaaminen ja saturaatiokriteeri voivatkin olla varsin ongelmallisia. (Eskola & Suoranta 1998, 64–65.) Vaikka verkkolehdellä voi olla tekniset rajoitteensa, on kuitenkin aivan mahdollista, että tutkimukseni tekemisen jälkeen kommentointi juuri nimenomaisesti, aineistonani käyttämiin Aamulehden verkkosivujen artikkeleihin jatkuu. Lisäksi uusien, tutkimukseeni kuulumattomien artikkeleiden julkaisemisen myötä Keskusareena-keskustelu voi hyvinkin saada aivan uusia näkemyksiä ja versioita. Kielenkäytön konstruktivistisen luonteen myötä ymmärrän myös tutkimukseni ja oman asemani osallistuvan samaan keskusteluun, toisin sanottuna todellisuuden sosiaaliseen rakentumiseen ja eri jäsenyyskategorioiden ylläpitämiseen (Häkli 1999, 138–139).

Vaikka aineiston rajaaminen voikin olla hankalaa, niin mielestäni valitsemani artikkelit kommentteineen ovat kuitenkin tutkimukseni teoreettisen viitekehyksen kannalta relevantteja ja kattavia. Tapauskohtaista analyysia soveltaen, artikkelit kuvaavat Keskusareena-hankkeen kannalta olennaisia vaiheita, ovat sisällöllisesti mielenkiintoisia ja kattavat ajallisesti (tutkimuksentekohetkellä) suurin piirtein koko prosessin. Lisäksi valitsemiini artikkeleihin annetut kommentit tukevat sekä lukumäärällisesti että sisällöllisesti tekemääni valintaa. Mielestäni

tutkimukseni on teoreettisesti edustava, sillä se kuvaa yksittäistä tapausta yleisempiä ilmiöitä ja on menetelmältään sovellettavissa muihinkin tapauksiin (Eskola & Suoranta 1998, 65).

	Aamulehden artikkeli	Julkaistu	Kommentit (kpl)
1.	Tampereen Keskusareenaa suunnitteleva arkkitehti haluaa yhdistää jaetun kaupungin	23.12.2010	29
2.	Keskusareenaan haetaan valtiolta kymmenen miljoonaa	29.12.2010	20
3.	Keskusareenalle myytiin 14 uutta aitiota	21.1.2011	27
4.	Onnistuuko? Keskusareena voi imeä väkeä koko Etelä-Suomesta	27.1.2011	37
5.	Keskusareena ei ehdi MM-kisoihin	30.3.2011	154
6.	Keskusareenan ravintolaan miljoonien sisustus	30.3.2011	32
7.	Lupa heltisi: Tampere saa ostaa maat Libeskindin torneille 500 000 eurolla	6.4.2011	70
8.	Keskusareenan rakentaminen otti yhden askeleen eteenpäin	12.4.2011	33
9.	Bjurström vahvistaa: Keskusareenalla ei mitään mahdollisuuksia vuoden 2013 MM-kisoihin	30.4.2011	64
10.	Sara Hildénin museo sopisi loistavasti Keskusareenalle	6.5.2011	30
11.	Tampereen Keskusareenan hinta pompsahti neljällä miljoonalla	26.5.2011	104
12.	Nyt se on päätetty, Keskusareena voi tulla Tampereelle	13.6.2011	128
13.	Keskusareenan rahoitus varmistumassa - rakentaminen halutaan aloittaa ensi kesänä	14.6.2011	53
14.	Rahoitus yhä auki: Jos areena ei toteudu, koko kansi kaatuu	25.9.2011	99
			880

Taulukko 1. Aamulehden verkkolehden artikkelit ja annettujen kommenttien lukumäärä (kpl).

Aamulehden valintaa tutkimusaineistoni lähteeksi tukee näkemys, että maakuntalehdet kertovat alueen tapahtumista ja ihmisten elämästä. Lisäksi Aamulehti on tamperelainen, joten on perusteltua olettaa, että se toimii keskeisimpänä paikallisena viestintävälineenä ja -kanavana ja näin kertoisi Keskusareena-hankkeesta, paikallisuudesta ja tamperelaisuudesta muita viestimiä enemmän. Tämä näkemys on toki myös ongelmallinen, sillä sen mukaan Aamulehden levikkialue, Pirkanmaa maakuntana tai Tampere olisi itsestäänselvyys ja yhtenäinen ”alueolio”, joka selittäisi lehden olemassaolon ja legitimoisi sen tehtävän. Tällöin ”journalismi olisi raportointia tuon alueolion tilasta ja sen asukkaiden elämästä”. (Hujanen 2002, 15.) Aamulehti on tosin sikäli perusteltu valinta, että Keskusareena-hanketta käsitellään lehdessä huomattavasti yksityiskohtaisemmin kuin esimerkiksi Helsingin Sanomissa tai Yleisradion verkkosivuilla.

Journalismin roolin pohdinta on tutkimukseni kannalta sikälikin hivenen ongelmallinen, että aineistoni, siis lukijakommentit, eivät ole varsinaisesti ”toimitettua” journalismia. Annetut kommentit kyllä liittyvät suurelta osin kulloisenkin artikkelin aiheeseen, joten tätä kautta ne voi

nähdä liittyvän kiinteästi journalistiseen sisältöön. Tosin artikkelin sisällöstä riippumatta kommenttien joukossa on myös aivan ”puuta heinää”, joka ei mitenkään liity käsiteltävään aiheeseen. Paikallisuuden tai tamperelaisuuden suhde kommentteihin on myös hieman ongelmallinen, sillä verkkolehden avoin luonne huomioiden, on täysin mahdollista, että kommentoija voi olla yhtä hyvin tamperelainen tai vaikka berliiniläinen, kuten yhdessä kommentissa todetaan. En koe tätä ongelmalliseksi, sillä tarkoitukseni ei ole tutkia vain tamperelaisten näkemyksiä Keskusareenasta. Verkkolehti on siis tekninen ilmaisuväline, joka mahdollistaa tilan ja ajan suhteen ”ylittämisen”, siis viestien välittymisen melkein reaaliajassa riippumatta lähettäjän ja vastaanottajan maantieteellisestä sijainnista (vrt. Chouliaraki & Fairclough 1999, 42).

Aineistosta tekee mielenkiintoisen myös se seikka, että kommentointi on mahdollista palveluun rekisteröitymättä. Kommenttien antaminen anonyymisti on siis täysin mahdollista, jolloin esimerkiksi kommentoijan yhteiskunnallinen asema tai suhde Keskusareena-hankkeeseen ei käy mitenkään ilmi. Vaikka kommentit on muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta jätetty nimettöminä, niin en kuitenkaan näe tätä anonyymiyttä tutkimukseni kannalta ongelmallisena, sillä tarkoitukseni on tutkia kommenttien sisältöjä, ei kommentoijien profiilia. Käsittelem seuraavaksi kommenttien analysoinnin metodologisia lähtökohtia ja tutkimukseni tavoitteita.

2.2. Diskurssianalyysi, tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni pohjautuu olettamukseen, jonka mukaan sosiaalinen ja yhteiskunnallinen elämä rakentuu erilaisista käytännöistä, jotka on sidottu tiettyyn aikaan ja paikkaan. Nämä monimutkaiset käytännöt muodostuvat yhteiskunnallisen elämän eri alueilla, kuten esimerkiksi talouden ja politiikan piirissä, mutta myös kulttuurin ja jokapäiväisen arjen myötä. Tämä näkökulma on mielestäni sovellettavissa sekä Keskusareenaan vaikuttaneiden tekijöiden erittelyyn että Aamulehden lukijakomenttien analysointiin. Aamulehden artikkeleiden lukijakomenttien analysointiin sovellettuna lähestymistapani tarkoittaa sitä, että tarkastelen niitä yhteiskunnallisen elämän käytäntöinä, joiden avulla on mielestäni mahdollista hahmottaa abstraktien yhteiskunnallisten rakenteiden ja niiden mekanismien sekä konkreettisten tapahtumien välisiä yhteyksiä. Toisin sanottuna siis näen, että kommentit kuvaavat ihmisten ja yhteiskunnan välistä suhdetta. (Chouliaraki & Fairclough 1999, 21.)

Näkökulmani Aamulehden artikkeleihin annettujen lukijakommenttien analysointiin on diskursiivinen. Diskurssilla viitataan yhteiskunnallisen elämän semioottisiin käytäntöihin, joita ovat esimerkiksi kieli (puhuttu, kirjoitettu, tai näiden yhdistelmät muissa semioottisissa käytännöissä kuten esimerkiksi laulaminen musiikissa), ei-sanallinen kommunikaatio (eleet, ilmeet) ja visuaaliset elementit kuten valo- ja elokuvat (Chouliaraki & Fairclough 1999, 38). Diskurssit eivät kuitenkaan ole ”itseriittoisia”, itsenäisiä kokonaisuuksia tai objekteja vaan hyvin monimutkaisia yhteiskunnallisista suhteista ja käytänteistä muodostuvia ”joukkoja”. Kriittisen diskurssianalyysin mukaisesti tutkimukseni painopiste on yhteiskunnallisissa suhteissa, jolloin diskurssien hahmottaminen Aamulehden artikkeleihin annetuista kommentteista kertoo merkityksistä ja merkityksien rakentumisesta. (Fairclough 2010, 3.)

Diskurssit siis representoivat¹ erilaisia aspekteja maailmasta – sekä materiaalisen maailman prosesseja, suhteita ja rakenteita että mentaalisia elementtejä kuten ajatuksia, tunteita, uskomuksia, siis ylipäättään sosiaalista maailmaa. Nämä representaatiot eivät kuitenkaan ole aina samanlaisia vaan eri diskurssit ovat erilaisia ”perspektiivejä maailmaan”, jotka taas liittyvät kiinteästi esimerkiksi ihmisten yhteiskunnallisiin aseisiin ja suhteisiin, heidän sosiaalisiin ja henkilökohtaisiin identiteetteihinsä sekä suhteisiinsa muihin ihmisiin. Tämä kaikki vaikuttaa hyvin monimutkaiselta, mutta tutkimukseni kannalta oleellisinta on käsitys diskursseista merkityksellistämisen käytäntöinä ja sosiaalisina konstruktioina, joilla representoidaan erilaisia asioita. (Fairclough 2003, 124; Fornäs 1998, 185.)

Kriittisen diskurssianalyysin näkemys diskursseista sosiaalisina käytäntöinä liittyy keskeisesti tutkimukseni kolmannessa luvussa lähemmin käsittelemääni sosiaaliseen konstruktionismiin, jonka mukaan käsityksemme todellisuudesta rakentuu historiallisissa, kulttuurillisissa ja yhteiskunnallisissa prosesseissa sekä ihmisten jokapäiväisessä vuorovaikutuksessa (Burr 1995, 1–4). Kriittisen diskurssianalyysin lähtökohtana on oletamus diskursiivisten tapahtumien ja tilanteiden sekä yhteiskunnallisten rakenteiden ja instituutioiden dialektisuudesta. Yhteiskunnallinen ja institutionaalinen konteksti siis vaikuttaa diskurssien muodostumiseen, mutta näillä diskursseilla on myös vaikutusta yhteiskunnalliseen ja poliittiseen todellisuuteen. Lyhykäisyydessään diskurssit siis sekä muodostavat yhteiskunnallisia käytäntöjä että ovat seurausta näistä käytännöistä. (De Cillia, Reisigl & Wodak 1999, 157.)

---

¹ Tarkoitan representaatiolla yksinkertaisesti esitystä ja tuotettua ”todellisuuskuvaa”. Konstruktionismin mukaisesti representoiminen on todellisuuskäsitysten rakentamista, mutta ei kuitenkaan ”todellisuuden esittämistä niin, että esitystä voitaisiin verrata sen kohteeseen”. Käytettävissä on siis vain rakennettu, ei jäljennetty, esitys eli representaatio. (Mäntysalo 2004, 15–16.)

Käsittelen tutkimukseni teoreettisia lähtökohtia tarkemmin kolmannessa luvussa, mutta yksinkertaisesti todettuna tutkimukseni perustuu käsitykseen, jonka mukaan yhteiskuntien tilallinen organisoiminen, käyttö ja erilaiset merkitykset ovat inhimillisen toiminnan seurausta, siis sosiaalisia konstruktioita (Soja 1980, 210). Tutkimukseni tavoitteena onkin kuvata tätä tilallista organisoimista eli niitä tuotannollis-taloudellisia, globaaleja ja arkkitehtuuriin liittyviä tekijöitä, jotka ovat mielestäni vaikuttaneet Keskusareena-hankkeen syntyyn. Tutkimuksessani pyrin sosiaalisen konstruktionismin mukaisesti lisäämään tietoisuutta ja antamaan uusia näkökulmia yhteiskunnallisen todellisuuden, tässä tapauksessa Keskusareena-hankkeen, eri piirteiden hahmottamiseen sekä käsitysten haastamiseen (vrt. Hacking 2009, 19–20). Painotan myös vielä, että tutkimukseni tarkoituksena ei ole ottaa kantaa siihen, tuleeko Keskusareenaa rakentaa vai ei.

Masseyn (2008, 17–31) mukaan paikat ovat erilaisten verkostojen ”risteyskohtia” ja ”artikuloituja hetkiä”, joissa erilaiset sosiaaliset suhteet, prosessit, kokemukset ja ymmärrykset sekä merkitykset yhdistyvät tiettyä aikana. Tutkimukseni toisena tavoitteena on eritellä näitä Keskusareenaan ja Tampereeseen liittyviä tekijöitä. Toisin sanottuna siis tutkin, millaisia diskursseja Aamulehden Keskusareenaa käsitteleviin artikkeleihin annetuista kommentteista nousee esiin ja miten niissä representoidaan Keskusareena-hanketta ja Tamperetta. Mielestäni tutkimukseni ensin mainitun tavoitteen, eli tuotannollis-taloudellisten, globaalien ja arkkitehtuuriin liittyvien tekijöiden analysointi tukee oleellisesti toisen tavoitteeni saavuttamista, sillä representaatioita tutkittaessa on välttämätöntä huomioida niiden kulttuurinen konteksti ja niitä ympäröivät laajemmat yhteiskunnalliset rakenteet (Juhila 1999, 168).

Näen myös, että tutkimukseni liittyy kaupunkitutkimuksen kielelliseen käänteeseen (ks. Collins 2000). Kieli on väline, joka mahdollistaa tilallisten ja yhteiskunnallisten prosessien kategorisoinnin ja liittää ne osaksi arkipäiväisiä käytäntöjä (Häkli & Paasi 2003, 143). Kommentteja, siis kielen käyttöä, analysoimalla pyrinkin vastaamaan Unwinin (2000, 27) esittämään näkemykseen, jonka mukaan kriittisen maantieteen ja kaupunkitutkimuksen tulisi enenevässä määrin sitoutua tutkimaan meidän kaikkien arkipäiväisiä käytäntöjä, joiden myötä muodostuvat paikat, joissa elämme sekä niille antamamme merkitykset.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

- Miten talouden ja tuotantorakenteen muutokset, globalisaatio sekä arkkitehtuuriin liittyvät tekijät ovat vaikuttaneet Keskusareena-hankkeen syntymiseen?
- Millaisia Keskusareenaa käsitteleviä diskursseja Aamulehden artikkeleihin annetuissa kommentteissa rakentuu?
- Miten diskursseissa representoidaan Keskusareena-hanketta ja Tamperetta?

3. Teoreettiset lähtökohdat

3.1. Sosiaalinen konstruktionismi

Termi sosiaalinen konstruktionismi on ollut osa yhteiskuntatieteellistä tutkimusta jo pitkälle toistasataa vuotta. Erityisesti yhdysvaltalaisen yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen piirissä sosiaalisella konstruktionismilla on vahvat perinteet ja termi esiintyikin ensimmäistä kertaa alan kirjallisuudessa jo vuonna 1905, jolloin Lester F. Ward julkaisi artikkelinsa *Evolution of Social Structures* (Best 2008, 41). Sosiaalisen konstruktionismin vakiintuminen yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen keskiöön on nähtävissä alkaneen erityisesti 1960 -luvulla, jolloin julkaistiin Peter L. Bergerin ja Thomas Luckmannin teos *The Social Construction of Reality* (1966, suom. 1994 *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*). Tämä tutkimussuuntauksen ja tiedon sosiologian kenties keskeisin teos sai aikanaan hieman vaisun vastaanoton, mutta on sittemmin noussut erääksi yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen merkkiteoksista. Sosiaalisen konstruktionismin vaiheita tieteellisenä lähestymistapana ei ole tässä tarpeen eritellä kovin tarkkaan. Lyhykäisyydessään voidaan kuitenkin todeta, että tutkimussuuntaus kehittyi erityisesti pyrkimyksenä tutkia ja ratkaista sosiaalisia ongelmia, joihin totunnaisiin käsityksiin jämähtäneen ja kaiken kattaviin selityksiin pyrkineen positivismiin ei nähty voivan tarjota vastausta (Fopp 2007).

Tutkimussuuntauksen viimeisen puolen vuosisadan aikana vakiintuneesta asemasta sekä tunnustuksesta huolimatta, sosiaalinen konstruktionismi on käsitteenä edelleen hyvin monimuotoinen ja ristiriitainen. Yhteiskuntatieteelliseen tutkimuskirjallisuuteen perehtyessä huomaa nopeasti, että mitä moninaisimpia asioita eri tieteenaloilla on tutkittu sosiaalisen rakentumisen näkökulmasta. Tieteenalat ylittävä laajamittainen hyväksyntä ja jopa muoti-

ilmiömäinen leviäminen on myös nähty johtaneen tilanteeseen, jossa sosiaalisesta konstruktionismista itsestään on tullut kirjava ja vaikeasti määriteltävä mosaiikki, joka samanaikaisesti tarkoittaa sekä kaikkea että ei mitään. (Gubrium & Holstein 2008, 3–10.) Sosiaalisen konstruktionismin sisällöstä ja merkityksestä onkin viime vuosikymmeninä käyty laajaa keskustelua eri tieteenaloilla ja se on nähty myös keskeisenä tekijänä erilaisissa tieteellisissä ristiriidoissa, joita kutsutaan jopa ”kulttuuri- ja tiedesodiksi” (Hacking 2009, 8).

Hajanaisuudestaan huolimatta sosiaalisen konstruktionismin piiriin voidaan Weinbergin (2008, 14) mukaan lukea kaikki tutkimukset, jotka pyrkivät ainakin osittain muuttamaan vakinaisia, muuttumattomiksi ja yleismaailmalliseksi koettuja käsityksiä ja korvaamaan ne joustavammilla, yksityiskohtaisemmilla ja yhteiskuntahistoriallista merkitystä sekä sosiaalista vuorovaikutusta painottavilla näkemyksillä. Keskeinen ajatus onkin käsitys ymmärryksemme ja kokemuksemme rakentumisesta sosiaalisissa prosesseissa, joka tarkoittaa sitä, että maailma ei ole ”tuolla jossain”, ulkopuolisena ja meistä riippumattomana tekijänä vaan arkipäiväinen todellisuutemme ja kokemuksemme maailmasta muodostuu kullekin meistä vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. (Berger & Luckmann, 1994; Burr 1995, 1–16; Gergen 1998, 149–155; Gubrium & Holstein 2008, 3–10; Hacking 2009, 7–16.)

Tarkasteltaessa esimerkiksi Euroopan maanosan käsitteen muodostumista, on mahdollista havaita, että yhteiskunnallinen todellisuus vaihtelee historiallisesti, kulttuurillisesti ja erilaisista asemista riippuen, jolloin oleellista on tutkia niitä prosesseja, joiden seurauksena yhteisesti hyväksytyt todellisuuskäsitykset vakiintuvat osaksi ihmisyyhteisöjä (Berger & Luckmann 1994, 13). Maanosa terminä viittaa maantieteellisesti rajattuun sijaintiin ja Eurooppa onkin esimerkiksi koulumaantieteen piirissä ymmärretty itsenäisenä alueellisena ja maantieteellisenä kokonaisuutena. Keskeinen tekijä Euroopan hahmottamisessa on ollut sen varsin yleinen jakaminen erilaisiin maantieteellisiin alaluokituksiin kuten Itä- ja Länsi-Eurooppaan tai Keski-, Etelä- ja Pohjois-Eurooppaan. Tällainen maantieteellinen luokittelu on kuitenkin ongelmallinen, sillä se, mitä ja millä perusteella ymmärrämme kulloinkin kuuluvan esimerkiksi Itä-Eurooppaan, on täysin historiallisesti ja kulttuurillisesti määrittynyt. Tämä vaihtelu on ollut nähtävissä myös maantieteen oppikirjoissa, joissa nämä luokitukset ovat saaneet mitä moninaisimpia tulkintoja. (Paasi 2001, 12.)

Toinen mielenkiintoinen esimerkki on Dittmerin (2006) artikkeli, jossa hän käsittelee Euroopan luokittelusta Itä- ja Länsi-Eurooppaan käyttäen esimerkkinään Bram Stokerin vuonna 1897 ilmestynyttä romaania *Dracula*, jossa aikakauden kirjallisuudelle tyypillisesti Euroopan nähdään

olevan jakautunut kahteen, toisilleen vastakkaiseen tilaan niin fyysisesti kuin mentaalisesti. Dracula on hyvä esimerkki siinäkin mielessä, että teoksen toista sataa vuotta kestäneen suosion myötä siitä on seurannut aivan oma kirjallisuuden ja elokuvien genre sekä alakulttuuri, joissa toistuvasti uusinnetaan tätä vakiintunutta itä-länsi -dikotomiaa (Dittmer 2006, 58). Oli kysymys sitten oppikirjoista tai kaunokirjallisista teoksista, on selvää, että tällaisilla tekijöillä on vaikutus käsityksiimme eri asioista. Sosiaalisen konstruktionismin keskeinen lähtökohta on kriittisesti haastaa tällaiset totunnaiset ja itsestään selvänä pidetyt tapamme ajatella ja ymmärtää.

Edellisistä esimerkeistä voidaan päätellä, että havaintomme ja tietomme maailmasta sekä käsityksemme vaikkapa juuri Itä- tai Länsi-Euroopasta – maantieteellisestä sijainnistaan huolimatta – ovat vailla objektiivista tai tasapuolista, ”luonnollista” perustaa (vrt. Burr 1995, 1–4). Sen sijaan, että käsityksillämme olisi yksi kiinteä ja määrätty perusta, ymmärryksemme Euroopasta rakentuu sosiaalisissa prosesseissa ja ihmisten jokapäiväisessä vuorovaikutuksessa. Tämän vuorovaikutuksen kautta käsityksistämme, tai kuten Berger ja Luckmann (1994, 13) toteavat, mistä tahansa tietokokonaisuudesta tulee osa sosiaalisesti hyväksytyä todellisuutta.

Yhteiskunnallisen todellisuuden olemassaolo onkin Heiskalan (2000, 197) mukaan ”riippuvainen inhimillisissä käytännöissä syntyvistä kulttuurisista konstruktioista, jonka mukaan me tuotamme yhteiskunnallisen todellisuuden, jossa elämme ja vain sellaiset yhteiskunnalliset erottelut ja instituutiot, jotka tuotetaan yhteiskunnallisissa käytännöissä yhä uudelleen, voivat säilyä”. Näin ollen yhteiskuntarakenteelliset tekijät eivät ole olemassa toimijoista riippumatta. Ihmisten ja yhteiskunnan suhde on siis dialektinen, sillä todellisuus näyttäytyy meille tulkintamme kautta subjektiivisesti merkityksellisenä, yhtenäisenä maailmana. Näin ollen subjektiivisesti merkityksellisessä toiminnassaan ihmiset sekä tuottavat yhteiskunnan että ovat itse sen tuotteita. (Berger & Luckmann 1994, 29–30; Heiskala 1994, 149–156.)

Sosiaalisen konstruktionismin piirissä objektiivisen totuuden tavoittelua ei ole nähty ainoastaan hyödyttömänä päämääränä vaan sen on myös tulkittu johtavan reifikaatioon eli inhimillisen toiminnan merkityksen vähättelemiseen, fatalistiseen suhtautumiseen vallitsevaa yhteiskunnallista tilannetta kohtaan ja sellaisten yhteiskunnallisten tekijöiden itsestään selvänä pitämiseen, joita tulisi ensisijassa pyrkiä muuttamaan (Berger & Luckmann 1994, 103–104; Weinberg 2008, 14–15). Sovellan myös omaan tutkimukseeni näkemystä, jonka mukaan tutkimuksen tavoitteena ei siis olekaan pyrkiä objektiiviseen yhdenmukaiseen totuuteen vaan tutkia sitä, miten käsityksemme ovat muotoutuneet, ja ennen kaikkea, miten niitä käytämme. Tällöin myös vallitsevien käsitysten ja

yhteiskunnallisen todellisuuden muuttaminen on mahdollista. Monimuotoisen tutkimussuuntauksen nimissä tehtyjen tutkimusten yhteisenä nimittäjänä voidaankin nähdä tutkimukseni mukainen tavoite lisätä tietoisuutta ja antaa uusia näkökulmia yhteiskunnallisen todellisuuden eri piirteiden hahmottamiseen ja kyseenalaistamiseen. (ks. esim. Hacking 2009, 19–20.)

Sosiaalisen konstruktionismin mukaisesti näenkin maailman, tai todellisuuden ja käsityksemme, rakentuvan erilaisissa historiallisissa, kulttuurillisissa ja sosiaalisissa prosesseissa sekä ihmisten jokapäiväisessä vuorovaikutuksessa sen sijaan, että ymmärryksemme siitä perustuisi objektiiviseen tai luonnolliseen perustaan (ks. Burr 1995, 1–4). Näin ollen yhteiskunnalla ei siis voida olettaa olevan tasalaatuista ja yhdenmukaista perustaa vaan se rakentuu ihmisten vuorovaikutuksen myötä eri tavoin eri paikoissa. Tämän näkemyksen myötä myös ympäristöstä tulee osa sosiaalista toimintaa. Tästä päätellen tila on siis merkittävä yhteiskuntateoreettinen tekijä, joka paitsi rakentuu sosiaalisista suhteista ja materiaalisista yhteiskunnallisista käytänteistä, myös vaikuttaa niiden rakentumiseen. (Häkli 1999, 104; Massey 2008, 40.) Seuraavassa luvussa käsittelem tarkemmin tilan merkitystä sosiaalisten suhteiden jäsentymisessä.

3.2. Sosiospatiaalista dialektiikkaa

Klassisen fysiikan ja euklidisen geometrian mukaan tila (*space*), siis fysikaalinen avaruus, määriteltiin tilaksi, jossa sijaitsevat kaikki materiset kappaleet. Tämän määritelmän mukaan tila (avaruus) nähtiin kolmiulotteiseksi ja luonteeltaan absoluuttiseksi suureeksi, jonka rakenteeseen siinä sijaitsevat kappaleet eivät mitenkään vaikuttaneet. Sittemmin tämä kolmiulotteinen ja passiivinen määritelmä tilasta on korvautunut modernin fysiikan käsityksellä pituudesta, leveydestä ja korkeudesta sekä aikaulottuvuudesta muodostuvasta neliulotteisesta aika-avaruudesta. Tutkimukseni laajuus, saatikka sitten tietoni, eivät mitenkään mahdollista aika-avaruuden tämän laajempaa käsittelyä, joten tässä kohtaa suosittelen perehtymistä vaikkapa muuan Einsteinin tuotoksiin. Suhteellisuusteorian mukaan on kuitenkin selvää, että tila ja aika kietoutuvat toisiinsa, jolloin tila ei ole absoluuttinen ulottuvuus vaan tilallisuuden olemassaolo on riippuvainen objektien välisistä keskinäissuhteista, tai kuten Massey (2008, 50) asian ilmaisee, ”modernissa fysiikassa asioiden identiteetti muodostuu vuorovaikutuksen kautta”. Tila siis ei voi staattista eikä aika tilatonta (mt. 57).

Edellä esittämäni varsin abstrakti pohdinta voi vaikuttaa tutkimusaiheeni kannalta saivartelulta, mutta siitä voidaan kuitenkin päätellä, että objektien väliset vaikutussuhteet sekä luovat että määrittävät tilaa ja aikaa, jolloin voimme ajatella tilaa ”keskinäissuhteiden konstruktiona, sosiaalisten suhteiden ja vuorovaikutusten samanaikaisena olemassaolona kaikilla tilallisilla asteikoilla, kaikkein paikallisimmalta tasolta kaikkein globaaleimpaan” (Massey 2008, 57). Maantieteen piirissä tilaa on teoretisoitu tietenkin pitkään, mutta erityisesti 1970-luvulta alkaen keskiöön on noussut juuri tilan ja yhteiskunnan välisen suhteen käsitteellistäminen. Tilalliset suhteet ja prosessit alettiin käsittää maantieteellisen hahmon saaneiksi sosiaalisiksi suhteiksi, jonka mukaan tila ymmärrettiin sosiaalisesti konstruktioksi (mt. 39–40).

Tämä näkemys tilasta sosiaalisena konstruktiona oli kuitenkin varsin yksipuolinen, sillä sen mukaan maantieteelliset muodot ja niiden väliset suhteet olivat vain seurauksia tai muiden sosiaalisten selitysten lopputuotteita (Massey 2008, 39–40). 1980-luvulla yhteiskuntamaantieteen piirissä alettiinkin kritisoida sitä, että suurin osa yhteiskuntateoreettisesta ajattelusta ei ota kantaa tutkimuskohteensa tilallisuuteen (Dear & Häkli 1998, 59). Sen lisäksi, että tila ymmärrettiin sosiaalisesti konstruoiduksi, tämän keskustelun seurauksena myös sosiaaliset suhteet alettiin ymmärtää tilallisesti konstruoiduiksi. Yksinkertaisimmillaan siis, kuten Massey (2008, 40) toteaa, ”yhteiskunta konstruoidaan välttämättä tilallisesti, ja tuo tosiseikka, yhteiskunnan tilallinen järjestäminen, vaikuttaa siihen, miten yhteiskunta toimii.” (mt. 39–40.)

Tila rakentuu lukemattomista suhteiden verkostoista, jotka sijaitsevat kaikissa mittakaavoissa paikalliselta tasolta globaalille. Kaikilla sosiaalisilla (ja myös fyysikaalisilla) ilmiöillä, toiminnoilla ja suhteilla on siis tilallinen muoto ja suhteellinen tilallinen sijainti. Tästä päättelen, että näitä suhteita on tarkasteltava nimenomaan tilallisesta näkökulmasta. (Massey 2008, 57–58.) Dearia ja Häkliä (1998, 59) mukailen, tilaulottuvuus on tutkimuksessani metodologinen painotus: tapa kysyä ja tunnistaa tutkimusongelman kannalta keskeisiä tekijöitä ja syy-yhteyksiä. Tässä kohtaa näen myös, että Keskusareena-hanketta ja Tampereen kaupunkia käsittelevä tutkimukseni liittyy kiinteästi kaupunkitutkimuksen perinteeseen, jossa ”tilaulottuvuuden maantieteellinen pohtiminen ja tilaa implisiittisemmin käsittelevä kaupunkisosiologia ovat melko vaivattomasti löytäneet toisensa” (Dear & Häkli 1998, 59). Kaupungithan ovat monella tapaa tilan ja spatiaalisten mielikuvien määrittelemiä tutkimuskohteita; niiden kuvitellaan muodostavan keskinäisiä verkostoja ja ne mielletään mitä erilaisimpien materiaalistien ja mentaalisten virtojen solmukohdiksi. (mt. 58–59.)

Tutkimukseni tarkoituksena on pyrkiä havainnollistamaan miten erilaiset, hyvin monimutkaisella tavalla toisiinsa kytkeytyneet sosiokulttuuriset, taloudelliset ja poliittiset prosessit ovat kehittyneet ajassa ja tilassa (Dear & Häkli 1998, 60). Perustan tutkimukseni siis käsitykseen, jonka mukaan yhteiskuntien tilallinen organisoiminen, käyttö ja erilaiset merkitykset ovat inhimillisen toiminnan seurausta, siis sosiaalisia konstruktioita (Soja 1980, 210). Toisin sanottuna näen, että yhteiskunta tuottaa sosiaalisilla ja tilallisilla käytänteillään (*spatial practices*) oman, organisoidun tilansa (Lefebvre 1991, 31–33). Vaikka tätä käsitystä tilan tuottamisesta on kritisoitu (esim. Unwin 2000, 24), en kuitenkaan tarkoita, että tilallisuus olisi jonkinlainen absoluuttinen ulottuvuus tai staattinen ”lopputulema” vaan pikemminkin prosessi. Sosiospatiaalisen dialektiikan mukaisesti ymmärrän tilan heijastavan sosiaalisia suhteita ja yhteiskunnallisia käytäntöjä vaikuttaen kuitenkin samanaikaisesti (jatkuvasti) niiden muodostumiseen (Massey 2005, 20–21; 2008, 39–40; Soja 1980, 210; 1989, 76).

Käyttäessäni tilan käsitettä metodologisena lähtökohtana tarkoitan sillä Sojan (1980, 210) määritelmän mukaista käsitystä, jonka mukaan tilan organisoiminen on sosiaalisesti tuotettua, eli tila muodostuu määrätietoisten sosiaalisten käytänteiden ja suhteiden mukaan. Tällöin tilaan liittyy keskeisellä tavalla myös valta ja symboliikka: ”tila on monimutkainen hallitsemisen, alistumisen, solidaarisuuden ja yhteistyön suhteiden verkko”, jolloin tila voidaan nähdä myös ”valtageometriaksi” (Massey 2008, 58). En siis käsittele tilaa yhteiskunnallisista suhteista erotettuna ulottuvuutena vaan ymmärrän tilan rakentuvan poliittisista, taloudellisista ja ideologisista prosesseista (vrt. Unwin 2000, 24). Mielestäni tämä tilakäsitys on hyvinkin sovellettavissa tutkimukseeni Keskusareena-hankkeesta, sillä kuten Dear ja Häkli (1998, 60–61) asian ilmaisevat, kaupunkitutkimuksen haasteena on kyetä käsitteellistämään rakenteiden, instituutioiden ja toimijoiden jatkuvaa vuorovaikutusta.

Mielestäni koko Keskusareena-hanke, ja kaupungit yleensäkin, voidaan ymmärtää rakentuvan sosiospatiaalisen dialektiikan seurauksena, siis toimintana, jossa rakenteet, instituutiot ja toiminta kietoutuvat yhteen. Keskusareenan taustalla olevat prosessit eivät kuitenkaan ole sidottuja ainoastaan paikalliseen, tamperelaiseen tapahtumatasoon, sillä mielestäni hankkeen taustalla on nähtävissä tiettyjä globaaleja trendejä ja taipumuksia, jotka ilmenevät yhtäläillä niin New Yorkissa ja Tokiossa kuin Helsingissä tai Tampereellakin. (vrt. Dear & Häkli 1999, 61; Haila, A. 1997, 52–53.) Käsittelen näitä prosesseja myöhemmin, mutta kontekstia korostavan konstruktionistisen tutkimusotteen, tai kontekstuaalisen kaupunkitutkimuksen, mukaisesti ymmärrän, että tulkinnat näistä prosesseista muotoillaan aina paikallisesti yhteiskunnallisissa merkityksenantoprosesseissa.

Nämä prosesseista tuotetut kuvaukset eivät kuitenkaan ole vain tulkintoja todellisuudesta, vaan ne samalla ohjaavat tiettyihin yhteiskunnallisiin toimenpiteisiin. Mielestäni Keskusareena, rakennetaan sitä tai ei, on esimerkki tällaisista tulkinnoista ja siitä seuranneista toimenpiteistä. Sosiaalisesti konstruoitu tieto ja sosiaalinen sekä yhteiskunnallinen toiminta ovat siis kiinteästi yhteydessä toisiinsa. (Burr 1995, 5; Haila, Y. 2001, 18–20.)

Käsittelen tutkimuksessani Tampereen Keskusareena-hanketta representaationa, eli ”kokoelmana” yhteiskunnallisen merkityksenantoprosessin myötä tehtyjä tulkintoja ja käsityksiä (vrt. Massey 2005, 20; Shields, 1996, 228). Mielestäni Keskusareena-hanke voidaan ymmärtää Lefebvren (1991, 38–39) mukaisesti tilan representaatioksi (*representation of space*). Tällaiset tilan representaatiot voivat vaikuttaa varsin abstrakteilta, mutta niitä kuitenkin rakennetaan ajattelun, suunnittelun, analysoinnin ja kehittämisen, toisin sanottuna siis sosiaalisten sekä poliittisten ja yhteiskunnallisten käytäntöjen myötä. Tällöin niillä on myös varsin käytännöllisiä seurauksia, kuten Keskusareena-hankekin mielestäni osoittaa. Tilan representaatiot eivät siis ole vain pysähtyneitä tai passiivisia esityksiä, vaan niillä on myös merkittäviä vaikutuksia tilan tuottamiseen. (Carp 2008, 134; Lefebvre 1991, 38–49.) Tilan representaatioita tutkittaessa onkin välttämätöntä huomioida niiden kulttuurinen konteksti ja niitä ympäröivät laajemmat rakenteet (Juhila 1999, 168).

Edellä olen yksinkertaistettuna todennut, että tila rakentuu sosiaalisista suhteista ja monimutkaisista vuorovaikutuksen verkostoista, jotka ovat kytkeytyneet toisiinsa useilla eri tasoilla mittakaavasta riippumatta. Sosiaalisten suhteiden nopeaa laajenemista ja mitä erilaisimpien asioiden monimutkaisia sekä maailmanlaajuisia kytköksiä ja virtoja on kuvattu ”aika-tila-tiivistymäksi”, jolla Massey (2008, 19) mukaan viitataan ”tilassa tapahtuvaan liikkeeseen ja kommunikaatioon sekä sosiaalisten suhteidemme maantieteelliseen laajenemiseen ja tätä kaikkea koskeviin kokemuksiimme”. Tämän ilmiön seurauksena on alettu enenevässä määrin kiinnittää huomiota siihen, että onko enää ylipäätään mahdollista erottaa yhtenäisiä tai johdonmukaisia alueita, joita voisi kutsua paikoiksi (*place*). (Massey 1995, 54; 2008, 17–19.)

Paikan olemuksen pohtiminen tarjoaa itse asiassa tutkimukselleni lähtökohdan, jossa yhdistyvät käsitykseni sosiaalisesta konstruktionismista, sosiospatiaalisesta dialektiikasta ja tilan representaatioista. Kuten edellä olen todennut, Masseyta (2008, 17–31) mukaillen ymmärrän paikat erilaisten verkostojen ”risteyskohdiksi” tai ”artikuloiduiksi hetkiksi”, joissa erilaiset sosiaaliset suhteet, prosessit, kokemukset ja ymmärrykset yhdistyvät tiettyinä aikana. Vaikka paikan mittakaava ja merkityssisältö voivat vaihdella, niin paikka voidaan ymmärtää ympäristöön projisoimienne

suhteiden merkityksellisenä kokonaisuutena (Karjalainen 1997, 231). Näiden suhteiden alkuperä ei kuitenkaan ole lähtöisin ainoastaan kulloinkin määrittelemästämme paikasta itsestään vaan ne konstruoidaan paljon laajemmissa, kaikki maantieteelliset tasot ja etäisyydet ylittävissä mittakaavoissa (Smith 2001, 107).

Paikat siis konstruoidaan kulttuurillisesti ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa (Bird 2002, 521). Tällöin paikan käsitteen avulla on mielestäni mahdollista osoittaa paikallisuuden ja laajempien, globaalien ilmiöiden ja suhteiden välinen yhteys (Massey 1995, 88). Lyhykäisyydessään, tutkimukseni käsittelee siis sitä, miten laajemmat prosessit, sosiaaliset suhteet ja vuorovaikutuksen verkostot tiivistyvät paikallisesti sekä miten niitä representoidaan materiaalisessa kontekstissa (vrt. Smith 2001, 115). Käsittelem seuraavassa luvussa rakennettua ympäristöä ja arkkitehtuuria sosiaalisesti tuotettuina representaatioina.

3.3. Arkkitehtoninen maantiede

Arkkitehtoninen maantiede (*architectural geography*) (Goss 1988) on mielenkiintoinen käsite, jonka avulla pyrin yhdistämään edellä esittämäni teoreettiset lähtökohdat sosiaalisesta konstruktionismista ja sosiospatiaalisesta dialektiikasta arkkitehtuurin tutkimukseen. Kuten olen jo edellä todennut, kaupungit voidaan nähdä rakentuvan sosiospatiaalisen dialektiikan seurauksena, joten tämä näkemys on mielestäni sovellettavissa myös yksityiskohtaisemmin arkkitehtuuriin ja yksittäisiin rakennuksiin. Tässä kohtaa käsitykseni arkkitehtuurista liittyy siis keskeisesti edellä käsittelemääni tilan sosiaaliseen rakentumiseen ja representaation käsitteeseen, sillä arkkitehtuurin motiivit ja siihen liitetyt merkitykset ovat aina hyvin konteksti sidonnaisia sekä erilaisten neuvottelujen ja kamppailujen seurausta, toisin sanottuna siis sosiaalisia konstruktioita (Jones 2006, 556).

Viittaan arkkitehtuurin maantieteellä käsitykseen, joka painottaa näkemystä sosiaalisesti rakentuvasta ja taloudellisten, poliittisten sekä ideologisten ulottuvuuksien kyllästävästä arkkitehtuurista (Goss 1988, 394). Eritelläkseni tätä näkemystä tarkemmin, tukeudun tutkimuksessani Gossin (mt. 394–400) jaotteluun, jonka mukaan rakennettua ympäristöä, arkkitehtuuria ja yksittäisiä rakennuksia voidaan tutkia erilaisista arvoista rakentuvina materiaalisina objekteina, tilallisena järjestelmänä ja semioottisina merkkeinä. Tämä jaottelu ei tietenkään ole aivan näin yksinkertainen, sillä käytännössä edellä mainitut tekijät kietoutuvat

kiinteästi toisiinsa. Mutta mielestäni jaottelu sopii tutkimukseeni hyvin, ja se toimii myös perusteltuna lähtökohtana myöhemmin tutkimuksessani esittämilleni tulkinnoille Keskusareena-hankkeeseen vaikuttaneista tekijöistä sekä tukee näkemystäni hankkeen arkkitehtonisesta muodosta.

Rakennuksen arvon voi nähdä muodostuvan erilaisista tekijöistä, joita ovat ainakin käyttöarvo (esimerkiksi käyttötarkoitus asuntona), vaihtoarvo (markkina-arvo hyödykkeenä) sekä merkki- ja symboliarvo (rakennus ilmaisukeinona, esimerkiksi viestinä erottautumisesta tai statuksen representaationa). Nämä analyttiset kategoriat eivät ole kuitenkaan aivan yksiselitteisiä vaan pikemminkin päällekkäisiä ja vaikuttavat toinen toisiinsa. Lisäksi edellä mainittuihin tekijöihin, ja siten rakennuksen arvoon, vaikuttavat myös suhteellinen sijainti (saavutettavuus), paikka (fyysiset ominaisuudet), yhteiskunnalliset puitteet (ympäristön status) ja arkkitehtoninen muoto (koko, ”muodikkuus”, varustetaso). Tästä kaikesta on pääteltävissä, että rakennuksen arvo määrittyy pitkälti ulkoisten, ei rakennuksen arkkitehtoniseen muotoon itseensä viittaavien, prosessien ja tekijöiden seurauksena. Tutkimukseni puitteissa ei ole mahdollista käydä kattavasti läpi edellä mainittujen tekijöiden kehittymistä tai maan arvon, kiinteistömarkkinoiden ja julkisen sektorin subventioiden vaikutuksia. Tässä yhteydessä mielestäni riittää, että ymmärrämme rakennetun ympäristön, arkkitehtonisten muotojen ja kaupunkien visuaalisen muodon rakentuvan erilaisista taloudellisista ja poliittisista prosesseista sekä konflikteista. (Broner-Bauer 2006, 185–186; Goss 1988, 394–396; Nyman 2008, 264–267.) Kuten Beck (1998, 115) osuvasti tiivistää, ”arkkitehtuuri on politiikkaa tiiliskivillä ja laastilla”.

On aivan selvää, että arkkitehtuuri on tilan ja tilallisten käytänteiden tuottamista, joten näkemys siitä tilallisena järjestelmänä, tai ”yhteiskunnallisen tilan jäsentämisenä”, on perusteltu (Nyman 2008, 267). Rakennettu ympäristö koostuu symbolisista merkityksistä, jolloin rakennukset ovat fyysisiä objekteja, jotka voivat representoida esimerkiksi tiettyjä elämäntyyliä tai yhteiskunnallista asemaa. Arkkitehtuuri ja tilan käyttö ilmaisee, ja samanaikaisesti ylläpitää, ihmisten ja erilaisten toimintojen jakautumista esimerkiksi julkiseen ja yksityiseen, työhön ja vapaa-aikaan, pyhään ja maalliseen, aikuisiin ja lapsiin sekä päivään ja yöhön. (Goss 1988, 399–400.) Tilallisilla käytänteillä voidaan myös luoda mahdollisuuksia ja rajoituksia sekä osoittaa valtasuhteita ja ideologisia rakenteita (ks. esim. Foucault 1989; 2000). Tutkimusaiheeni kannalta oleellisinta on kuitenkin ymmärtää, että arkkitehtuuri ja tilan käyttö merkityksineen ovat seurausta yhteiskunnallisista, ja ylipäätään sosiaalisista suhteista, samalla kuitenkin vaikuttaen näiden suhteiden muodostumiseen ja uusintamiseen (Goss 1988, 399).

Nymanin (1998, 13) mukaan ”arkkitehtuuri on kieltä” ja ”kertoo meille siitä, millainen maailma on. Tähän käsitykseen tulee mielestäni suhtautua varauksella (ks. esim. Lefebvre 1991, 131), sillä hyvällä syyllä voidaan kysyä, että kenen todellisuutta arkkitehtuurin kieli oikein kuvaa. Tosin Nymankin (1998, 57) erittelee tätä ongelmaa kysymällä ”kenelle arkkitehtuurin kieli kuuluu”, ja toteamalla, että ”arkkitehtuurista on tullut arkkitehtien ikioma kieli”. Arkkitehtuurin sisäinen viittauslogiikka tai itseriittoisuus on epäilemättä ongelmallista, mutta sen erittelemine ei ole kuitenkaan tutkimukseni tarkoitus, vaan tässä yhteydessä riittää, että ymmärrämme arkkitehtuurin rakentuvan merkityksistä, jolloin sitä voidaan tutkia semioottisena merkitysjärjestelmänä, ikään kuin kielenä, joka ”kommunikoi sosiaalisia merkityksiä” (Goss 1988, 397).

Arkkitehtuuri, ja kaupungit, ovat siis eräänlaisia merkityksistä rakentuvia, monimuotoisesti strukturoituja ja järjestettyjä symbolisia yksiköitä (vrt. Fornäs 1998, 182). Fornäsin (mt. 182–183) mukaan näitä yksiköitä voidaan kutsua ”teksteiksi, muodostuivat ne sitten puhutuista tai kirjoitetuista sanoista, kuvista, veistosten tai arkkitehtuurin muodoista, musiikillisista äänistä, kehon liikkeistä tai näiden tai muiden symbolisten kokonaisuuksien yhdistelmästä”. Kaupunkien määrittäminen teksteiksi vaikuttaa toki abstraktilta, mutta Fornäsin (mt. 183) määritelmä, jonka mukaan ”tekstit ovat kuin verkkoja, joihin symbolit kutoutuvat muodostaen merkitseviä verkostoja”, muistuttaa mielestäni aikalailla Dearin ja Häklin (1998, 60) näkemystä ajasta ja tilasta sekä kaupunkitutkimuksen haasteista. ”Aika ja tila voidaan kuvitella ulottuvuuksina kudelmassa, johon inhimillisen toiminnan prosessit ja sijaintisuhteet kirjautuvat. Näen, että tutkimukseni pyrkii vastaamaan haasteeseen, jonka mukaan kaupunkitutkimuksen tulisi ”kyetä käsitteellistämään yhteiskunnallisen elämän rakentumista tässä kudelmassa niin yksilöiden kuin ryhmienkin osalta.” (mt. 60.)

Tutkimukseni käsittelee yhtä rakennusta, mutta ensisijaisena tarkoituksenani ei kuitenkaan ole esittää tulkintoja Keskusareenan ”julkisivun” semioottisesta sisällöstä. Vaikka koko Keskusareenaa ei ole edes rakennettu, niin arkkitehtonisen maantieteen mukaisesti pyrin tutkimuksessani kuvaamaan sitä, miten erilaiset yhteiskunnalliset prosessit ja sosiaaliset suhteet representoituvat rakennetussa ympäristössä sekä sitä, miten arkkitehtuuri vaikuttaa mielikuviin paikoista ja kaupungeista (Goss 1988, 398; Smith 2001, 115). Täten pyrin sitomaan Keskusareena-hankkeen yksittäistä rakennusta laajempaan kontekstiin. Lisäksi hankkeen synnyttämään keskusteluun perehtymällä pyrin vastaamaan Gossin (mt. 398) esittämään haasteeseen, jonka mukaan maantieteilijöiden tulisi tutkia rakennuksista luettuja ja aktiivisesti tulkittuja merkityksiä. Täten koen myös mahdolliseksi ohittaa esimerkiksi ympäristötutkimuksen piirissä kritisoidun

näkemyksen, jonka mukaan diskurssit näyttäytyisivät ”abstrakteina verkostoina, kiinnittymättä rakennettuihin ympäristöihin ja paikkoihin” (Mäntysalo 2004, 16).

4. Talouden ja tuotantorakenteen muutokset

Tampere on hyvien palvelujen, osaamisen ja luovuuden kansainvälinen kasvukeskus
– Tampereen kaupungin visio vuoteen 2016 (Kaikem paree Tampere -kaupunkistrategia).

4.1. Teollisuudesta luovaan talouteen

Talouden ja tuotantorakenteen muutokset ovat aina jättäneet jälkensä kaupunkien rakenteeseen ja visuaaliseen ilmeeseen. Voidaan varsin hyvin perustein todeta, että kaupunkien ja eri tuotantomenetelmien kehittyminen ovat olleet kiinteästi yhteydessä toisiinsa aina maatalouden kehittymisestä alkaen². Epäilemättä merkittävin yhteiskunnallinen muutos sitten maataloustuotannon kehittymisen ajoittui noin vuosille 1850–1914, jolloin teknologisten keksintöjen ja uusien tuotantomenetelmien myötä syntyivät teollisuuskaupungit. Teollisuustuotannon, kone- ja sähkötekniikan sekä liikenneyhteyksien kehittyminen ja väestön siirtyminen maaseudulta kaupunkeihin johti kaupunkien ennen näkemättömään kasvuun erityisesti Yhdysvalloissa, Isossa-Britanniassa ja eripuolilla läntistä Eurooppaa.

Suomessa kasvu kohdistui erityisesti Helsinkiin, mutta myös Tampere kasvoi 1800-luvun loppuvuosikymmenistä alkaen suomalaisiksi suurkaupungiksi. Tammerkosken rannoille syntyivät esimerkiksi Frenckellin paperitehdas, Takon kartonkitehdas, Tampereen Verkatehdas Oy ja Finlaysonin tekstiiliteollisuusyhtiö sekä pellavakehräämö ja -kutomo, josta sittemmin kehittyi Tampereen Pellava- ja Rauta-Teollisuus Osake-Yhtiö, eli Oy Tampella Ab. Tampereen kaupungin kasvu on aikanaan ollut, ja on yhä tänä päivänäkin monella tapaa kytköksissä teollisuuteen ja siihen liittyvään infrastruktuuriin. (Helen 2003, 20–24; Hyttinen & Lehtoranta 2001.)

---

² Jane Jacobs esitti vuonna 1960 ilmestyneessä teoksessaan *The Economy of Cities*, että maatalous alkoi kehittyä vasta kaupunkimaisen asutuksen myötä. Ihmisten etäisyyksien minimoimiseen perustuva tilallinen käyttäytyminen johti kaupunkiasutuksen ja maataloustuotannon vastavuoroiseen kehittymiseen. Maataloustuotannon ylijäämällä oli merkittävä vaikutus kaupunkien kehittymiseen, mutta vastavuoroisesti kaupungistuminen sai aikaan todellisen maatalouden vallankumouksen. (Soja 2010, 363–366.)

Teollisuustuotannon kehittyminen vaikutti kaupungistumiseen ja kaupunkirakenteeseen monella tapaa. Alati kasvavan teollisuuden tarpeiden mukaisesti tehtaiden omistajat ja pääoman sijoittajat tekivät suuria investointeja esimerkiksi tehdas- ja varastorakennuksiin, voimalaitoksiin, telakoihin, satamiin, kanaviin sekä muihin erilaisiin liikenneyhteyksiin. Teollistumisen myötä rakennettu ympäristö muodostui pitkälti palvelemaan tuotannon tarpeita ja erilaisten hyödykkeiden jakelua. Teollisuustuotannon kehittyminen vaikutti kaupunkirakenteeseen myös siten, että työ- ja asuinalueet alkoivat erottua entistä selkeämmin toisistaan. (vrt. Harvey 1985, 13–16; Kaika & Thielen 2006.) Teollistuminen ja väestönkasvu näkyivät paitsi kaupunkien fyysisessä ilmeessä myös sosiaalisessa rakenteessa. Niiden seurauksena kaupunkeihin syntyi uusia yhteiskuntaluokkia, kuten esimerkiksi kaupunkien yrittäjät, vapaiden ammattien harjoittajat ja teollisuuden työväestö. (Standertskjöld 2006, 10–14.)

Väestön kasvu ei sujunut lainkaan ongelmitta, ja esimerkiksi Berliinissä, Lontoossa, Pariisissa ja New Yorkissa kaupunkilaisten määrä kasvoi niin nopeasti, ettei siihen pystytty mitenkään varautumaan. Väestön keskittyessä, erityisesti suurkaupunkeihin syntyi slummeja, joissa köyhälistön ja teollisuustyöväestön asuinolot olivat usein täysin luokattomat. Suomessa asuntopula muodostui ongelmaksi suurimmissa muuttokeskuksissa Helsingissä ja Tampereella. Asuntopulan seurauksena rakentui lähes täysin säätelemättä ja osittain ilman kaavoitusta useita työväen kaupunginosia kuten esimerkiksi Helsingissä Pitkän sillan pohjoispuoli ja Malmin alue sekä Tampereella Kyttälä, Armonkallio ja Pispalanharjun alue. (Hall 2001, 13–46; Helen 2003, 20–24; Hyttinen & Lehtoranta 2001; Standertskjöld 2006, 10–14.)

1900-luvulla teollisuustuotanto ja uudenlaiset hallintomenetelmät kehittivät kohti massatuotantoa saavuttaen huippunsa erityisesti 1950- ja 1960-luvuilla Yhdysvalloissa. Tätä erityisen voimakkaan kasvun ja monopolistisen säätelyn aikakautta kutsutaan fordismiksi.³ Fordismillakaan ei ole yhtä ainoaa määritelmää, sillä se sai erilaisia ilmenemismuotoja kansallisesta kontekstista riippuen. Ideaalityypistä fordismia voidaan kuitenkin kuvata neljän eri piirteen avulla. Työprosessina siihen liittyy liukuhihna ja kokoonpanolinjastojen sekä määrällisesti suuren työvoiman käyttö. Talouden kasvua ajatellen fordismi perustuu eräänlaiseen massatuotannon kehään, jossa tuottavuus ja tulot ovat sidoksissa tuotannon määrään, alati kasvava kysyntä nouseviin palkkoihin, voitot ja pääoman kasvu taas ovat sidoksissa kapasiteetin täyteen hyödyntämiseen sekä investointeihin aina parempiin massatuotannon välineisiin ja tekniikoihin. Yhteiskunnalliseen ja taloudelliseen säätelyyn liittyy

---

³ Fordismi on saanut nimensä Henry Fordin 1920- ja 1930-luvuilla autotehtaissaan kehittämien liukuhihna- ja massatuotantomenetelmien mukaan (Amin 1995, 9; ks. myös Hall 1998, 403–415).

omistajuuden ja hallinnon erottaminen suurissa yhtiöissä, keskushallintoon perustuva hajautettu organisaatio, hintojen monopolisointi ja Suomessakin niin tutut kollektiiviset neuvottelut, joiden mukaisesti palkat sidottiin tuottavuuden kasvuun perustuvaan indeksiin ja vähittäiskaupan hintojen inflaatioon. Yhteiskunnallisen organisoinnin kannalta fordismiin liittyy myös standardisoitujen massatuotteiden kulutus, perinteisten elämäntapojen muutos, työskentelyolosuhteiden yhdenmukaistaminen ja osittainen sosiaalinen homogenisaatio. Suomea ja aikanaan muita keynesiläiseen talousmalliin ja interventioinismiin pohjautuvia universalistisia hyvinvointivaltioita ajatellen, ainakin osittain fordismiin perustuva tuotanto ja sääntelypolitiikka sekä elinkeinoelämän, ammattiliittojen, puolueiden ja valtionhallinnon yhteistyö mahdollistivat myös kollektiivisten peruspalveluiden kehittämisen. (Amin 1995, 9–10; Esser & Hirsch 1995, 76–78.)

Teollistumisen ja fordismin käsittely luo mielestäni vankan perustan tutkimukseni muiden teemojen käsittelyyn. Lisäksi niiden avulla havainnollistan tutkimusaiheeni kannalta oleellista asiaa, eli sitä, että kapitalistisen tuotannon kulloiseenkin vaiheeseen liittyy keskeisesti tilan jäsentäminen, jolla on merkittäviä vaikutuksia niin kansainvälisellä, alueellisella kuin paikallisellakin tasolla (Harvey 2000, 54). Maailmanlaajuisesti ajatellen fordistinen massatuotanto ja pääoman sekä kansainvälisen kaupan keskittyminen niin sanottujen kehittyneiden maiden kaupunkeihin johti keskus-periferia -tyyppiseen jakautumiseen, jossa niin sanotut kolmannen maailman valtiot toimivat ennen kaikkea yksinkertaisia tuotantomenetelmiä vaativien tuotteiden ja raaka-aineiden toimittajina. Kehittyneissä läntisissä teollisuusmaissa taas vastaavasti fordistisen kapitalismin, ja usein myös kaupungin, ydin perustui tyypillisimmillään tiettyyn teollisuuden alaan, jota ympäröivät tätä tukevien tuottajien ja muiden valmistajien verkostot (Lash & Urry 1994, 17).

Laajamittaisesta massatuotannosta seurannut alueellinen eriytyminen tuotannonalojen mukaan ei toki ole ollut Suomessa aivan niin ilmeistä kuin vaikkapa Yhdysvalloissa, Saksassa, Iso-Britanniassa tai muissa suurissa teollisuusmaissa, joihin kehittyi esimerkiksi sähkö-, metalli- ja autoteollisuuden erikoistuneita kaupunkeja ja alueita. Suomessa, ja Tampereella, on kuitenkin varsin selvästi nähtävissä fordistiseen kaupunkiin tyypillisesti liittyviä piirteitä, kuten rakentamisen standardisointi ja teollistuminen, kaupan suuryksiköiden keskittyminen kehä- ja ohikulkuteiden risteyskohtiin sekä ydinperhemalliin, lähiöihin ja yksityisautoiluun perustuva yhdyskuntarakenne, jonka kehittymisellä on ollut merkittävä vaikutus asuntotuotantoon, pienimuotoisen yrittäjyyden ja tuotannon vähenemiseen sekä kaupunkikeskustojen palveluiden ainakin osittaiseen kuihtumiseen. (vrt. Esser & Hirsch 1995, 78–79; Pakarinen 2010, 105.)

En käsittele tässä tutkimuksessa syitä fordistisen kapitalismin ja tuotantomallin kriisiin, mutta yleisesti sen voidaan nähdä alkaneen 1970-luvulla (Harvey 1989a, 189). Fordismin kriisi tarkoitti hyvin konkreettisesti myös monen teollisuuskaupungin kriisiä (Esser & Hirsch 1995, 79). 1970- ja 1980-lukujen lama ei vaikuttanut ainoastaan siihen mitä ja miten tuotettiin vaan ennen kaikkea, missä tuotettiin. Perinteisten teollisuusalueiden ja -kaupunkien tuotanto romahti monin paikoin, josta seurasi useimmiten myös ankaraa työttömyyttä ja asukasluvun nopeaakin supistumista. Vaikka massatuotannon aikakausi ei suinkaan ole päättynyt, niin tällaisessa tilanteessa usean entisen teollisuuskaupungin on täytynyt kehittää uusia strategisia painopisteitä taloudellisen toiminnan ja kehittymisen turvaamiseksi. Tämä kehitys koskee mielestäni myös Tamperetta ja on siksi tutkimukseni kannalta oleellinen tekijä.

Kapitalismin jälkiteollinen ”uusi ydin” ja ”uusi talous” perustuu immateriaaliseen talouteen kuten tietoon, informaatioon ja kommunikaatioon, turismiin ja vapaa-ajan viettoon sekä kaikkia näitä tukevaan teknologiaan, pitkälle kehittyneisiin ja erikoistuneisiin palveluihin ja infrastruktuuriin. (Lash & Urry 1994, 17). Informaatio ja kommunikaatioteknologioiden kehittymisen myötä työvoiman osuus ja työn luonne ovat merkittävästi muuttuneet, ja tällä muutoksella on ollut perustavanlaatuisia vaikutuksia kaupunkien tilalliseen rakenteeseen ja dynamiikkaan (Bordi & Castells 1997, 23). Muutokset eivät koske ainoastaan läntisten, kehittyneiden maiden suurkaupunkeja vaan informaatio-, kommunikaatio- ja kuljetusteknologioiden sekä uusien tuotantomenetelmien, hallinnon ja johdon hajautumisen myötä melkein koko maailmaa, myös Tamperetta. Tätä uudenlaista pääoman kasautumista ja tuotannon hajautumisprosessia on kuvattu esimerkiksi joustavuuden (Harvey 1989, 188–197; 1995, 361–386) ja refleksiivisyyden (Lash & Urry 1994, 60–110) käsitteiden avulla.

Tuotantoa ajatellen joustavuudella viitataan prosessin eri vaiheiden hajauttamiseen esimerkiksi halvan tai erityistä osaamista vaativan työvoiman saannin mukaan. Tällä kaikella on paitsi yritysten sisäisiä organisatorisia vaikutuksia, myös varsin selvä maantieteellinen ulottuvuutensa, jonka mukaan eri paikkojen ominaisuuksia ympäri maailmaa voidaan hyödyntää siirtämällä tuotantoa hyvinkin nopeasti haluttuun sijaintipaikkaan. Tästä on seurannut erityisesti teollisuustuotannon siirtyminen edullisten työvoimakustannusten perässä niin sanotuista kehittyneistä maista vastateollistuneisiin maihin. (Harvey 1995, 362; Murray 2006, 104–105; Paddison 1993, 339.)

Refleksiivisyyden käsitteellä kuvataan taloudellisia ja yhteiskunnallisia muutoksia tuotantoprosesseja laajemmin. Tuotannon korostamisen sijaan refleksiivisyyden näkökulma

painottaa sosiaalisten ja yhteiskunnallis-kulttuurillisten prosessien vaikutusta myös kuluttamiseen ja kokonaisvaltaisemmin ihmisten elämäntapoihin sekä kykyyn hahmottaa yhteiskuntaa sekä historiallisesti että maantieteellisesti. Modernien yhteiskuntien ihmisten erilaiset elämäntavat ja -tyylit, kuluttamisen tavat ja palveluiden kysyntä edellyttävät yhdenmukaista massatuotantoa huomattavasti monipuolisempaa ja joustavampaa tuotantoa sekä taloutta, jonka kasvun kannalta immateriaaliset tekijät kuten tieto ja informaatio ovat avainasemassa. (Lash & Urry 1994, 60–61; Power & Scott 2004, 6; Urry 1995, 145.)

Tamperelaisittain tätä kehitystä havainnollistaa varsin selvästi Tampereen kaupungin 1980-luvun lopulla alkanut systemaattinen panostaminen siirtymiseen teollisuustuotannosta ja -perinteestä uuteen, tietointensiiviseen ja klusterityyppiseen taloudelliseen agendaan. Tätä kehitystä tukivat osaltaan Tampereen yliopisto, silloinen Tampereen teknillinen korkeakoulu (nyk. teknillinen yliopisto) ja Tampereen ammattikorkeakoulu sekä 1990-luvun puolivälissä kehitetty valtakunnallinen osaamiskeskusohjelma, jonka myötä Tampereelle syntyivät teknologiakeskus Hermian (informaatio- ja kommunikaatioteknologia), Media Tampereen (kommunikaatio), Finn-Medin (terveydenhuollon teknologia) ja Profession (tietointensiiviset liiketoimintapalvelut) klusterit. (Eräpalo, Lehtovuori & Lindqvist 2009, 122–143.)

Keskusteluun klustereista, tietointensiivisestä tai uudesta taloudesta liittyy huomattavan usein luovan talouden, luovan pääoman sekä luovan luokan käsitteet. Luovan pääoman teorian lanseeraajana pidetään Richard Floridaa (2002a), joka kirjassaan Luovan luokan esiinmarssi (2006) (*The Rise of the Creative Class*) määrittelee alueellisen talouskasvun perustaksi luovat ihmiset, jotka suosivat innovatiivisia, monipuolisia ja suvaitsevaisia alueita niin asuin- kuin työpaikkojaankin valitessaan. Luovan pääoman muodostavat siis ihmiset, joita Florida kutsuu luovaksi luokaksi. Tämän uuden luokan ”super-luovaksi” ytimeksi hän määrittelee uutta tietoa, sovelluksia ja toimintatapoja tuottavat professorit, tutkijat, insinöörit, kirjailijat, runoilijat, taiteilijat, näyttelijät, arkkitehdit sekä muut kulttuuri- ja design alojen toimijat ja mielipidevaikuttajat, joiden liikkeitä myös yritykset seuraavat tehdessään eri toimintojen sijaintipäätöksiä. (Florida 2003, 8.)

Vaikka käsitteet luova talous ja luova luokka ovat sittemmin latistuneet melkoisiksi kliseiksi, ja niitä on syystäkin kritisoitu (ks. esim. Malanga 2004), niin niillä on kuitenkin ollut myös hyvin konkreettisia seurauksia. Mielestäni eräs tällainen, ja tutkimukseni kannalta oleellinen, esimerkki on Suomen suurin luovan talouden kehittämishanke Luova Tampere, jonka tavoitteena on ”kehittää

luovia toimialoja, edistää innovatiivisuutta ja yrittäjyyttä sekä kasvattaa Tampereen vetovoimaa” (Luova Tampere 2011).

Uusilla taloudellisilla tuotanto- ja toimintatavoilla sekä väestörakenteen ja kulutustottumusten muutoksilla on seurauksensa myös rakennetussa ympäristössä (Goodwin 1993, 148). Tampereella esimerkiksi Tampereen Verkatehdas Oy:n lähes kaikki rakennukset purettiin Tammerkosken rannalta jo 1980-luvulla kauppakeskus Koskikeskuksen, hotelli Ilveksen ja asuinrakentamisen tieltä. Edellä mainittujen klustereiden vaatiman infrastruktuurin lisäksi, rakennetun ympäristön ja kaupunkikuvan sekä kaupunkitilan käytön kannalta taloudellisten painopisteiden muutosten konkreettisimmat esimerkit Tampereella ovat Finlaysonin ja Tampellan alueiden kehittäminen teollisuusympäristöistä asuinalueeksi sekä ennen kaikkea informaation, tiedon, erilaisten kulttuuri- ja vapaa-ajan palveluiden keskittymäksi. Vaikka gentrifikaatio⁴ ei olekaan kovin yksiselitteinen termi, eikä täysin sovellettavissa tähän esimerkkiin, niin monet siihen tyypillisesti liittyvät piirteet kuvaavat näiden koko Tampereen kannalta monellakin tapaa oleellisten alueiden muutosta. Mielestäni tärkeintä on kuitenkin ymmärtää, että nämä alueet muutettiin ennen kaikkea vastaamaan uuden talouden edellyttämiin vaatimuksiin (vrt. Fesler Vaz & Berenstein Jacques 2006, 242).

Elinympäristön laatu, kiinnostavat asuinmahdollisuudet, monipuoliset palvelut sekä kulttuurifasilitteetit ja -aktiviteetit ovat keskeinen tekijä houkuteltaessa ammattitaitoisia ja lahjakkaita ihmisiä sekä rakennettaessa imagoa luovasta ja menestyvästä kaupungista. Tampereella on siis hyödynnetty kulttuuriperintöä uusien ja luovien tulevaisuuden toimintatapojen kehittämiseksi, ja mielestäni Finlaysonin ja Tampellan alueiden kehitys on selvä osoitus paikan erityispiirteiden ja rakennetun ympäristön merkityksestä toteutettaessa koko kaupungin strategisia valintoja (vrt. Kaikem paree Tampere -kaupunkistrategia 2005, 12–13; Tampereen Arkkitehtuuriohjelma 2007).

Vaikka Zukin (1991, 12) toteaa paikkojen merkityksen vähentyneen teknologian kehittymisen ja markkinoiden kansainvälistymisen myötä, niin uuden talouden toiminnan kannalta paikkojen kulttuuriset merkitykset ovat kuitenkin keskeisessä asemassa (Scott 2000, 319). Tai kuten Florida (2002a, 6) toteaa, ”paikasta on tullut ajallemme keskeisin toimintoja organisoiva yksikkö”. Luovan

---

⁴ Gentrifikaatiolla tarkoitetaan useimmiten teollisuus- tai työväenluokan kaupunginosien fyysistä, sosiaalista, kulttuurista ja taloudellista muutosta, jonka aiheuttaa keskiluokan tai korkeampien tuloiluokkien ihmisten siirtyminen alueelle. Rakennuskannan saneeraaminen ja asumismuodon muutos vuokra-asumisesta omistusasumiseen vaikuttavat maan arvon ja asuntojen sekä palveluiden hintatason nousuun, joka taas vastaavasti kulkee käsi kädessä alueen väestörakenteen muutoksen kanssa. (ks. esim. Hamnett 1991, 175–176.)

ja virikkeellisen ilmapiirin rakentamisessa voi olla kyse täysin uusista ja paremmista innovaatioista, mutta myös kyvystä ymmärtää historiaa ja kulttuuriperintöä, tarkoitti se sitten vanhojen menetelmien uusia sovelluksia tai vanhojen rakennusten kunnostamista vastaamaan tämän päivän tarpeita. Kulttuurin ja kulttuurituotteiden nähdäänkin olevan kaupunkien, ja erityisesti entisten teollisuuskaupunkien, avain niin fyysiseen kuin mentaaliseen hyvinvointiin, sosiaaliseen koheesioon, mutta ennen kaikkea taloudelliseen menestykseen. (vrt. Landry 2000, 6–9 & 123; Miles 2005, 917.)

Kuluttamisen, turismin ja tietoon sekä kulttuuriin perustuvan talouden aikana koko urbaanista elämästä on itse asiassa tullut merkittävä hyödyke, jonka laatuun kaupungit ovat valmiita panostamaan (Harvey 2008a, 31). Tässä yhteydessä, ja esimerkiksi edellä mainittujen Finlaysonin, Tampellan ja Tampereen Verkatehdas Oy:n rakennusten sekä alueiden muutokset huomioiden, Keskusareena-hanke on mielestäni esimerkki samojen päämäärien tavoittelusta. Seuraavassa osiossa käsitelen tarkemmin kulttuuriteollisuutta sekä siihen, ja kaupunkien rakentumiseen sekä taloudelliseen menestykseen kiinteästi liittyvää symbolitaloutta.

4.2. Kulttuuriteollisuus ja symbolitalous

Kulttuurin käsite on hyvin moniselitteinen ja se onkin saanut lukemattomia eri määritelmiä, joita kaikkia en voi mitenkään käydä läpi tässä tutkimuksessa. Fornäsin (1998, 167) mukaan ”kapea”, esteettinen käsitys kulttuurista sisältää kaunotaiteet, eli esteettiset teokset ja niiden institutionaalisen aseman. Tämä näkemys useimmiten sivuuttaa populaarikulttuurin ja arkielämän kulttuuriset käytännöt, keskittyen valtiollisen kulttuuripolitiikan ja kulttuurijournalismin tukemiin institutionaalisiin taidemuotoihin. ”Laaja, antropologinen” määritelmä kulttuurista taas kattaa tietyt elämänmuodot tai kokonaiset elämäntavat, jolloin kulttuuri tarkoittaa kutakuinkin samaa kuin yhteiskunta tai yhteisö. Tutkimuksessani käytän Fornäsin (mt. 167) määrittelemää kolmatta käsitystä kulttuurista, jolloin se nähdään ”inhimillisen vuorovaikutuksen aspektina, jossa on kyse merkitysten luomisesta symboleja käyttämällä ja joka sisältää moninaiset tyylin tuottamisen ja kommunikatiivisen toiminnan muodot”. (Fornäs 1998, 167–168.)

Tutkimusaiheeni kannalta merkittävää on, että edellisessä osiossa mainittujen tuotannollisten ja taloudellisten muutosten myötä kulttuurista on tullut kaupunkien liiketoiminnan ydintekijä, jonka avulla houkutellaan niin turisteja kuin investointejakin sekä rakennetaan kaupunkien kilpailukykyä

ja imagoa⁵ (Zukin 1995, 1–2). Kulttuurin ja kulttuurituotteiden tuottamisen lisäksi myös niiden kuluttamisesta on tullut merkittävä tekijä identiteettien rakentamisessa niin yksilötason elämäntavoissa kuin luotaessa mielikuvia paikoista ja kaupungeista. Kaupungit pyrkivät materiaalisilla ja immateriaalisilla kulttuurituotteilla sekä uudella infrastruktuurilla ja käytännöillä luomaan niihin kiinteästi yhdistettäviä uniikkeja kokemuksia, joilla erottua muista kaupungeista (Pratt 2009, 1043). Tässä kohtaa edellä mainitsemani kulttuurin, tai kulttuuristen muotojen, ja symbolien kommunikatiivinen ulottuvuus tulee esiin varsin selvästi.

Kulttuurin ympärille on muodostunut aivan oma teollisuuden ala, joka liittyy yhä useampiin talouden sektoreihin. Kulttuurituotannosta ja -teollisuudesta on itse asiassa tullut niin merkittävä ja laaja-alainen taloudellinen tekijä, että sen tarkka määrittäminen on varsin vaikeaa. Kulttuurin merkitys hyödykkeiden tuottamisessa ja vaihtamisessa, varallisuuden kertymisessä sekä tarpeiden tyydyttämisessä on taloustieteissä kuitenkin laajalti tunnustettu tekijä. (Amin & Thrift 2007, 143.) Vapaa-ajan ja viihteen merkitystä korostavassa yhteiskunnassa kulttuuriteollisuuden voidaan nähdä käsittävän ainakin taiteen, musiikin, arkkitehtuurin, turismin, ruoan, ravintola-alan, vaatteiden, muodin, mainosteollisuuden, elokuvateollisuuden, festivaalit ja tapahtumat, populaarikulttuurin yleensä sekä kaikkien näiden tuottamista ja kuluttamista tukevat toiminnot.

Kulttuuriteollisuus on paitsi yksi nopeimmin kasvavista teollisuudenaloista maailmassa, myös konkreettinen esimerkki hyvin pitkälle erikoistuneesta ja joustavasta ”uuden talouden” tuotannosta sekä kulutustottumusten ja elämäntapojen moninaistumisesta, johon usein viitataan massayksilöllistymisen käsitteellä (*mass individualization*). Tässä prosessissa myös paikoista ja kaupungeista sekä niiden arkkitehtuurista, katuelämästä ja kaupunkikuvasta on tullut merkittävä inspiraation lähde. (Freestone & Gibson 2006, 22–34; Roberts 2003, 86.) Kaupungeista on itse asiassa tullut kulttuurisia tuotteita, joita voidaan kuluttaa, ja joista voidaan nauttia siinä missä muistakin tuotteista (Amin & Thrift 2007, 151).

Kulttuuriteollisuuteen on kiinteästi yhteydessä symbolitalouden käsite, sillä kulttuurin, kulttuurituotteiden, ja kaupungeja ajatellen erityisesti kulttuuri-instituutioiden, nähdään olevan osoitus uudesta urbaanista vauraudesta. Tässä yhteydessä kenties tunnetuin esimerkki on niin sanottu Bilbaon-efekti, joka liittyy arkkitehti Frank Gehryn, Bilbaon Espanjaan, suunnittelemaan

---

⁵ Äikästä (2000, 78) siteeraten ymmärrän imagot erityisinä yhteiskuntaan tai kulttuuriin kytkeytyvinä ”esityksinä”, jolloin esimerkiksi kaupunki-imagot ovat erilaisista merkeistä ja symboleista koostuvia representaatioita tai ”esitettäviä viestejä”.

Guggenheimin museoon. Museo on rakentamisensa jälkeen vuodesta 1997 alkaen ollut kaikilla taloudellisilla mittareilla mitattuna suurmenestys entiselle teollisuus- ja satamakaupungille (Jencks 2006, 4–5). Muita esimerkkejä vastaavista erittäin tunnetuista kulttuuri-instituutioista ovat vaikkapa Tate Modern Lontoossa (arkkitehdit Jacques Herzog & Pierre de Meuron), Barcelonan nykytaiteenmuseo (Richard Meier), Berliinin juutalaismuseo (Daniel Libeskind) tai Los Angelesin filharmonikkojen Walt Disney Concert Hall (Frank Gehry).

Bilbaon efektiä on sittemmin yritetty toistaa ympäri maailmaa, sillä kulttuurilla, taideinstituutioilla ja niiden myötä rakentuvalla kaupunkitilalla on keskeinen merkitys symbolitaloudessa ja kaupunkien taloudellisen toiminnan kehittämisessä sekä elvyttämisessä. (Miles & Miles 2004, 52–57.) Tästä jälkiteollisen kapitalismin, arkkitehtuurin ja urbaanin estetiikan kytköksestä ehkä viimeisin esimerkki lienee Helsinki, joka parhaillaan tavoittelee pääsyä seuraavan Guggenheim-museon sijaintipaikaksi. Symbolitaloudella on kaiken kaikkiaan siis hyvin tilallisia vaikutuksia. (vrt. Amin & Thrift 2007, 152.) Vaikka Keskusareena ei olekaan kulttuuri-instituutio samassa mielessä kuin edellä mainitut esimerkit, niin mielestäni hankkeeseen liittyy vastaavia piirteitä osittain sisältönsä (konsertit, messut, näyttelyt), mutta ennen kaikkea arkkitehtuurin ja kaupunkitilan jäsentymisen kautta (käsittelen tätä tarkemmin luvussa 6.). Lisäksi Keskusareena-hankeen vetäjä Rikard Bjurström (AL 6.5.2011) viittaa täysin vastaavaan ilmiöön kulttuuri-instituutioiden merkityksestä vaikka Sara Hildénin taidemuseo ei aivan Guggenheimin veroinen brändi olekaan:

Sara Hildénin museo olisi erittäin tervetullut lisä tähän kokonaisuuteen, joka jo sinänsä on kohtalaisen vetovoimainen, mutta aina vain paranee, jos tulee tämmöisiä.

Kaupungit ovat toki aina olleet osa symbolitaloutta, sillä mitä muuta kaupunkikuvat ovat kuin konkretisoitumia vallankäytöstä, erilaisista poliittisista valinnoista ja päätöksistä sekä esteettisistä ihanteista (Kaika & Thielen 2006). 1970-luvulta alkaen on kuitenkin tapahtunut suuri muutos imagojen ja mielikuvien⁶ myymisen laajuudessa sekä symbolitalouden merkityksessä kaupunkien taloudellisena tekijänä ja puolestapuhujana. ”Visuaalinen esillepano” on korostunut paitsi kulttuurisissa toiminnoissa ylipäättään, myös kaupungeissa ympäri maailmaa, joissa paikkojen identiteettiä rakennetaan yhä useammin kulttuurin, nautintojen ja vapaa-ajan toimintojen varaan (ks. Bruzese 2004, 99; Harvey 1989, 287). Tässä prosessissa kaupungit ovat tukeutuneet kulttuurin

---

⁶ Mielikuvien voidaan nähdä olevan tulosta tarkoituksellisesti konstruoitujen representaatioiden, siis imagojen, synnyttämistä käsityksiä ja päätelmistä. Imagojen ja mielikuvien välinen suhde on kuitenkin varsin monimutkainen ja käsitteinä ne kietoutuvat tiiviisti toisiinsa. (Äikäs 2000, 78.)

merkitykseen taloudellisena voimavarana. Symbolitalouteen liittykin eräänlainen oletus tiettyjen kulttuurin muotojen edistämisen ja kuluttamisen universaaleista arvoista, jonka seurauksena rahoituksen, työn, taiteen ja designin käytännöt ovat pitkälti yhdenmukaistuneet. (Miles & Miles 2004, 52; Zukin 1995, 8–9.)

Yleisesti ottaen voidaan todeta, että kulttuuriset muodot ovat tätä nykyä saaneet hyvinkin vahvoja taloudellis-poliittisia merkityksiä. Kulttuurista todetaankin usein tulleen taloudellinen instrumentti kaupunkien ja urbaanien alueiden elvyttämisessä (Fesler Vaz & Berenstein Jacques 2006, 242). Tosin tätä prosessia on tutkittu myös kulttuurisen poliittisen talouden (*cultural political economy, CPE*) näkökulmasta, jonka mukaan kapitalistinen talous on niin ”upotettu” kulttuuriin, että kulttuuri ei ole ainoastaan legitimaation väline tai strategia vaan olennainen ja kiinteä osa taloudellisia hankkeita. Tutkimuksessani onkin olennaista se, miten Keskusareena-hankkeessa arkkitehtoniset ja esteettiset muodot liittyvät taloudellis-poliittisiin merkityksiin. Arkkitehtuurin rooli pääoman kasvun materiaalistien symbolien tuottamisessa on mielestäni esimerkki siitä miten ”kapitalistinen (tai muu) talous tulee yhteiskunnallisesti merkitykselliseksi kulttuurin kautta”. (Jones 2009, 2525.) Käsittelen tarkemmin arkkitehtuurin roolia materiaalistien symbolien tuottamisessa sekä kaupunkien välisessä kilpailussa tutkimukseni kuudennessa luvussa.

4.3. Urheilun ja festivaalin kaupunki

Taidemuseoiden, ravintoloiden, designputiikkien ja muiden kulttuurin kuluttamisen tilojen lisäksi keskeinen osa symbolien ja mielikuvien tuottamisessa ovat myös erilaiset festivaalit ja tapahtumat, ostoskeskukset sekä urheiluareenat. Stadionit, urheilu- ja monitoimiareenat sekä kansainvälisesti merkittävien tapahtumien järjestäminen nähdään paitsi kaupunkien markkinointistrategiana ja taloudellisen toiminnan kehittämisenä, mutta myös kaupunkisuunnittelullisena keinona kaupunkien uudistamiseen (Monclús 2006, 215). Maailman suurkaupungeissa stadioneiden ja monitoimiareenoiden rooli nähdään koskevan erityisesti yksittäisten kaupunginosien kehittämistä ja profilointia, vaikka niillä monta kertaa onkin vaikutuksia koko kaupungin tasolla. Mielestäni Keskusareenan tapauksessa ei voida puhua yksittäisestä kaupunginosasta, sillä hanke on Tampereen, ja oikeastaan koko Suomen, mittakaavassa niin suuri ja sijainniltaan niin keskeinen, että mahdollisesti rakennettaessa se tulee varmasti määrittämään koko Tampereen kaupunkia. (vrt. Ahlfeldt & Maenning 2010, 641.)

Urheilu- ja monitoimiareenat voi vaikuttaa marginaaliselta projektilta varsinkin suurkaupunkien kontekstissa, mutta esimerkiksi Münchenin olympiastadion on kaupungin toiseksi suosituin turistikohde ja FC Barcelonan stadionilla Camp Noulla vieraillee enemmän kävijöitä kuin Picasso-museossa (Sklair 2010, 145). Urheiluun ja stadionturismiin liittyvä liiketoiminta nähdään taloudellisesti ja kaupunkien imagon kannalta niin merkittävänä, että kaupungit ovat valmiita panostamaan eri lajien joukkueiden olosuhteisiin ja menestykseen. Kuvaavimpia esimerkkejä ovat eurooppalaiset jalkapallojoukkueet, jotka ovat merkittäviä identifioitumisen kohteita, ja kaupungeilleen taloudellisesti niin merkittäviä, että myös julkinen sektori on ollut monin paikoin valmis panostamaan urheilu- ja monitoimiareenoiden rakentamiseen (vrt. Delaney & Eckstein 2007; Thornley 2002).

Esimerkiksi talouslehti Forbesin maailman arvokkaimmaksi jalkapallojoukkueeksi listaamalla Manchester Unitedilla (viime vuosina enenevässä määrin myös Manchester Cityllä) on merkittävä vaikutus koko Manchesterin imagoon. Suurseurat kuten esimerkiksi juuri Manchester United tai lontoolaiset Arsenal ja Chelsea sekä espanjalaiset FC Barcelona ja Real Madrid ovat maailmanlaajuisesti niin tunnettuja brändejä, että ne vaikuttavat mielikuviin koko kaupungeista elävinä ja menestyvinä paikkoina. Englannissa, ja Euroopassa yleensäkin, entiset teollisuuskaupungit, kuten esimerkiksi Middlesborough, Bolton ja Sunderland tai Ruhrin alueen kaupungit Dortmund ja Gelsenkirchen (jalkapallojoukkue Schalke 04:n kotikaupunki) Saksassa, ovat nähneet jalkapallon uuden imagon luomisen välineenä ja tukeneet joukkueidensa uusien stadionien rakentamista. (vrt. Thornley 2002; Shobe 2008.) Nämä ovat tyypillisiä piirteitä myös Pohjois-Amerikassa, jossa erityisesti amerikkalaisen jalkapallon, baseballin ja koripallon eri joukkueiden menestymisen uskotaan tuovan merkittävää näkyvyyttä ja taloudellista hyötyä koko kaupungille (ks. esim. Delaney & Eckstein 2007).

Tampere ei tietenkään ole täysin vertailukelpoinen edellä mainittujen kaupunkien tai joukkueiden kanssa, mutta mielestäni Keskusareena ei lähtökohdiltaan kuitenkaan juuri eroa vastaavista hankkeista. Esimerkiksi Müncheniin, vuoden 2006 jalkapallon MM-kisoihin valmistunut, sittemmin kansainvälisen vakuutus- ja rahoituspalveluyhtiön mukaan nimetty, Allianz-areena on tutkimukseni kannalta suorastaan herkullinen vertailukohta (ks. Ahlfeldt & Maenning 2010, 633). Hanketta perusteltiin jalkapallon MM-kisoilla sekä paikallisten seurojen F.C. Bayernin ja TSV 1860 Münchenin tarpeella saada uusi stadion. Nämä tekijät eivät mittakaavaltaan ole aivan sama asia kuin jääkiekon maailmanmestaruuskisat tai Ilveksen ja Tapparan jäähallitarpeet, mutta mielestäni kuitenkin vertailtavissa Keskusareenan lähtökohtiin. Hankkeiden vertailusta erityisen

mielenkiintoisen tekee kuitenkin se, miten arkkitehtuuri liittyy (jälleen) yhden merkittävän taloudellisen tekijän, eli urheilun merkitystä korostavien symbolien tuottamiseen. Allianz-areenan suunnittelusta ovat vastanneet jo edellä mainitut, maailmankuulut arkkitehdit Jacques Herzog ja Pierre de Meuron kun taas Keskusareenaa suunnittelee vähintäänkin yhtä kuuluisa Daniel Libeskind.

Täkäläisessä kontekstissa siis erityisesti Ilveksen ja Tapparan jääkiekkjoukkueet, mutta myös kaksi viimeistä Suomen mestaruutta voittanut Tampereen Pyrinnön koripallojoukkue sekä aikanaan urheilullisesti erittäin hyvin menestynyt ja sittemmin taloudellisesti täysin epäonnistunut Tampere Unitedin jalkapallojoukkue ovat vastaavia esimerkkejä urheilun merkityksestä kaupunkien imagolle. Tampere tunnetaan suomalaisen jääkiekkoilun kehtona, joten Keskusareena-hankkeen yhtenä perusteluna käytetäänkin toistuvasti paikallisten jääkiekkjoukkueiden Ilveksen ja Tapparan tarvetta modernille areenalle, sillä vuonna 1965 valmistuneen Hakametsän jäähallin ei nähdä enää soveltuvan nykypäivän läpikaupallistuneen ja viihteellistyneen urheilutapahtuman näyttämöksi, saatikka perinteikkäiden seurojen arvoiseksi kotiareenaksi.

Keskusareenan omistavan Keskusareena Oy:n osakkaita ovat sekä Ilves Hockey Oy että Tapparan Tamhockey Oy, ja hankkeen taloudellisia vaikutuksia arvioitaessa mukana ovat olleet sekä Ilveksen toimitusjohtaja Esa Honkalehto että Tapparan toimitusjohtaja Mikko Leinonen. Lisäksi selvitystyöhön on osallistunut Suomen jääkiekkoliiton puheenjohtaja Kalervo Kummola (vaikkakin Tampere-talon toimitusjohtajan ominaisuudessa) ja vahvan jääkiekkotaustan omaava, Hartwall-areena -hankkeessakin mukana ollut Sport & Live Vision -konsulttiyhtiön toimitusjohtaja Mika Sulin, joten ainakaan jääkiekon ja sen intressiryhmien merkitystä hankkeelle ei sovi väheksyä. (ks. www.tampereenkeskusareena.fi.)

Jääkiekkoseuroille, Ilves ja Tappara, tarjoutuu mahdollisuus kehittää toimintaansa ja laajentaa kannattajakuntaansa. Tavoitteena on mahdollistaa Tampereen huippujääkiekkoon lisäresursseja mikä ei vanhan hallin puitteissa olisi mahdollista. (www.tampereenkeskusareena.fi.)

Laajemmin ymmärrettynä Keskusareena-hankkeen taustalla on mielestäni erilaisten urheilu- ja muiden tapahtumien sekä konserttien ja messujen oletettu vetovoima, niiden myötä tavoiteltu kansallinen ja kansainvälinen näkyvyys sekä turismin kasvu, joita nykyisten Pirkkahallin, Hakametsän jäähallin ja Tampere-talon ei nähdä mahdollistavan. Vaikka maailmanlaajuisesti

merkittävimmistä tapahtumista kuten jalkapallon MM- ja EM-kisoista, olympiakisoista tai maailmannäyttelyistä eli *Expoista* voidaankin melkoisella varmuudella todeta, että yhtäkään niistä ei tulla koskaan Tampereella järjestämään, niin pienempien tapahtumien houkuttelu kaupunkiin on hyvin mahdollista. (ks. Horne 2011; Monclús 2006.) Keskusareena-hanketta lobattiinkin aluksi hyvin vahvasti Suomen yhdessä Ruotsin kanssa järjestämällä vuoden 2013 jääkiekon maailmanmestaruuskisoilla, jolloin Keskusareena olisi toiminut Suomen otteluiden pelipaikkana. Jääkiekon maailmanlaajuisesti varsin marginaalisesta asemasta huolimatta MM-kisat olisi ollut kansallisessa ja pohjoismaisessa sekä jossakin määrin eurooppalaisessa kontekstissa todella iso tapahtuma. Mikäli Keskusareena ylipäätään rakennetaan, se ei kuitenkaan ehdi valmistua kuin aikaisintaan vuonna 2014, joten jääkiekon maailmanmestaruuskisojakaan ei Tampereella aivan lähivuosina nähdä.

Keskusareenaa ei kuitenkaan rakenneta pelkästään urheilun tai yksittäisten urheilutapahtumien varaan vaan muilla, säännöllisesti ympäri vuoden pidettävillä tapahtumilla tulee olemaan merkittävä osuus toiminnassa. Lisäksi, kuten hankkeen internet-sivuilla (www.tampereenkeskusareena.fi) todetaan, ”Areena on osa laajempaa kokonaisuutta johon voi kuulua liiketiloja, toimistotiloja, hotelleja ja asuntoja, joiden toiminnot tukevat toinen toisiaan. Nämä toiminnot mahdollistavat Areenan kaupallisen käytön myös silloin kun varsinaista tapahtumaa hallissa ei ole. Areenan luonne tapahtuma ja viihdekeskuksena tulee vetämään puoleensa muita samantyyppisiä toimijoita ja onkin odotettavissa että alueesta tulee tamperelaisten elämää piristävä kokonaisuus joka elävöittää keskustaa ja ehkäisee keskustan autioitumista iltaisin.” Näillä kaikilla vapaa-ajan ja viihteen merkityksen kasvuun perustuvilla urheilu- ja kulttuuritapahtumilla, tai ”spektaakkelin mobilisoinnilla” pyritään mielestäni rakentamaan ”ympärivuotista festivaalin kaupunkia”. Tällä taas on aivan varmasti vaikutusta paitsi Tampereen kaupungin visuaalisiin representaatioihin ja mielikuviin, myös kaupunkitilan rakentumisessa palvelemaan kulttuuriteollisuuden ja symbolitalouden edellytyksiä (ks. esim. Booth & Boyle 1993, 2–3; Evans 2006, 207; Harvey 1989b, 12–14; Zukin 1995, 19).

Lisääntyvän vapaa-ajan ja urheilun, kulttuurin sekä muiden tapahtumien merkitys on voimakkaassa kasvussa. Uutena trendinä maailmalla ovat niin sanotut sosiaaliset tapahtumakeskukset, joissa korostuvat myös tapahtumapäivien ulkopuoliset aktiviteetit. Tapahtumien määrän ja merkityksen kasvu tuo mukanaan myös taloudellisesti merkittäviä mahdollisuuksia, ja on tulevaisuudessa merkittävä tulonlähde myös Tampereen seudulle, mikäli siihen liittyvät edellytykset ovat kunnossa. (Kansi-hankkeen arvioidut taloudelliset vaikutukset, Deloitte 2010.)

Suurkaupungeissa ja suurempien tapahtumien yhteydessä tehtyjen tutkimusten mukaan urheilutapahtumien ja monitoimistadionien vaikutus työllisyyteen ja taloudelliseen menestykseen koko kaupunki- ja aluetasolla on kuitenkin hyvin ristiriitainen (Ahlfeldt & Maenning 2010). Myös edellä mainittua luovaa luokkaa tutkineen Richard Floridan (2002b) mukaan ammattilaisurheilulla tai urheilustadioneilla ja -areenoilla ei ole minkäänlaista vaikutusta eri alojen ammattilaisten asuin- ja työpaikkapreferensseihin. Esimerkiksi Yhdysvalloissa on varsin laajasti tutkittu julkisrahoitteisten stadionien vaikutuksia ja poikkeuksetta päädytty tuloksiin, joiden mukaan stadioneiden ”kustannukset yhtä uutta työpaikkaa kohden ovat yleisesti korkeampia ja verotulot pienempiä kuin muissa yhteiskunnallisissa investoinneissa” (Delaney & Eckstein 2007, 332).

Tampere ja Keskusareena eivät tässäkään kohtaa aivan suoraan vertaudu yhdysvaltalaisiin esimerkkeihin, mutta mielestäni Keskusareena-hankkeen taustalla on kuitenkin kaikesta huolimatta oletus siitä, että menestyvä kaupunki tarvitsee modernin urheilu- ja monitoimiareenan taloudellisen toimintansa laajentamiseksi uusille ja ”eloisille” sektoreille, luoden samalla uutta imagoa koko kaupungille ja ympäröivälle talousalueelle (Thornley 2002, 814).

Rakennushankkeen edetessä on suuri todennäköisyys, että se houkuttelee sekä kansainvälisiä että kotimaisia investointeja, joita ei muuten syntyisi. Samalla kun hanke nostaa Tampereen imagoa merkittävästi kulttuurin ja urheilun saralla se myös tuo mahdollisuuksia alueen yrityselämän kehittymiselle. (Kansi-hankkeen arvioitut taloudelliset vaikutukset, Deloitte 2010.)

5. Globalisaatio ja kaupungit

Globalisoituvassa maailmassa kaupunkiseudut joutuvat vastaamaan entistä suurempiin haasteisiin (Tampereen kaupunkiseudun kansainvälisen yhteistyön toimintaohjelma).

5.1. Globalisaatio lyhykäisyydessään

Inhimillisen toiminnan laajeneminen ympäri maailmaa ei ole aivan äskettäin tapahtunut muutos vaan kansainvälisten suhteiden kehittyminen on ollut asteittain etenevä prosessi. Tässä mielessä globalisaatio on historiallinen ilmiö, jonka alkamista on varsin vaikea arvioida. Globalisaation

käsite taas vastaavasti juontaa juurensa 1800-luvun intellektuellien ja sosiologien kirjoituksiin, mutta hyvällä syyllä voidaan kuitenkin todeta, että keskustelu globalisaatiosta on kehittynyt lähinnä 1900-luvun loppupuoliskolla. Globalisaation käsite ajankohtaistui erityisesti 1960- ja 1970-luvuilla, jolloin länsimaiden keskinäisen taloudellisen ja poliittisen riippuvuuden kasvaessa nopeasti, perinteiset käsitykset politiikasta, taloudesta ja kulttuurista alettiin nähdä riittämättömiksi. Sittemmin keskinäisen riippuvuuden lisääntymistä ovat jouduttaneet myös valtiososialismin romahdus, jonka myötä kapitalismi vakiinnutti asemansa hallitsevana talousjärjestelmänä ympäri maailmaa sekä kutakuinkin samoihin aikoihin alkanut tietoteknisen kehityksen mahdollistama informaatiovallankumous. (Held & McGrew 2002, 9–10; Scholte 2005, 14.)

Kaupankäynti ja kansainvälistyminen sekä informaation ja tiedonkulku eivät siis ole uusia ilmiöitä, mutta tässä suhteessa globalisaatiota voidaan kuitenkin pitää uutena vaiheena kapitalistisessa tilan organisoimisessa (Harvey 2000, 54). Muutamana viime vuosikymmenenä globalisaatiosta on tullut kulunut ilmaus, jolta on tuskin välttynyt juuri kukaan, sillä käsitteen käyttö on levinnyt varsin laajalti tutkimuksen, journalismin, politiikan, liike-elämän, mainonnan ja viihteen saroilla. Globalisaatiosta on myös tullut varsin latautunut käsite, joka on liitetty oikeastaan kaikkiin viimeaikaisiin yhteiskunnallisiin muutoksiin, joista esimerkkeinä kansallisvaltioiden ja perinteisten kulttuurien heikkeneminen, tietoyhteiskunnan kehitys sekä siirtyminen informaation ja postmodernin aikakauteen. Lisäksi törmäämme toistuvasti esimerkiksi sellaisiin ilmauksiin kuin globaalit markkinat, globaali kommunikaatio, globaalit uhat, globaali ympäristö, globaali muuttoliike sekä globaalit tapahtumat. Globalisaation käsite esiintyy siis mitä erilaisimmissa yhteyksissä, joten ei olekaan ihme, että toisille se tarkoittaa kehitystä, vaurautta ja hyvinvointia kun taas toiset tulkitsevat siitä seuraavan vain sekaannusta, puutetta ja jopa suoranaista tuhoa. (Bauman 1998, 1; Held & McGrew 2002, 9–10; Scholte 2005, 14; Voisey & O’Riordan 2001, 25–26.)

Kuten edellisestä kappaleesta jo käykin ilmi, globalisaatio tarkoittaa yksinkertaisimmillaan mannerten välisen sosiaalisen vuorovaikutuksen virtojen ja käytäntöjen lisääntymistä, kiihtymistä ja niiden aiempaa suurempaa merkitystä, jonka kaiken seurauksena yhä kaukaisemmat yhteisöt ja yksilöt eri puolilla maailmaa ovat kanssakäymisessä keskenään (Held & McGrew 2002, 9). Keskusareena-hanketta ajatellen tärkein huomio onkin nimenomaan vuorovaikutuksen ja erilaisten käytäntöjen maailmanlaajuinen leviäminen. Globalisaation ja valtioiden keskinäisen riippuvuuden lisääntymisen seurauksena myös valtasuhteiden vaikutukset leviävät maailman eri osien sekä mantereiden yli, ja on aivan perusteltua todeta, että globalisaation prosessi ei ole missään määrin

tasapuolinen vaan sen hyödyt ja haitat jakautuvat varsin epätasaisesti. Globalisaation onkin nähty ylläpitävän ja suorastaan jopa suosivan ennestään rikkaiden ja etuoikeutettujen asemaa, vahvistavan sukupuolten välistä epätasa-arvoa, nostavan esiin rodullisia ennakkoluuloja ja eriarvoisuutta sekä suosivan kaupungeja maaseudun kustannuksella. (Scholte 2005, 29–33.)

Kaupungeista on tullut alati globaalistuvan maailmantalouden keskuksia, joiden kasvuun ovat merkittävästi vaikuttaneet muutokset tuotantorakenteissa. Esimerkiksi globaalistuva sekä vientiin perustuva maatalous ja elintarviketuotanto suosivat ennen kaikkea valtavia tilakokoja ja rahoituspääomia pienten tilojen, elinkeinojen ja kehittyvissä maissa usein jopa paikallisen ruoansaannin turvaamisen kustannuksella. (Scholte 2005, 33–35.) Tämän seurauksena erityisesti kehittyvien maiden väestöstä hyvin suuri osa on muuttanut köyhtyvältä maaseudulta kaupunkiin parempien toimeentulomahdollisuuksien toivossa. Kehittyvien maiden suurkaupungit ovatkin kasvaneet useimmiten varsin hallitsemattomasti paitsi väkiluvultaan myös pinta-alaltaan, sillä niiden jo ennestään melko heikko infrastruktuuri ei millään riitä kattamaan alati kasvavan väkimäärän tarpeita. Tällöin vastamuuttanut väestö levittäytyy useimmiten kaupunkien reuna-alueille muodostaen itse rakentamiaan hökkelikyliä ja slummeja. Pitkälti tällaisen kehityksen seurauksena enemmistö maailman noin seitsemästä miljardista asukkaasta asuukin tällä hetkellä kaupungeissa.

Alueellisten ja yksilöllisten tasa-arvokysymysten lisäksi, globalisaatiolla on eittämättä vaikutuksia esimerkiksi demokratiaan, turvallisuuteen, tiedon tuottamiseen ja moniin muihin yhteiskunnallisiin toimintatapoihin ja tekijöihin. Vaikka tutkimukseni tarkoituksena ei ole pyrkiä globalisaation vaikutusten kaiken kattavaan kuvaukseen, niin aiheen hieman tarkempi ja laajempi erittely antaa perusteita ymmärtää myöhemmin käsittelemiäni globalisaation vaikutuksia kaupunkiin, arkkitehtuuriin ja kaupunkisuunnitteluun sekä sitä myöten kaupunkien rakennettuun ympäristöön ja visuaaliseen ilmeeseen. Mielestäni Keskusareena-hanke on tässä yhteydessä varsin osuva esimerkki globalisaation vaikutuksista. Lisäksi seuraavaksi läpikäymäni tavat käsittää globalisaatio liittyvät monellakin tapaa Keskusareena-hankkeeseen ja siihen vaikuttaneisiin tekijöihin.

Yleistymisestäään huolimatta, tai ehkä pikemminkin siitä johtuen, globalisaation käsite on edelleen varsin ristiriitainen. Bauman (1998, 1) toteaaakin, että monilla uusilla ja laajalle levinneillä käsitteillä on taipumus muuttua sitä epäselvemmiksi ja ristiriitaisemmiksi mitä moninaisempia asioita niillä pyritään kattamaan tai tekemään läpinäkyviksi. Monet globalisaation saamista määrittelyistä ovatkin päällekkäisiä ja epämääräisiä sekä tarpeettomia siinä mielessä, että ne eivät tuo mitään uutta

globalisaation analysoimiseksi. Tätä ”umpikujaa” havainnollistaakseen Scholte (2005, 44–50) määrittelee neljä keskeistä tapaa käsittää globalisaatio: globalisaatio kansainvälistymisenä, globalisaatio liberalisoitumisena, globalisaatio universalisoitumisena, ja globalisaatio länsimaistumisena.

Globalisaatio kansainvälistymisenä perustuu näkemykseen, jonka mukaan viestit, ideat, investoinnit, raha, hyödykkeet, ihmiset ja vaikkapa saasteet liikkuvat kansallisvaltioiden suvereeniuteen perustuvien alueellisten yksiköiden välillä. Tällaisen käsityksen mukaan globalisaatio ei ole varsinaisesti uusi historiallinen vaihe vaan moderniin valtiomalliin ja maailmantalouden toimintaan liittyvä piirre, jossa kansainväliset riippuvuussuhteet ovat kasvattaneet merkitystään. Tämä näkemys antaa ymmärtää, että sosiaaliset suhteet perustuvat, ja voidaan organisoida, ainoastaan kansallisvaltioiden, valtionhallinnon ja kansallisten yhteisöjen varaan. Tällöin muut hallinnon ja järjestäytymisen muodot sekä identiteetit jätetään helposti huomiotta tai marginalisoidaan. (Scholte 2005, 44.)

Liberalisoitumista painottava näkemys taas perustuu erilaisten sääntelymekanismien kuten kaupan ja kansainvälisen vaihdon esteiden, pääoman kontrolloimisen ja viisumivaatimusten vähentämiseen tai poistamiseen, jolloin globalisaatio vertautuu keskusteluun nykyaikaisesta uusliberalistisesta politiikasta (vrt. Harvey 2008b, 11). Näkemys voi olla myös selvästi vahingollinen, mikäli siitä johdetaan poliittisia päätelmiä, joiden mukaan uusliberalistinen politiikka on ainoa vaihtoehto globaalimman maailman rakentamiseksi. Liberalismia ei kuitenkaan voi aukottomasti liittää globalisaatioon, sillä rajoittamattomasta, ”laissez-faire” -taloudesta on kiistelty jo vuosisatojen ajan ennen keskustelua globalisaatiosta. (Scholte 2005, 45.)

Globalisaation rinnastaminen universalisoitumiseen puolestaan tarkoittaa erilaisten esineiden, tuotteiden ja kokemusten levittäytymistä koko tunnettuun maailmaan sekä näiden standardisoitumista ja homogenisoitumista, josta on nähty seuraavan maailmanlaajuinen kulttuurinen, taloudellinen ja poliittinen yhdentymisen (Scholte 2005, 45–46). Globalisaatiota on arvioitu tämän näkemyksen mukaan muun muassa seuraamalla tiettyjen tuotteiden hinnoittelun yhdenmukaistumista eri maissa tai esimerkiksi vertailemalla ostovoimaa maittain käyttäen indeksinä jotakin tiettyä tuotetta kuten brittiläinen *The Economist* -lehti (esim. 2010) yli 120 maassa myytävää Big Mac-hampurilaista.⁷ Big Macin leviämiseen liittyy myös käsitys globalisaatiosta

---

⁷ Big Mac -indeksin kehitti brittiläinen aikakauslehti *The Economist* vuonna 1986. Sillä tarkoitetaan eri maiden kansalaisten ostovoiman (taloustieteessä ostovoimapariteetti) mittaamista käyttäen vertailuna yli 120 maassa myytävien,

länsimaistumisena, joka usein rinnastetaan amerikkalaistumiseen tai kolonialismiin. Globalisaatio nähdään tällöin hegemonisena diskurssina tai ideologiana, jonka seurauksena länsimaiset arvot ja yhteiskuntarakenteet syrjäyttävät aikaisemmat kulttuurit ja paikallisen autonomian. (Scholte 2005, 45–46).

Globalisaatiota ja länsimaistumista ei voida kuitenkaan täysin rinnastaa, sillä globalisaation myötä ovat levinneet myös muut vaikutteet, jotka tavalla tai toisella ”kotiutuvat” uusiin yhteisöihin (vrt. Appadurai 1996, 32). Tänä päivänä ”länsimaalaisille” ovat varsin tuttuja esimerkiksi aasialainen ruokakulttuuri, ”itämainen henkistyminen” kuten buddhalaisuus tai vaikkapa fengshui, joka on harmoniaan pyrkivä, kiinalaiseen kosmologiaan perustuva oppi rakentamisesta. Globalisaatiota ei voida myöskään pitää imperialistisena, sillä on olemassa useita globaalit mitat täyttäviä sosiaalisia liikkeitä, jotka pyrkivät lopettamaan riistoa ja lisäämään tasa-arvoa. Nämä neljä esimerkkiä kuvaavat mielestäni hyvin globalisaatioon liittyvää keskustelua, mutta antavat aiheita myös toisenlaiseen, koko tutkimukseni ja tilan merkitystä painottavan teoreettisen viitekehykseni, kannalta relevanttiin lähestymistapaan. Tämän näkemyksen mukaan globalisaatio viittaa ennen kaikkea muutoksiin sosiaalisen tilan luonteessa. (Scholte 2005, 46–50.)

3.2. Globalisaation tutkimus

Globalisaation, sen teoretisoinnin ja yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen varsin monimutkaisen suhteen (ks. esim. Robertson 1990) kattava käsittely on täysin tämän tutkimuksen ulottumattomissa. Keskityn siis vain niihin tekijöihin, jotka nähdäkseni ovat tutkimusaiheeni ja tutkijan positioni kannalta relevantteja. Akateemisessa maailmassa globalisaation käsite analyttisena tutkimusvälineenä on vakiinnuttanut asemansa 1980-luvulta alkaen, ja erityisesti 1990-luvulla käsitteen käytön voidaan sanoa ylittäneen kaikki tieteenalat ja teoreettiset lähestymistavat. Vaikka globalisaatio ei ole saanut yhtä ja ainoata vakiintunutta tulkintaa, niin sitä käsittelevät tutkimukset voidaan karkeasti jakaa metodologisesti idealistisiin ja materialistisiin lähestymistapoihin.

Metodologisesti idealistiset tulkinnat ovat painottaneet globalisaatiota sellaisten mentaalisten tekijöiden kuten mielikuvitus, luovuus, identiteetti ja ideologia tuotteeksi, jolloin tällaisiin

---

yhdysvaltalaisen Mc Donald's -hampurilaisravintolaketjun Big Mac -hampurilaisten hintoja. ”Burgernomics” perustuu teoriaan ostovoimapariteetista, jonka mukaan yhdysvaltain dollari olisi ostovoimaltaan samanlainen kaikissa maissa, jolloin pitkällä aikavälillä kahden maan välisen vaihtokurssin tulisi liikkua kohti tasoa, joka tasoittaa myytävien Big Macien hintoja. (The Economist 2010.)

tutkimuksiin liittyviä teoreettisia lähestymistapoja ovat tyypillisesti olleet esimerkiksi sosiaalinen konstruktioismi, postmodernismi ja postkolonialismi. Vastaavasti materialistinen lähestymistapa on nähnyt globalisaation sellaisten konkreettisten voimien, kuten luonto, tuotanto, teknologia, lait ja instituutiot seurauksena. Materialistiseen lähestymistapaan nojaavia teorioita ovat esimerkiksi liberalismi, poliittinen realismi, marxismi ja yhteiskuntaekologia. Tutkimukseni kannalta ei ole mielekästä tehdä erottelua idealistiseen tai materialistiseen lähestymistapaan, joten Keskusareena-hanketta tutkiessani nojaan käsitykseen siitä, että materialistisilla ja mentaalisilla tekijöillä on molemmilla oma vaikutuksensa globalisaatioon ja sen ilmenemiseen. Lisäksi mentaaliset ja materialistiset tekijät ovat myös vuorovaikutuksessa keskenään, joten niiden käsitteleminen erillään ei ole ainakaan minun tutkimuksen kannalta hedelmällistä. (Ampuja 2010, 19; Scholte 2005, 21.) Ylipäätään materiaalien ja yhteiskunnallisten tai sosiaalisten suhteiden erottaminen toisistaan on mielestäni vaikeaa, sillä ne eivät ole omia rajattuja kokonaisuuksiaan vaan limittyvät aina enemmän tai vähemmän keskenään (vrt. Smith 2001, 10).

Teoreettinen keskustelu globalisaatiosta on jakautunut myös individualistiseen ja strukturalistiseen tulkintaan, joiden mukaan globalisaatio nähdään joko yhteiskunnallisten toimijoiden (viranomaiset, poliitikot, yksittäiset kansalaiset) tai yhteiskunnalliseen järjestykseen juurtuneiden rakenteiden (kapitalismi, valtiosysteemi, nationalismi) seurauksena (Scholte 2005, 21). Esimerkiksi kaupunkitutkimuksen teoretisoinneissa globalisaatiota on usein selitetty ensisijaisesti talouden näkökulmasta muiden poliittisten ja sosiokulttuuristen prosessien saadessa vähemmän painoarvoa. Tällainen ensisijaisesti rakenteellisiin muutoksiin keskittynyt tutkimus on jättänyt lähes tyystin huomiotta ne diskursiiviset ja materiaaliset käytännöt, joiden mukaan ihmiset luovat vakiintuneita toimintatapojaan. (Smith, 2001, 10.)

Tutkimuksessani en tee jakoa toimijoiden tai rakenteiden suhteen vaan tarkastelen niitä yhdessä, ja näin ollen tukeudun alun perin Anthony Giddensin (1984) määrittelemään rakenteistumisteoriaan, jonka mukaan yhteiskunnalliset rakenteet eivät suoranaisesti määrää ihmisten toimintaa vaan pikemminkin sekä rajoittavat että mahdollistavat sosiaalista kanssakäymistä. Strukturoitumisteorian mukaan siis ”yhteiskunnallinen toiminta on aina ja erottamattomasti yhteydessä yhteiskunnallisiin rakenteisiin, jolloin tuottaessamme yhteiskunnallisia käytäntöjä, uusinnamme samalla myös rakenteita”. (Häkli 1999, 104.) Tämä näkemys koskee koko tutkimustani, sillä kuten tutkimukseni teoreettisia lähtökohtia käsittelevässä osiossa olen jo todennut, yhteiskunnallisen todellisuuden olemassaolo on riippuvainen inhimillisistä käytännöistä ja yhteiskuntarakenteelliset tekijät eivät ole olemassa toimijoista riippumatta (Heiskala 1994, 156; 2000, 197).

Globalisaation tutkimukseen on myös nähty liittyvän yhteiskuntatieteitä laajemminkin koskettava metodologinen ongelma tutkijan ja tutkimuskohteen suhteesta. Käytän tässä vertailuna kuudennessa luvussa, kaupunkisuunnittelun yhteydessä käsittelemääni positivistista tutkimusotetta. Positivismin näkökulmasta tutkija ja akateeminen tutkimus toimivat ikään kuin erillään tutkimuskohteenaan olevasta sosiaalisesta todellisuudesta, jolloin myös tutkimustiedon nähdään olevan poliittisesti neutraalia. Tällaiseen metodologisesti objektiiviseen tutkimukseen liittyy näkemys yhteiskunnallisten lainalaisuuksien tuntemisesta, jonka nähdään puolestaan mahdollistavan yhteiskunnan kokonaisvaltaisen hallinnan. (Häkli 1999, 39; Scholte 2005, 21–22.)

Positivistisen metodologian keskeinen tavoite onkin spekulatioista vapaa, empiirisiin havaintoihin perustuva varma tieto. Yhteiskunnallisiin lainalaisuuksiin perustuvan havaintoaineiston ollessa ainoa ja varma kuvaus todellisuudesta, positivismissa lähdetään olettamuksesta, jonka mukaan havainnot ovat riippumattomia havaintajan tiedoista tai käsitteistä. Tämä näkemys on ainakin tutkimukseni kannalta hyvin ongelmallinen, sillä mielestäni ei ole olemassa havaintoja, jotka edeltäisivät yhteiskunnallisessa sosiaalistumisessani oppimiani käsitteitä ja tietoja. Myönnänkin auliisti, että tutkimukseni ei ole tässä mielessä arvovapaa tai tieteellisesti objektiivinen, vaan se perustuu enemmän tai vähemmän arkitietoni mukaisiin oletuksiin ja käsityksiin. Tutkimusaiheeni valinnassa olen itse asiassa käyttänyt aikalailla esiteoreettista päättelyä ja havaintoni sekä käsitykseni ovat varsin teoriatilanteita, joten tutkimukseni aiheen voi hyvällä syyllä sanoa heijastavan omia taustatietojani ja intressejäni. (vrt. Häkli 1999, 39–42.)

5.3. Kaupunkien rooli

Kaupungit ovat keskeisessä asemassa globalisaatiossa, ja ihmisten keskittyminen kaupunkiin voidaan ainakin osittain nähdä globalisaation seurauksena. Globalisaatio ei ainoastaan vaikuta kaupunkiin, vaan kaupungeista on tullut ”merkittävimpiä uusliberalistisen globalisaation näyttämöitä” (Massey 2007, 9). Globalisaation ja globaalin kapitalismin kannalta tiettyjen kaupunkien, joihin on keskittynyt merkittävin institutionaalinen ja kulttuurillinen infrastruktuuri, nähdään olevan avainasemassa. Näitä kaupunkeja kutsutaan globaaleiksi tai maailman kaupungeiksi (*global cities* tai *world cities*). Globaali kapitalismi on organisoitunut näiden tiettyjen keskusten varaan, jotka eivät välttämättä ole kuitenkaan maidensa pääkaupunkeja tai valtavan suuria kaupunkeja, vaan ennen kaikkea kaupunkeja, jotka ovat taloudellisesti hallitsevassa asemassa. Näihin kaupunkiin tai keskuksiin ovat sijoittuneet tärkeimmät yksittäiset henkilöt, instituutiot ja

organisaatiot pääkonttoreineen, jotka hallinnoivat, johtavat ja päättävät kapitalistisen talousjärjestelmän toiminnoista ympäri maailmaa.

Taloudellisesti keskeisimmässä asemassa nähdään olevan erityisesti rahoitus-, vakuutus-, ja kiinteistöalan, konsultti- ja oikeudellisten palveluiden, mainonnan, markkinoinnin, turvallisuuspalveluiden, informaatio- ja kommunikaatioteknologian sekä eri design-alojen toiminnot. Kaikille näille on yhteistä se, että ne perustuvat informaation ja tiedon kulkuun. Vaikka näitä toimintoja löytyykin jokaisesta suuremmasta kaupungista, ja tietoliikenneyhteyksien kehittymisen myötä ne voisivat periaatteessa sijoittua mihin päin maailmaa tahansa, niin merkittävimmillä eri alojen toimijoilla on kuitenkin taipumus keskittyä tiettyihin paikkoihin tai ”solmukohtiin”, muodostaen samalla keskinäisessä suhteessa toimivan ”virtojen tilan”. (Bordi & Castells 1997, 17; Castells 1996, 376–386; Sassen 2001.) Toimintojen keskittymisestä huolimatta virtojen tilan on nähty syrjäyttävän ”paikkojen tilan”, sillä minkä tahansa alueen dynamiikka on riippuvainen toiminnoista ja päätöksistä, jotka voidaan tehdä kaukana sen rajojen ulkopuolella (Castells & Henderson 1987, 7). Sassenia (2002, 13) siteeraten ”globalisaation maantiede on siis yhtäaikaaisesti sekä hajaantumista että keskittämistä.”

Globaalit kaupungit -diskurssi painottaa erityisesti markkinasuhteiden merkitystä, jättäen vähemmälle huomiolle poliittiset ja kulttuuriset rakenteet, tai esimerkiksi rotuun, etnisyyteen ja sukupuoleen liittyvät yhteiskunnalliset suhteet (Smith 2001, 52). Friedmanin (1986, 69) mukaan keskeisenä tekijänä toimintojen organisoimisessa toimii ”globaali pääoma”, joka ”käyttää avainasemassa olevia kaupunkeja tukikohtinaan tuotannon ja markkinoiden tilallisessa organisoinnissa”. Vaikka globaali urbaani järjestelmä ei ole pyramidi vaan solmukohdistista muodostuva verkosto, on edellä mainitusta toimintojen samanaikaisesta hajautumis- ja keskittymisprosessista nähty seuraavan kaupunkien välinen hierarkia, jonka ylimmällä tasolla ovat juuri ”ensisijaiset globaalit ydinkaupungit” (*core primary world cities*, tai vaihtoehtoisesti *full-service world cities*), jolloin Clarkin (2003, 159) mukaan useimmin viitataan New Yorkiin, Lontooseen, Tokioon ja Pariisiin. Hierarkian seuraavat tasot ovat ”semi-perifeeriset globaalit ydinkaupungit” (*semi-peripheral primary world cities* tai *major world cities*), kuten Chicago, Frankfurt, Hong Kong, Los Angeles ja Singapore, ”toissijaiset globaalit ydinkaupungit” (*core secondary world cities* tai *minor world cities*), kuten San Francisco, Sydney, Toronto, Madrid, São Paulo sekä ”semi-periferaaliset toissijaiset kaupungit” (*semi-peripheral secondary cities*), kuten Caracas, Mexico City, Buenos Aires, Bangkok ja Peking. (Clark 2003; Friedman 1986, 69; Massey 2007; Sassen 2002; Smith; 2001.)

Se, mitä kaupunkeja mihinkäkin kategoriaan katsotaan kuuluvaksi, on voinut sitten Friedmanin luokittelun jonkin verran muuttua, mutta enemmän tai vähemmän vastaava jaottelu on juurtunut syvälle koko globalisaatiokeskusteluun. Tätä varsin kompleksista hierarkiaa ja koko globaali kaupunki -diskurssia on kritisoitu siitä, että sen mukaan globaali kaupunki näyttäytyy paikkana tai objektina, joka tiettyjen olennaisten ominaisuuksien ja edellytysten täytyessä olisi helposti määriteltävissä. Tämän käsityksen sijaan Smith (2001, 49) painottaa ”globaalien kaupunkien olevan seurausta verkostojen, käytäntöjen ja valtasuhteiden loputtomasta vuorovaikutuksesta, joita voidaan ymmärtää tutkimalla paikallisia, alueellisia, kansallisia ja kansainvälisiä toimijoita, jotka diskursiivisesti ja historiallisesti konstruoivat käsitykset paikallisuudesta, kansainvälisyydestä ja globalisaatiosta kulloinkin kyseessä olevissa urbaaneissa olosuhteissa”. Tutkimukseni teoreettisen viitekehyksen mukaisesti globaali kaupunki on siis eri merkityksenantoprosessien seurausta ja täten historiallinen konstruktio. (mt. 49.)

5.4. Kaupungit kaupan

Globaali kaupunki -diskurssilla ja kaupunkien välisellä hierarkialla on kuitenkin ollut konkreettisia seurauksia, sillä kaupunkien asemasta suhteessa globaalien kaupunkien verkostoon käydään ankaraa kilpailua. Tästä kilpailusta, Bordin ja Castellsin (1997, 23) varsin dramaattisen ilmaisun mukaan, ”riippuu pitkälti kaupunkien ja niiden asukkaiden kohtalo”. Kaupunkien välinen kilpailu sekä tukee että on seurausta uusliberalistisesta globalisaation agendasta (Massey 2007, 9). Tässä kilpailussa paikkojen, siis esimerkiksi kaupunkien, markkinoinnista (*place* tai *city marketing*) on tullut 1970-luvulta alkaen keskeinen osa lähes kaikkien kaupunkien hallintotapaa (*urban governance*). Tällainen paikkamarkkinointi liittyy monella tapaa esimerkiksi neljännessä luvussa läpi käymiini talouden ja tuotantorakenteen tekijöihin, joilla on vaikutuksia kaupunkien rakentumiseen. Yksinkertaisesti ilmaistuna markkinointi käsitteenä viittaa kuitenkin prosessiin, jossa hyödykkeitä suunnitellaan vastaamaan jonkun tietyn kuluttajaryhmän tarpeisiin. Kaupunkien ja paikkojen markkinointi viittaa siis siihen, että ne vertautuvat hyödykkeisiin, jolloin niitä voidaan sekä myydä ja ostaa että myös suunnitella vastaamaan kuluttajien oletettuja tarpeita. Keskusareena on mielestäni tulkittavissa keinoksi vastata tähän tarpeeseen, jonka myötä Tampereen kaupungista pyritään lisäksi tekemään aiempaa houkuttelevampi hyödyke. (vrt. Griffiths 1998, 41.)

Kaupunkien markkinoinnissa ei ole varsinaisesti mitään uutta, sillä alueidenkäyttöön ja esimerkiksi teollisuustoimijoiden houkutteluun ja valtionavustusten saamiseen liittyvä politiikka on ollut

keskeinen osa eri viranomaisten toimintaa ja kaupunkien taloudellista kehittämistä jo hyvin pitkään. Uusi, erityinen piirre on kuitenkin se, että paikkoja ei markkinoida ”sellaisenaan” vaan merkittävimmäksi tekijäksi on tullut imagojen ja paikkoihin liitettyjen mielikuvien luominen. (Paddison 1993, 340.) Kaupunkien markkinoiminen esimerkiksi globaaleina tai maailmankaupunkeina edellyttää siis imagojen ja mielikuvien harkittua luomista ja manipuloimista sekä markkinoimista, joka ulottuu niin mediaan, kulttuuriperintöön, vapaa-ajan toimintoihin ja urheiluun, turismiin sekä eri urbaanin talouden aspekteihin. Tarkoituksena on luoda kaupungista positiivinen imago ja mielikuva sekä identiteetti, jonka avulla se erottuu muista paikoista houkutellessaan maailmanlaajuisia huomiota ja investointeja. Imagot ovat konstruktioita, jotka muodostavat ”merkkien ja symbolien maiseman”, jonka avulla pyritään ohjailemaan ihmisten mielikuvia ja käsityksiä kaupungeista. (Clark 2003, 181–182.) David Harveyn (1989b, 8) mukaan ”paikkojen spekulatiivisesta rakentamisesta” (*speculative construction of place*) onkin tullut olennainen tekijä kaupunkien välisessä kilpailussa.

Tarkoin räätälöityjen imagojen luominen ja paikkojen markkinointi on siis ollut keskeinen osa kaupunkien hallintotapaa 1970-luvulta alkaen, jolloin yrittäjyydestä (*entrepreneurialism*) vahvasti ammentaneet toimintatavat nähtiin eri kaupunkien hallinnoissa vastauksena fordismiin ja sosiaalidemokraattisten yhteiskuntien romahtamiseen. Toisen maailman sodan jälkeisen kysynnän ja tarpeen myötä valtioiden alati kasvaneet yhteiskunnalliset investoinnit olivat synnyttäneet johtamiseen (*managerialism*) perustuvat hallintomenetelmät, jotka perustuivat valtion määrärahojen jakamiseen, palveluiden byrokraattiseen organisoimiseen ja hyvinvointivaltion ideologiaan. 1970-luvun laman, teollisuustuotannon ja veropohjan heikkenemisen sekä investointien kansainvälistymisen myötä monet kaupungit olivat pakotettuja leikkaamaan yhteiskunnallisia menojaan, jolloin yrittäjyyteen liittyvä hallintomalli nähtiin ratkaisuna uuden taloudellisen kehityksen sekä tuotannon ja kuluttamisen alueellisen perustan turvaamiseen. (Goodwin 1993, 147–148; Griffiths 1998, 41–42; Niedomys & Borgegård 2004, 84.) Harveyta (1985, 213) lainaten, ”kaupunkien oli sopeuduttava jatkuvasta kysynnästä aivan uudenaikaiseen tuotantoon”.

Fordistisen talouden ja tuotannon muutokset heikensivät myös perinteistä, kollektiivista ”massatuotannon kulttuuria”, josta seurasi vähittäin työn, elämäntapojen ja identiteettien monipuolistuminen sekä yksilöllisten kulutusvalintojen merkityksen lisääntyminen. Tätä tuki hyvin laaja kulttuurinen ja esteettinen muutos, jonka myötä myös visuaaliset mielikuvat ovat korostuneet ja urbaanista elämäntyylistä on tullut pitkälle kehitetty tuote. Tähän uuteen, yrittäjyydestä ammentavaan hallintojärjestelmään liittyy myös laajempi ideologinen muutos kohti yksityistämistä

ja sääntelyn purkamista, jolloin julkinen sektori nähdään pikemminkin osana ongelmia, ei ainoastaan niiden ratkaisijana. Tällaisessa tilanteessa ”markkinavoimat” nähdään useimmiten ainoana ratkaisuna kaupunkien talouden elvyttämiseen. Tästä on seurannut julkisen ja yksityisen sektorin välisen yhteistyön kasvu, demokraattisen edustuksen väheneminen eri institutionaalisissa prosesseissa sekä yleinen muutos julkisten ja universaalien palveluiden tuottamisen tavoittelusta yhteiskunnallisen sekä alueellisen eriarvoistumisen hyväksymiseen. (Goodwin 1993, 147–148; Griffiths 1998, 41–42; Niedomys & Borgegård 2004, 84.)

David Harvey (1985, 213–220; 1989b, 8–11) on määritellyt neljä perusvaihtoehtoa, joita kaupungit voivat uutta hallintotapaa harjoittaessaan soveltaa. Ensimmäisenä vaihtoehtona kaupungit voivat tavoitella kilpailuetua panostamalla tuotantoon, jolloin tuotantomenetelmiä ja fyysistä sekä sosiaalista infrastruktuuria kehittämällä voidaan kasvattaa kaupungin kapasiteettia hyödykkeiden ja palveluiden tuottamisessa sekä viennissä. Kaupungit voivat myös kehittää kuluttamiseen liittyviä toimintoja, joita ovat esimerkiksi varakkaille ihmisille suunnattujen ostosmahdollisuuksien edistäminen, kulttuuri- ja ajanvieteturismi sekä gentrifikaatioon liittyvä hyvätuloisten veronmaksajien houkuttelu tarjoamalla uusia ja mielenkiintoisia asumisvaihtoehtoja. Kolmanneksi kaupungit voivat pyrkiä saamaan keskeisiä talouden ja hallinnon toimijoita sijoittumaan alueelleen. Tämä edellyttää usein massiivisia investointeja infrastruktuuriin ja toimintojen keskittymistä tukevien palveluiden kehittämiseen. Neljäntenä vaihtoehtona on valtionvarojen ja -avustusten (Suomessa esimerkiksi Veikkauksen rahastojen ja määrärahojen jako) saaminen esimerkiksi kaupungin uudistamiseen tähtääviin ja infrastruktuuria tukeviin toimenpiteisiin. (Harvey 1985, 213–220; 1989b, 8–11; lisäksi vrt. Griffiths 1998b, 181–198.)

Tampereen Keskusareena-hankkeen voi mielestäni nähdä liittyvän kaikkiin neljään Harveyn määrittelemään vaihtoehtoon. Ennen kaikkea hankkeen ajatuksena on vapaa-ajan palveluihin liittyvän infrastruktuurin kehittäminen, jolla pyritään vahvistamaan kaupungin kapasiteettia uuden taloudellisen tilanteen edellyttämien palveluiden tuottamisessa. Lisäksi Tampereen keskusta ja ratapihan alue pyritään muuttamaan houkuttelevaksi ympäristöksi investoinneille, ja tornitalojen mahdollistamien uudenlaisten asumisvaihtoehtojen myötä myös varakkaille veronmaksajille. Kokonaisuudessaan Keskusareena-hanke on esimerkki yksityisen ja julkisen sektorin välisestä yhteistyöstä, jossa Tampereen Keskusareena Oy, Tampereen Keskusareenan kiinteistöt Oy, pohjoismainen rakennusyhtiö NCC ja Tampereen kaupunki tekevät tiivistä yhteistyötä, johon osaltaan liittyi myös Suomen valtio myydessään Keskusareenan kannen alle jäävät maat Tampereen kaupungille.

Tampereen talousalueen kehitykselle oleellista on löytää uusia menestyksen mahdollisuuksia. Eräs sellainen on alueen asema suurten yritysten palvelukeskusten kotipaikkana. Tämä edellyttää alueelle riittävästi sopivia tiloja, joita tämä hanke voisi tuoda. (Kansi-hankkeen arvioidut taloudelliset vaikutukset, Deloitte 2010.)

Hankkeen vetäjinä toimii Tampereen Keskusareena Oy ja NCC -yhtiöt. Yhteistyö Tampereen kaupungin, VR:n ja Liikenneviraston kanssa on keskeisessä asemassa hankkeen toteutumisen kannalta. Tampereen kaupunginvaltuusto on päättänyt osallistumisesta hallihankkeeseen keväällä 2010. Tampereen kaupungin osuus rakennuskustannuksista on 22,4 milj. euroa (kaupunginvaltuuston käsittely 13.6.2011). (www.tampereenkeskusareena.fi.)

6. Kaupunkisuunnittelu ja arkkitehtuuri

Arkkitehtuurin ja rakennetun ympäristön laadusta on tullut yksi kaupungin menestystekijöitä – Tampere-brändi, joka tunnetaan maailmalla.
– Tampereen kaupungin pormestari Timo P. Nieminen (Tampereen arkkitehtuuriohjelma)

6.1. Modernista postmoderniin

En käsittele modernisaatiota kovin yksityiskohtaisesti, sillä siihen vaikuttaneiden taloudellisten, poliittisten ja kulttuurillisten prosessien tarkempi erittely ei ole näissä puitteissa yksinkertaisesti mahdollista. Tutkimukseni edellisissä luvuissa olen kuitenkin ainakin sivunnut modernisaatioon tyypillisesti liittyviä prosesseja kuten kapitalistista kehitystä, teollistumista ja kaupungistumista (Fornäs 1998, 35). Nähdäkseni tämä tarkkuus modernin yhteiskunnan kehittymisestä riittää tässä yhteydessä (yksityiskohtaisemman historiallisen kehityksen ymmärtämiseksi katso esim. Fornäs 1998, 31–66). Tarkoitukseni ei ole myöskään käydä läpi kaupunkisuunnittelun tai arkkitehtuurin historiaa vaan lyhykäisyydessään eritellä modernia suunnittelukäsitystä. Käsittelem lisäksi niitä tekijöitä ja muutoksia, joilla viitataan postmoderniin yhteiskuntaan, sillä ne liittyvät mielestäni keskeisesti Keskusareena-hankkeeseen.

Moderni kaupunki- ja laajemmin yhdyskuntasuunnittelu on ollut vuosisatoja kestävä vähittäin etenevä prosessi. On kuitenkin nähtävissä, että 1700-luvulla kehittyi ajatus kaupunkisuunnittelusta

ja arkkitehtuurista yhteiskunnan hallinnollisten päämäärien ja hallintotekniikan funktiona. Tämän kehityksen taustalla oli muutos poliittisessa ajattelussa, jonka seurauksena kaupunkisuunnittelu ja arkkitehtuuri tulivat vedetyksi politiikan piiriin. (Foucault 1985; Foucault & Rabinow 1989, 31.) Suunnittelu laajemmassa merkityksessä ymmärretään ennakoinniksi ja kontrolloinniksi, siis tulevaisuuden ohjaamiseksi haluttuun suuntaan. Se, että tulevaisuuden kontrollointi ylipäättään olisi mahdollista, vaatii tuekseen käsityksen tai tavoitteen kulloistenkin toimintojen seurauksista, jolloin suunnittelu edellyttää systemaattista tiedon keräämistä. Tällainen suunnittelukäsitys juontaa juurensa valistuksena tunnettuun aikakauteen, jolloin ajattelutavaksi muodostui usko kokonaisen maailmanhistorian takana piilevään ”järkevään tarkoitukseen”. Järkevän tarkoituksen ja historian lakien tunteminen liittyy käsitykseen yhdestä ja jakamattomasta objektiivisesta maailmasta, yhdestä todellisuudesta, jonka lainmukaisuudet voidaan paljastaa tieteen metodeilla (Töttö 1997, 63). Suunnittelu pohjautuu siis varsin positivistiseen näkemykseen sosiaalisesta järjestyksestä yhteiskunnan luonnollisena tilana. Positivismiin liittyy erityisesti ajatus tiedon ja tieteellisyyden merkityksestä poliittisessa toiminnassa, jolloin epäselvät ja hallitsemattomat tilanteet näyttäytyvät puutteellisena tietona ja epätieteellisyytenä. Suunnittelu on siis tiedonkeruuta, jolla pyritään saavuttamaan asetetut tavoitteet ja poistamaan epävarmuus.

Edellä mainittu kaupunkisuunnittelun poliittisen ulottuvuuden synty on siis vahvasti sidoksissa, ei ainoastaan positivistiseen vaan yhteiskuntatieteitä laajemminkin koskevaan käsitykseen, jonka mukaan ”maailma on muokattavissa inhimillisellä toiminnalla”, jolloin yhteiskunnallinen harmonia ja ”järjestynyt edistys” on saavutettavissa systemaattisella sosiaalisten, fyysisten ja taloudellisten ongelmien tunnistamisella ja ratkaisemisella (vrt. Soja 1989, 14). Kaupunkisuunnittelu on tällaisten eri menettelytapojen ja suunnitelmien hahmottamista, näiden vaihtoehtojen analysointia ja käytäntöön panoa sekä niiden vaikutusten arviointia (Dear 2000, 117).

Moderni kaupunkisuunnittelu pohjautuu tavoitteeseen ideaalin yhteiskuntajärjestyksen saavuttamiseksi. (vrt. Sotarauta 1996, 133.) Tätä yhteiskuntajärjestyksen tavoittelua tukivat sittemmin myös hyvinvointivaltiolliset subventiot, jotka edellyttivät normien ja standardien noudattamista mitä pienimmissäkin arjen yksityiskohdissa (Pakarinen 2010, 114). Usko kaikkivoipaan suunnitteluun on sittemmin kyseenalaistettu, mutta mielestäni on tärkeää muistaa, että kaupunkisuunnittelu on edelleen hyvin tiukan professionalisoinnin leimaama, jolloin myös sen legitimitettiin on vaikea kieltää. Suomessa kaupunkisuunnittelun läpinäkyvyyttä ja avaamista laajemmin yhteiskunnan eri toimijoiden piiriin on yritetty parantaa muun muassa vuonna 2000 uudistetulla maankäyttö- ja rakennuslailla, jossa osallisuuden ja vuorovaikutuksen järjestämisen

merkitystä on korostettu selvästi aiempaa enemmän⁸. Tämä on eräs pyrkimys vastata kaupunkilaisten, kaupunkitutkijoiden ja suunnitteluteoreetikoiden kaupunkisuunnittelua kohtaan suuntaamaan kritiikkiin, joka on myös aktivoinut kaupunkisuunnittelusta käytävää julkista keskustelua ja paljastanut kaupunkisuunnittelun koko toimijoiden kirjon. Muutoksista huolimatta rationaalisuuteen pohjaava suunnittelun ideaali on kuitenkin edelleen paikannettavissa kaupunkisuunnittelua ohjaavien instituutioiden ja rakenteiden taustalta.

Kontrollointiin ja funktionalistiseen doktriiniin pohjautuvan kaupunkisuunnittelun seurauksena syntyi varsin yksiulotteista, vain yhteen käyttötarkoitukseen sopivaa ja useimmiten myös hyvin tylsää kaupunkitilaa, jonka muuttaminen uuden, jälkiteollisen talouden edellytyksiin on monin paikoin hyvin työlästä (Pakarinen 2010, 114). Siinä missä modernin kaupunkisuunnittelun idea perustui mittakaavaltaan suuriin, teknologisesti rationaalsiin ja tehokkaaseen kaavoitukseen sekä suunnitelmiin yhteiskunnallisen järjestyksen tavoittelemiseksi, on postmodernin aikakauden suunnittelun ja arkkitehtuurin nähty merkitsevän kaupunkitilan fragmentoitumista, eri tyylien kirjoa, symbolisten funktioiden lisääntymistä ja väliaikaisuuden korostumista (Harvey 1989, 66). Featherstonen (1995, 390–391) mukaan postmoderni tai postmodernisuus kyseenalaistaa länsimaisen modernismin, tieteen sekä humanismin taustalla olevat käsitykset universaaleista ”suurista kertomuksista”, ja korostaa kaiken kattavien teorioiden sijaan sensitiivisyyttä paikallisten erityispiirteiden huomioimiseen.

Symbolisten hierarkioiden romahtaminen niin tieteen kuin taiteenkin saralla on tulkittu tarkoittavan esimerkiksi korkea- ja populaarikulttuurin sekä taiteen ja ”jokapäiväisen” välisen erottelun häviämistä ja visuaalisuuden korostumista. Postmodernin mukaan säännöllisen historiakäsityksen sijaan mennyt aika tulisi nähdä loputtomasti toistettujen ja simuloitujen kuvien, speaktaakkeleiden ja eri katkelmien muodostamaksi kokonaisuudeksi ”ilman mahdollisuutta löytää perustavanlaatuista järjestystä tai arvoperustaa”. (Featherstone 1995, 391.) Postmoderni ”kapinoi” ja ”radikaalisti luopuu” modernin kaupunkisuunnittelun funktionaalisuuden sekä kansainvälisen tyylin (*international style*) ja abstraktin formalismin ihanteesta, joiden mukaan tilaa voidaan muokata yhteiskunnallisia ihanteita ajatellen, ja jonka mukaan tila on aina alisteinen yhteiskunnallisille projekteille. Postmoderni kaupunki on ensisijaisesti esteettisten tavoitteiden ja periaatteiden sekä

---

⁸ Tällä viitataan niin sanottuun suunnittelun kommunikatiiviseen käänteeseen, joka korostaa suunnittelua keskustelevana prosessina, vuoropuheluna ja kommunikaationa (Forester 1989; Häkli 2002, 112). Muutos pohjautuu Jürgen Habermasin (1984) kommunikatiivisen rationaalisuuden teoriaan.

kulttuurin, tyylin ja koristeellisuuden kaupunki ilman kaiken kattavaa yhteiskunnallista tavoitetta. (Harvey 1989, 66.)

Edellä mainitun näkemyksen mukaisessa postmodernissa kaupungissa ei tosin välttämättä ole niin uusia ja radikaaleja piirteitä, sillä moderniakin arkkitehtuuria on kritisoitu jo hyvin pitkään käytännöllisyyden ihanteidensa hylkäämisestä. Erityisesti toisen maailmansodan jälkeen modernista arkkitehtuurista tuli pitkälti eliitin arkkitehtuuria, joka palveli ennen kaikkea suuryrityksiä globaalien taloudellisten mahdin tavoittelussa. Katteettoman modernistisen propagandan vastineeksi postmodernin arkkitehtuurin nähtiin taas vastaavasti tuottavan ympäristöä ja rakennuksia, joita ihmiset ymmärtäisivät ja joihin he voisivat helposti samaistua. (Jenkins 2006, 206.)

Keskeinen teoreetikko mielikuvien, merkkien ja simulaatioiden merkityksen korostumisessa on ollut Jean Baudrillard (ks. esim. Baudrillard 1983), jonka mukaan kulttuuri vaikuttaa nykyään siinä määrin kaikkialla, että yhteiskuntien rakenteet ja suhteet ovat täysin estetisoituneet. Kapitalistisen tuotannon ja talouden sekä urbaanien elämäntapojen muutoksen myötä kaupungeista on tullut paitsi kulttuurisen kulutuksen ja yleisen kulutuksen keskuksia myös itsessään tuotteita, joihin liittyy valtava määrä visuaalisia aistimuksia, mielikuvia ja symboliikkaa. (Featherstone 1995, 392.) Jenkins (2006, 206) kuvaa tämän prosessin varsin osuvasti toteamalla, että ”postmodernin arkkitehtuurin itse itsensä oikeuttava tarkoitus oli antaa ihmisille mitä he halusivat, ja kun kerran se mitä he halusivat, oli pitkälti markkinavoimien sanelemaa, tarkoitti se Las Vegasia, antiikin Kreikkaa tai keisarillista Roomaa, ja useimmiten vielä yhdessä ja samassa rakennuksessa”.

Keskusareena-hanke ei tietenkään ole edellä mainitussa mielessä postmoderni, mutta mielestäni hankkeessa on yhtäläillä kysymys kaupunkitilan speaktaakkelisoitumisesta (*urban spectacularisation*), jossa uniikit kuvat, mielikuvat ja imago toimivat erottumiseen ja huomioarvoon tähtäävän strategisen kaupunkisuunnittelun keskeisimpänä välineenä (ks. myös Debord 2005). Keskusareena-hankkeella pyritäänkin muokkaamaan rakennettua ympäristöä symboliseksi pääomaksi, jonka avulla Tampereen kaupungin nähdään voivan erottautua muista kaupungeista sekä vastata uuden, jälkiteollisen talouden ja kulutusyhteiskunnan kulttuurisia merkityksiä korostaviin haasteisiin. (vrt. Bourdieu 1984, 244–256; Fessler Vaz & Berenstein Jacques 2006, 242–247.) Seuraavassa kappaleessa käsitelen tarkemmin nykypäivän arkkitehtuurin roolia symbolien ja kaupunkitilan tuottamisessa.

Tampere on vuosikymmenten ajan ollut tunnettu teollisuuskaupunki, joka voimakkaan elinkeinoelämän rakennemuutosten myötä on joutunut profiloitumaan uudelleen ja hakenut uutta ilmettä mm. tietotekniikan, bioteknologian ja palveluiden alueella. Viime aikoina isoja profiilihankkeita ei ole juurikaan toteutettu, ja monesti alue jää varjoon valtakunnallisessa päätöksenteossa ja huomion herättämisessä.” (Kansi-hankkeen arvioidut taloudelliset vaikutukset, Deloitte 2010.)

6.2. Ikoninen arkkitehtuuri

Kaupunkien synnystä alkaen arkkitehtuuri ja kaupunkitilan käyttö on ollut keino legitimoida ja osoittaa valtaa. Aiemmin keskeisiä olivat valtiovaltaa ja uskontoa symboloivat rakennukset sekä monumentit. Modernisaation, teollistumisen ja porvariston kehittymisen myötä nämä joutuivat kuitenkin enenevässä määrin väistymään taloudellista ja teknologista valtaa symboloivien maamerkkien tieltä. Valtiot omaksuivat uuden roolin kapitalismin, teollisuuden ja teknologian kehittymisen turvaamisessa, ja tällä taas oli välittömiä seurauksia kaupunkitilan rakentumiseen. Porvarillistuneesta valtiovallasta tuli kaupunkitilan tuottamisen tärkein tekijä, jonka myötä julkiset monumentit tai ”pyhäköt” saivat varsin erilaisen muodon. Nämä rakennukset symboloivat uutta, modernia aikakautta ja maallistumista sekä pääoman ja vaurauden ihannoitua, jotka kulkivat käsi kädessä kaupunkitilan ja urbaanien elämäntapojen rationalisoinnin kanssa. (Kaika & Swyngedouw 2000; Kaika & Thielen 2006, 59–60.)

Kuten olen tutkimuksessani useaan otteeseen todennut, talouden ja tuotantorakenteen muutoksilla on aina seurauksensa rakennetussa ympäristössä, mutta kaupunkitilan speaktaakkeloitumisen ja kaupunkien välisen kilpailun myötä ”arkkitehtuurista on tullut entistä selvemmin semioottinen väline kaupunkien taloudellisen ja kulttuurisen statuksen kohentamisessa” (Jenkins 2006, 195). Keskusareena-hanke liittyikin mielestäni huomiota herättävän, niin sanotun wau-vaikutelman (*wow factor*) luomiseen pyrkivän ja ikonisen statuksen tavoittelemisen mukaiseen arkkitehtuuriin (vrt. Jencks 2006, 8). Tällainen arkkitehtuuri nähdään useimmiten erityisesti entisten teollisuuskaupunkien taloudellisen uudistumisen keskeisenä periaatteena.

Käsittelen tässä kappaleessa ikonista arkkitehtuuria, jolla tarkoitan rakennuksia ja ylipäättään arkkitehtien suunnittelemaa tilaa. Myös arkkitehdit voivat olla ikonisia, ja heihin pätee osittain samat piirteet kuin esimerkiksi rakennuksiin, mutta tarkastelen sitä myöhemmin tässä osiossa. Lyhyesti määriteltynä ikonisella arkkitehtuurilla on kaksi piirrettä. Ensimmäinen se tarkoittaa

kuuluisaa ainakin jonkun tietyn kannattajajoukon keskuudessa, ja toiseksi, ikonisuus tarkoittaa rakennuksia, joihin liittyy erityisiä symbolisia sekä esteettisiä ominaisuuksia. Arkkitehtoniseen ikoniin liittyy siis erityinen merkitys, joka symboloi kulttuuria tai aikakautta, ja tällä erityisellä merkityksellä on esteettinen ”komponentti”. Rakennusten tai suunniteltujen tilojen yhteydessä tämä uniikki yhdistelmä kuuluisuutta, symboliikkaa ja esteettisiä ominaisuuksia luovat ikonin. Ikonien logiikka toimii siten, että arkkitehdit, yhdessä muiden toimijoiden kanssa, ovat onnistuneet suunnittelemaan ja rakentamaan ne symboloimaan jotakin varsinaisen käyttötarkoituksensa, eli funktionsa lisäksi. Tämä ei tosin välttämättä tarkoita sitä, että ikoniset rakennukset säilyttäisivät asemansa pysyvästi. (Sklair 2006, 25–26.)

Ikonisen arkkitehtuurin syntyyn liittyy vahvasti edellä käsittelemäni postmoderni käänne, jonka myötä kuvien ja visuaalisuuden merkitys nyky-yhteiskunnissa on korostunut. Siinä missä uskonnolliset tai valtiolliset maamerkit erottuivat aikanaan puhtaasti maisemaa hallitsevina, niin tämän päivän ikonien olennaisin piirre ei välttämättä ole fyysinen dominointi (Kaika & Thielen 2006, 59). Sen sijaan ikonit ovat lähtökohtaisesti suunnattu visuaaliseen kulutukseen joko paikan päällä tai eri medioiden välityksellä, jolloin niistä levittäytyvät kuvat luovat välittömästi vahvoja assosiaatioita sijaintipaikkaansa (Jones 2009, 2527; ks. myös Urry 1995, 174). ”Tämän päivän ikonisen arkkitehtuurin tehtävä onkin houkutella ihmisiä ’ostamaan’ (sekä kuluttamaan sanan varsinaisessa merkityksessä että tuomaan uskottavuutta) näitä rakennuksia, tiloja ja elämäntapoja, joita ne edustavat” (Sklair 2006, 26).

Ikonien estetiikalla pyritäänkin konkretisoimaan, tai ”tilallistamaan” (*spatialise*), ja antamaan yhteiskunnallisesti merkityksellinen muoto kaupunkien uudelle poliittis-taloudelliselle agendalle. Tässä yhteydessä ei olekaan ihme, että ikonisen arkkitehtuurin nimeen vannovat erityisesti kulttuuri-instituutiot ja muut elämysten tarjoamiseen tähtäävät instanssit ympäri maailmaa (vertaa kohdat 4.2. ja 4.3.). Tarkoitushakuisen kaupunkien markkinoinnin ja talouden vauhdittamisen (*urban boosterism*) puitteissa ikonisen arkkitehtuurin tehtävä on ennen kaikkea ”laittaa kaupunki kartalle”. Kapitalistisen globalisaation, kulttuurin ja symbolien sekä kaupunkien välisen kilpailun myötä voimakkaasti kasvaneella ”ikonien tarpeella” (*iconic urge*), eli huomiota herättävillä ja mahtipontisilla rakennuksilla, on kaupunkirakenteen lisäksi vaikutus myös laajemmin arkkitehtuurin estetiikkaan ja semioottisiin tekijöihin. (Jones 2009, 2526–2528; Sklair 2006, 37.)

Ikonisen arkkitehtuurin syntyyn vaikuttaa olennaisesti myös kohteen suunnitelleen arkkitehdin yhteiskunnallinen asema, tai tätä nykyä pikemminkin globaali status. Arkkitehdin status on toki

monissa yhteiskunnissa ollut aina varsin arvostettu, mutta kuten Kaika ja Thielen (2006, 63) toteavat, erityisesti 1900-luvun kuluessa arkkitehtejä alettiin ihannoida toimeksiantajina olleiden pohattojen tapaan. Tällöin ”urbaanien ikonien myötä syntyi myös pop-arkkitehti, arkkitehti ’muotisuunnittelijana’, sekä arkkitehti, joka pyrkii aina vain räikeämpään ja huomiota herättävämpään ilmaisuun” (mt. 63). Arkkitehtien merkitys kaupungeille on tietenkin aina ollut tärkeä, ja yksittäiset arkkitehdit kuten vaikka modernismin apostoliksi kutsuttu LeCorbusier tai Mies van der Rohe olivat aikanaan maailmanlaajuisia toimijoita. Viime vuosikymmeninä suhteellisen pienestä joukosta arkkitehtejä on kuitenkin enenevässä määrin tullut globaaleja brändejä. Nämä arkkitehdit operoivat tilaisuuden tullen yhtälailla niin Shanghaissa, New Yorkissa, Lontoossa, Moskovassa, Malmössä kuin totta tosiaan myös Tampereella. Heidän suunnittelemat rakennukset (*signature buildings*) ovat monille kaupungeille strategisia välineitä, joiden saaminen kaupunkiin nähdään yhä enemmän ja enemmän välttämättömyytenä kilpailtaessa näkyvyydestä, turisteista, investoinneista ja taloudellisesta menestyksestä.

Näitä kaikkien tavoittelemaa globaaleja tähtiarkkitehtejä (*starchitects*) ovat tällä hetkellä esimerkiksi Frank Gehry, Norman Foster, Daniel Libeskind, Zaha Hadid, Rem Koolhaas, Richard Meier, Jacques Herzog, Pierre de Meuron, Renzo Piano, Bernard Tschumi, Jean Nouvel, Christian de Portzamparc ja Santiago Calatrava. Vaikka nämä arkkitehdit ja heidän toimistonsa eivät toimeksiannoilla, toteutuneilla rakennuksilla, työntekijämäärillä, toimistojen lukumäärällä tai puhtaasti taloudellisesti mitattuna ole maailman suurimpia (Skclair 2005, 488–489), niin heidän mukanaan tuoman maailmanlaajuisen symbolistatukseen nähdään olevan kaupunkien välisessä kilpailussa ja kulttuurisessa hierarkiassa korvaamaton (Faulconbridge 2009, 2538–2541; Jenkins 2006, 196.) Tämä on Keskusareena-hankkeenkin kannalta aivan oleellinen tekijä, ja tässä kontekstissa on mielestäni varsin ymmärrettävää, että areenan suunnitteluun palkattiin mukaan juuri Daniel Libeskind. Libeskind on eittämättä yksi maailman kuuluisimmista tähtiarkkitehdeistä, joten hänen statuksellaan hankkeen merkitystä epäilemättä korostetaan ja toteuttamismahdollisuuksia yritetään parantaa.

Keväällä 2010 maailmankuulu arkkitehti Daniel Libeskind tuli mukaan suunnittelutyöhön.

Daniel Libeskindin piirtämä kokonaisuus edustaa uutta ja innovatiivista arkkitehtuuria, joka haakee vertaistiaan jopa maailmanlaajuisesti. (www.tampereenkeskusareena.fi.)

Arkkitehdeistä on edelleen hyvin yleisesti vallalla käsitys autonomisina taiteilijoina, joiden toimintaa ja arvoja ohjaavat esteettisesti sekä taiteellisesti ylevät päämäärät. Arkkitehdeillä tulkitaan

usein olevan kyky tavoittaa *raison d'être*, eli ”olemassaolon tarkoitus” (Imrie & Street 2009, 2512). Tähtiarkkitehtikultin voi nähdä olevan ainakin jossakin määrin seurausta myös tästä käsityksestä, mutta erityisesti se on seurausta tunnettujen julkisuuden henkilöiden, eli ”julkkisten”, (*celebrity*) merkittävästä asemasta kulttuuriteollisuudessa (Sklair 2005, 488).

Edellä mainittu näkemys arkkitehdeistä riippumattomina taiteilijoina on tietenkin aiemminkin kyseenalaistettu, mutta ikonien myötä arkkitehtuurin varsin paradoksaalinen asema on tullut aiempaa selvemmin esiin. Erityisesti globaalisti operoivat tähtiarkkitehdit ovat riippuvaisia lukemattomista prosesseista sekä eri instituutioista ja toimijoista, jotka viime kädessä mahdollistavat heidän työskentelynsä. Globalisaation, kulttuuritalouden ja kaupunkien markkinointistrategioiden kontekstissa ikonit ovat erityinen esimerkki poliittis-taloudellisten instituutioiden ja arkkitehtuurin välisestä suhteesta. Arkkitehtuuri voi siis toimia taloudellisen agendan konkretisoimisen välineenä. (Jones 2009 2520–2521; McNeill 2006, 49–50.) Seuraavassa kappaleessa käsittelemme tarkemmin globalisaation, kapitalismin, kuluttamisen ja arkkitehtuurin välistä suhdetta.

6.3. Globaalin kilpailun arkkitehtuuria

Arkkitehti- ja suunnittelutoimistot ovat maailmanlaajuisia toimijoita vaikkakaan eivät ole toimistoineen levittäytyneet ympäri maailmaa siinä määrin, missä muut tietointensiivisen talouden palvelut kuten esimerkiksi mainos-, laki-, tai kirjanpito-toimistot (Faulconbridge 2009, 2539). Arkkitehtuuria, ja erityisesti edellisessä osiossa käsiteltyä ikonista arkkitehtuuria, voidaan kuitenkin hyvällä syyllä pitää eräänä globalisaation ilmenemismuotona, sillä arkkitehtuuri ja kaupunkisuunnittelu ovat merkittäviä tekijöitä kulttuurin muuttumiselle ja sen merkityksen lisääntymiselle globaalilla tasolla (King 1990, 398). Kaupungit, jotka tavoittelevat investointeja, turisteja ja huippuosajia tai edellä mainitun luovan luokan edustajia (kohta 4.1.), pyrkivät parantelemaan asemiaan globaalissa hierarkiassa arkkitehtuurin avulla.

Kaupunkiympäristöt esitetään kosmopoliittisina, kulttuurillisesti monipuolisina ja elävinä paikkoina, jolloin individualistiset ja veistokselliset arkkitehtoniset ikonit ovat ideaaleja globalisoituneen kulttuurin esimerkkejä. Jenkinsin (2006, 198) mukaan ne edustavat rajoittamattoman, *laissez-faire* -kilpailun estetiikkaa ja kulttuurillista muotoa, joka on niin kietoutunut globaaliin taloudelliseen kilpailuun, että niitä on mahdotonta erottaa toisistaan. ”Nämä

rakennukset puhuvat globaalin kapitalismin kieltä” (mt. 198), ja näin ”yhä enemmän ja enemmän ympäri maailmaa operoivat tähtiarkkitehdit ovat kapitalistisen globalisaation keskeisiä edustajia” (Jones 2009, 2530). Globalistuvissa kaupungeissa ”vaatimus ulkomaalaisista arkkitehteistä” ei ole koskaan ollut suurempi, joten tässäkin mielessä Keskusareena-hankkeen ja Daniel Libeskindin yhteys on yksi osoitus globalisaatiosta (vrt. Sklair 2010, 140).

Globalisaation ja arkkitehtuurin yhteys ilmenee myös siinä, että arkkitehdit ovat vastuussa monista muistakin kansainvälisistä sosiaalisista tiloista, joista hyvin monet ovat globaaleiksi brändeiksi muodostuneita tuotteita. Tällaisia tiloja ovat esimerkiksi ostoskeskukset, huvipuistot, urheilu- ja monitoimiareenat, ranta-alueiden kehittämiskonseptit ja liikenteen solmukohtat kuten lentokentät sekä jo edellä mainitut museot ja muut kulttuuri-instituutiot. Keskusareena on mielestäni tässä yhteydessä esimerkki globaalista arkkitehtuurista, sillä se voisi aivan kirjaimellisesti sijaita missä päin maailmaa tahansa, täysin vastaavanlaisessa muodossa. (vrt. Sklair 2005, 22.)

Äkkiseltään voi tuntua kaukaa haetulta vertailla Tamperetta maailman metropoleihin, mutta mielestäni Keskusareena-hankkeessa on kysymys aivan samasta ilmiöstä, joka edustaa maailmanlaajuisesti jo varsin yleistynyttä ja sovellettua käsitystä kaupunkisuunnittelusta markkinoinnin ja kilpailukykyisen infrastruktuurin tuottamisen välineenä. Marshallin (2003,4) mukaan tällaiset projektit tuottavat kaupungeilleen kaksi globaalilla tasolla merkittävää etua. Ensinnäkin niiden myötä kaupunkiin rakentuu tietynlainen urbaani ympäristö, jossa globalisaatio konkretisoituu. Toiseksi, tällaisilla projekteilla rakennetaan tarkoituksenmukaisesti tietynlaista globaalia kuvaa, joka on helposti markkinoitavissa globaaleilla markkinoilla. (mt. 4.) Jää nähtäväksi minkälaista globaalia hyötyä ja huomiota mahdollisesti rakennettavalla Keskusareenalla sitten saavutettaisiin, mutta globalisaation ja globaalin arkkitehtuurin sekä ennen kaikkea kaupunkien välisen globaalin kilpailun kontekstissa hanke on mielestäni aivan looginen.

Leslie Sklairin (2010) mukaan arkkitehtuurin ja globalisaation suhde tulee selvimmän esiin ”kuluttamisen kulttuuri-ideologiassa” (*culture-ideology of consumerism*), jonka käytännöt ja uskomukset pätevät melkein missä tahansa maailmankolkassa maantieteellisistä, etnisistä ja kulttuurisista eroista huolimatta. ”Globalisaation kaupallinen potentiaali mobilisoituu globaalin kapitalismin myötä erityisesti ikonisessa arkkitehtuurissa” (Sklair 2010, 141). Sklairin (2005, 485–487) mukaan globaalin kapitalismin puitteissa toimii kansainvälinen kapitalistien luokka (*transnational capitalist class, TCC*), joka koostuu neljästä ryhmästä: merkittävien kansainvälisten yritysten ja niiden paikallisten toimintojen omistajista ja johdosta (*corporate fraction*),

globalisoituvista poliitikoista ja byrokraateista (*state fraction*), globalisoituvista eri alojen ammattilaisista (*technical fraction*) sekä merkittävistä kaupan ja median edustajista (*consumerist fraction*). Viimeksi mainittu ryhmä on Sklairin (2010, 141) mukaan vastuussa arkkitehtuurin markkinoinnista ja arkkitehtonisten ikonien tuotteistamisesta. Tätä kehitystä ovat toki arkkitehdit itse olleet varsin ansiokkaasti vauhdittamassa. Selvimmät esimerkit tästä lienee Rem Koolhaasin New Yorkiin sekä Jacques Herzogin ja Pierre de Meuronin Tokioon suunnittelemat italialaisen muotitalo Pradan lippulaivamyymälät, Future Systems arkkitehtitoimiston suunnittelema Selfridgesin tavaratalo Birminghamissa tai Christian de Portzamparcin LVHM-pilvenpiirtäjä New Yorkissa (LVHM on lyhenne yrityksestä Louis Vuitton Moët Hennessy). Lisäksi tuttuja esimerkkejä ovat myös useat eri tähtiarkkitehtien suunnittelemat design-hotellit ympäri maailmaa. (Jencks 2006, 5; Sklair 2005; 2006 & 2010.)

Keskusareena ei luonnollisestikaan ole Pradan lippulaivamyymälä tai Louis Vuittonin pilvenpiirtäjä, mutta mielestäni se on aivan yhtä selvä esimerkki globaalien kapitalismin ja arkkitehtuurin sekä arkkitehtien yhteydestä. Lisäksi Keskusareenaan liittyy nähdäkseni myös laajempi kaupunkitiloja ja niiden kontrollointia koskeva tendenssi, jonka myötä julkista tilaa yksityistetään ja muutetaan ensisijaisesti kaupallisiin toimintoihin sopivaksi. Useimmiten tämä muutos vielä verhoetaan näennäisesti julkisen tilan kaapuun sijoittamalla alueelle kulttuuriin ja vapaa-aikaan liittyviä toimintoja (vrt. esim. Zukin 1995, 3–11 ja katso kuva 2).

Ratapihan alue, johon Keskusareenaa on suunniteltu, ei toki tälläkään hetkellä ole siinä mielessä julkinen, että se soveltuisi esimerkiksi vapaaseen oleskeluun. Keskusareenan rakentamisen myötä se muuttuisi hyvin selvästi ensisijaisesti kaupallisiin toimintoihin ja kuluttamiseen perustuvaksi kaupunkitilaksi (*consumerist space*). Keskusareenan kaltaisilla hankkeilla oikeutetaan ja ”palkitaan” uudet, kuluttamiseen keskeisesti perustuvat urbaanit elämäntavat, jotka eivät suinkaan ole kaikkien kaupunkilaisten ulottuvilla (Booth & Boyle 1993, 22–23). Mielestäni Keskusareenan voidaan siis tulkita olevan kapitalistisen globalisaation seurausta, joka herättää aivan aiheellisia kysymyksiä paitsi julkisen tilan kaventumisesta myös arkkitehtuurin käytäntöjen ja arkkitehtien eettisyydestä (ks. aiheesta tarkemmin esim. McNeill 2006).

Areena on osa laajempaa kokonaisuutta johon voi kuulua liiketiloja, toimistotiloja, hotelleja ja asuntoja, joiden toiminnot tukevat toinen toisiaan. Areenan yhteyteen on suunniteltu myös kaupallisia tiloja esim. kuntosalitoiminnalle, urheiluvälinekaupoille, fanimyymälöille ja ravintoloille. Areenan ensimmäinen kerros on varattu pääasiassa liiketiloille, joiden käyttö on ympärivuorokautista ja tapahtumista riippumattomia. (www.tampereenkeskusareena.fi.)

Kuva 2. Keskusareenalle suunniteltu plaza liiketiloineen (lähde: www.tampereenkeskusareena.fi)

7. Lukijakommenttien analysointi

Diskurssien hahmottaminen kommenteista oli samanaikaisesti sekä helppoa että huomattavan vaikeata. Erilaiset laajemmat yhdenmukaisuudet oli kyllä suhteellisen helposti tunnistettavissa viimeistään muutaman lukukerran jälkeen, mutta diskurssien spesifioiminen taas oli varsin haasteellista, sillä kaikki mahdolliset näkökulmat tuntuivat liittyvän toinen toisiinsa. Aineistoa lukemalla diskurssit alkoivat kuitenkin vähitellen hahmottua. Myönnän, että tässä auttoivat Eskolan ja Suorannankin (1998, 63–65) mainitsema ”teoreettiset linssit” ja ”jäsentynyt teoreettinen viitekehys”, joiden avulla saatoin etsiä aineistosta tutkimukseni ja teoreettisten lähtökohtieni kannalta kiinnostavia yhtäläisyyksiä. Jaottelin kommentit eräänlaisiksi pääteemoiksi sen mukaan, mitä tutkimukseni kannalta mielenkiintoista näkemystä niillä representoitiin (ks. Fairclough 2003, 129). Näitä pääteemoja olivat eri aluetasot (Tampere, Suomi, globaali) sekä rakennettu ympäristö.

Mielestäni jaottelu toimii, sillä sen kautta saatoin identifioida keskeisimmät ja tutkimuskysymysteni kannalta relevantimmat diskurssit, ja myös se, mitä niillä representoidaan. Lisäksi tämä jaottelu auttoi näkemään, miten samaa näkemystä voidaan representoida varsin erilaisista näkökulmista ja miten ne liittyvät muihin yhteiskunnallisiin tekijöihin ja elementteihin. Tutkimukseni tavoitteiden kannalta keskeisimmiksi ja mielenkiintoisimmiksi diskursseiksi identifioin kiekkokaupunki-, taantumus vai kehitys- sekä kaupunkikuva -diskurssit. (ks. Fairclough 2003, 129; 2010, 19; Hujanen 2002, 17.) Analysoimalla kommentteja ja hahmottamiani diskursseja on mielestäni mahdollista havaita, esimerkiksi aiheen uutisointiin verraten, paljon yksityiskohtaisempia ja monipuolisempia hankkeeseen liitettyjä merkityksiä.

Diskursseja hahmottaessani pohdin myös omaa tutkijapositioniani ja sitä, miten paljon oma tulkintani on vaikuttanut niiden muodostamiseen. Tässä kohtaa olen luonnollisesti sitä mieltä, että totta kai on vaikuttanut, ja tutkimus on ennen kaikkea oma tulkintani Keskusareena-hankkeesta. Konstruktionistisen tutkimusotteeni mukaisesti ymmärrän, että en mitenkään voi tutkia jotakin omasta kokemus- ja havaintopiiristäni irrallista kohdetta. Lisäksi tällainen todellisuudenkuvaus on aina sidoksissa moraalisiin ja poliittisiin näkemyksiin. Näen kuitenkin, että tutkimukseni subjektiivisuudesta ja tapauskohtaisesta luonteesta huolimatta, se sisältää aineksia yleistyksiin ja auttaa ymmärtämään paitsi Keskusareenan, mutta myös muiden vastaavien hankkeiden suhdetta yhteiskunnallisiin rakenteisiin. (Alasuutari 1995, 78–79; Eskola & Suoranta 1998, 65–66; Häkli 1999, 138–139.)

7.1. Kiekkokaupunki

Lätkäkaupungissa halli pitäisi olla keskustorilla. Lähtökohtana se, että jäähallin mukaan rakennetaan koko kaupunki!

7.1.1. MM-kisojen merkitys

Keskusareena-hanketta perusteltiin aluksi hyvin vahvasti vuoden 2013 jääkiekon maailmanmestaruuskisoilla, joiden otteluita Tampereella olisi areenan valmistuessa mitä luultavimmin pelattu. Huomioitavaa on, että kisoihin liittyvässä keskustelussa poikkeuksetta sivuutetaan se tosiseikka, että vuoden 2013 kisat on jaettu Suomen ja Ruotsin kesken, Ruotsin toimiessa kuitenkin kisojen järjestäjänä. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että välierävaiheesta eteenpäin kaikki ottelut pelataan Tukholmassa, jolloin Tampereella olisi pelattu ainoastaan alku- tai välisarjan otteluita. Keskusareena ei kuitenkaan ehdi valmistua kuin aikaisintaan vuonna 2014, joten mitään vuoden 2013 maailmanmestaruuskisojen otteluita ei Tampereella pelata. Kommentteissa Keskusareenan rakentaminen liitetäänkin oleellisesti MM-kisoihin, ja rakentamisen viivästymisen myötä koko hankkeen tarpeellisuus kyseenalaistetaan.

Täytyy sanoa, mikäli tämä nyt jo aikalailla epävarma halli joskus toteutuu, ei se enää ole läheskään niin mielenkiintoinen, koska ei ehtinyt valmistua H-hetkeen eli lätkän MM-finaalipeleihin mennessä, ne olisivat olleet tälle hallille todella mieliin painuvat ja vertaansa vailla olevat avajaiset. Nyt alkaa olla aika lailla samantekevää tuleeko koko hallia vai ei.

Totta, että hallia olisi odottanut ihan erilaisella nosteella jos sillä olisi ollut mahdollisuudet valmistua MM-kisoihin, enää sitä ei välttämättä tarvita, onhan meillä Helsingissä ja Turussa upeat hallit.

Keskusarenaan ja hankkeen viivästymiseen näyttää kommenttien perusteella liittyvän varsin mielenkiintoinen piirre, sillä niissä areena ymmärretään poikkeuksetta jäähalliksi, ja muiden areenassa mahdollisesti järjestettävien tapahtumien merkitystä ei kommentteissa tuoda juuri lainkaan esiin. Tämä johtuu varmasti siitä, että areena-hanketta on aluksi markkinoitu nimenomaan jääkiekon maailmanmestaruuskisoilla, mutta tästä voidaan myös päätellä, että jääkiekolla on jollakin tapaa merkittävä asema Tampereella ja Suomessa ylipäätään.

Ehkä tosiaan pitääkin jättää rakentamatta, jos tamperelaisten pieneen maailmaan ei mahdu muuta kuin jääkiekko.

Näitä kommentteja lukiessa tuntuu siltä, että areenaa tarvittaisiin vain muutamaa hikistä alkusarjan peliä varten tyyliin Kazakstan-Slovenia ja sitten areena voidaankin purkaa kun ei sillä mitään muuta käyttöä ole.

On selvää, että urheilu ja eri urheilulajien joukkueet ovat monille tyypillinen samaistumisen kohde ja ne voivat toimia hyvinkin keskeisinä yksilön tai yhteisön identiteetin lähteinä. Urheilun ja joukkueiden kautta luodaan yhteenkuuluvuuden tunnetta myös erilaisilla abstrakteilla ja alueellisilla tasoilla (Paasi 2002, 159). Tämä ilmenee kansallisvaltioiden, eli maajoukkueiden kohdalla, mutta erityisesti kaupunkeja tai kaupunginosia edustavat joukkueet ovat merkittäviä identifikaation lähteitä (vrt. Delanty & Jones 2002, 462). Keskusareenaa kommentoitaessa nämä eri tasot limittyvät mielenkiintoisella tavalla toisiinsa. Vaikka kommentteja huumorilla höystetäänkin, on kyseessä kuitenkin tyypillisesti urheiluun liittyvä, kansalliseen ja paikalliseen identiteettiin keskeisesti liitettävien symbolien banaali ylläpitäminen ja uusintaminen (vrt. Häkli & Paasi 2003, 145–146).

Todella häpeällistä, ettei hallia ole vielä saatu pystyyn, vaikka jalopeurat voittivat Mannerheim-ristin ritariin rinnastettavan rilliristin-ritarin, eli Timo Jutilan johdolla.

Suomen jääkiekkomaajoukkueen entisen kapteenin ja nykyisen joukkueenjohtajan, tamperelaisen Timo Jutilan ja Mannerheim-ristin ritareiden rinnastaminen voi tietysti olla ironiaa, mutta kommentissa jääkiekko ja Tampere liitetään vahvasti toisiinsa. Keskusareenan rakentamisen viivästyminen ja jääkiekon maailmanmestaruuskisojen peruuntuminen koetaan häpeälliseksi, sillä Tampere, tuo Suomen perinteikkäin kiekkokaupunki, olisi ikään kuin ”kiekkokaupunki-identiteettinsä” myötä ansainnut kisat ja arvoisensa areenan. Jääkiekon voi kommenttien perusteella nähdä monellakin tapaa määrittävän Tamperetta ja tamperelaisuutta.

Tampere jos mikä on kiekkokaupunki.

Urheiluseurat ja ennen kaikkea urheilutapahtumat ovat monille kaupungeille merkittäviä tekijöitä taloudellisen menestymisen ja positiivisen imagon kannalta. Erilaisilla urheilutapahtumilla tavoitellaan maailmanlaajuista näkyvyyttä ja houkutellaan sekä turisteja että investointeja. Jääkiekon ja jääkiekon maailmanmestaruuskisojen roolia eritellään kommentteissa nimenomaan tältä kannalta, ja vaikka kommentteissa tuetaankin jääkiekon maailmanmestaruuskisoja, niin kisojen

kiinnostavuus ja koko jääkiekon asema myös kyseenalaistetaan hyvin voimakkaasti. Rakentamisen viivästyminen ja kisojen peruuntuminen nähdään hankkeen kannalta pikemminkin jopa positiivisena asiana.

Pääasiallinen b-luokan kiekkokisojen tehtävä on halvan kaljan myynti humalaisille kiekkofaneille ja rahan keruu kiekkoliitolle. Näitä kisan menetyksiä ei todellakaan tarvitse surra. Parempi vain, että areena suunnitellaan kunnolla, jos se rahoittajia oikeasti kiinnostaa.

Hallin kannalta tämä oli hyvä. Kiekon MM-kisoilla ei ole juuri minkäänlaista markkina-arvoa. Väsyneiden ja latistuneiden kisojen sijaan kannattaa keskittyä kannen toimistojen rakentamiseen, jolloin halliakin voidaan rauhassa rakentaa siinä sivussa.

Eihän nyt marginaalilajista voi saadaakaan millään kansainvälistä bisnestä.

Vaikka Tampereen merkitystä kiekkokaupunkina tuodaan esiin, niin jääkiekon ollessa kyseessä voidaan kommenttien perusteella tulkita, että ainoastaan MM-kisat olisivat olleet jollain tapaa perusteltu, vaikkakin ristiriitainen syy, areenan rakentamiselle. Paikallisten jääkiekon SM-liigaseurojen, Ilveksen ja Tapparán, ei ensinnäkään koeta tarvitsevan uutta hallia eikä niiden toimintaa ylipäättään nähdä riittäväksi perusteluksi Keskusareenan rakentamiselle. Lisäksi jääkiekon SM-sarjan ja paikallisten joukkueiden taso sekä otteluiden yleisömäärät koetaan niin surkeiksi, että taloudellisia edellytyksiä areenalle ei nähdä ainakaan jääkiekon puitteissa olevan.

Kyllähän Areena hyvin kannattaa, jos joka vuosi Tampereella järjestetään jääkiekon EM-kisat, MM-kisat ja Olympialaiset, mutta kun nyt niitä ei riitä ihan joka vuodelle ja ei kai Olympialaisia olla saamassakaan Suomeen eikä EM- eikä MM-kisojakaan olla tänne antamassa joka vuosi, mutta kyllä ne Tapparán ja Ilveksen matseissa käyvät 3000 ukkoa sen hallin pystyssä pitää kun kaupunki sen kulut maksaa.

Pelkkiä Tapparán ja Ilveksen tahkoamisia varten uutta huppeata monitoimiareenaa on turha rakentaa, hyvin valitettavaa vain.

Vieläkös meillä on joukkueita SM-liigassa silloin kun tuo Colosseumi valmistuu?

7.1.2. Elitismiä

Viihteen ja vapaa-ajan merkityksen korostuminen näkyy myös urheilun maailmanlaajuisessa kaupallistumisessa. Väitteelle on helppo löytää perusteluita, sillä ottelumäärien lisääntyminen, televisiointisopimusten merkityksen kasvu, otteluiden siirtyminen yleisradioyhtiöiltä maksukanaville ja useiden eri lajien joukkueiden listautuminen pörssiin ovat tyypillisiä ilmiöitä tämän päivän urheilussa. Erityisesti tämä koskee eurooppalaisia jalkapalloseuroja ja -sarjoja sekä pohjoisamerikkalaisia eri lajien ammattilaissarjoja. (ks. esim. Silk 2004, 219–239.) Ilmiö on kuitenkin hyvin tuttu myös suomalaisessa jääkiekossa ja SM-sarjassa, jota voidaan pitää oikeastaan ainoana urheilun ammattilaissarjana Suomessa.

Eri lajien ja seurojen kannattamiseen liittyy hyvin usein vahvoja yksilöllisiä ja yhteisöllisiä tekijöitä. Asuinpaikan ja -alueen lisäksi tällaisia tekijöitä ovat tyypillisesti kieliin, uskontoon tai yhteiskunnalliseen asemaan liittyvät jaottelut, joiden perusteella valitaan kannattaako vaikkapa Glasgow Celticiä vai Rangersia, Manchester Cityä vai Unitedia tai esimerkiksi leimallisesti työväenluokan vai porvariston seuroja. Urheilun kaupallistumisen myötä tällaisten perinteisten arvotekijöiden on nähty menettäneen merkitystään. Kaupallistumisen on useimmiten tulkittu tarkoittavan yhteisöllisyyden ja ”aitouden” katoamista sekä itse urheilusuorituksen merkityksen vähenemistä oheisviihteen kustannuksella. (ks. esim. Slack 2004.) Kommenteissa Keskusareenan rakentamisesta pelätään seuraavan juuri vastaavanlainen ilmiö, joka yhdistetään myös aiemmin tutkimuksessa käsittelemiini laajempien yhteiskunnallisten muutosten seurauksiin.

Lopetan peleissä käynnin kun tää areena ilmestyy. Loppukin tunnelma katoaa...

Samoin katosi kyläkauppojen tunnelma kun isot marketit tulivat.

Kenties kuvaavin esimerkki edellä mainitusta kehityksestä on Manchester Unitedin kapteenin Roy Keanen kommentti Kiovan Dynamoaa vastaan pelatun Mestareiden liigan ottelun jälkeen vuonna 2000. Keanen mukaan monet Unitedin kannattajat tulevat erityisesti kotiotteluihin lähinnä yritysten vieraina ja ”ottavat drinkin tai pari, ja ehkä katkarapuvoileivän, kiinnittämättä juurikaan huomiota kentän tapahtumiin”. Keanen kommentti on sittemmin vakiintunut muotoon ”katkarapuvoileipäprikaati” (*prawn sandwich brigade*) (ks. esim. Ewbank & Hildred 2009), jolla kuvataan urheilun läpikaupallistumista, yhteiskunnallisten merkitysten ja yhteisöllisyyden katoamista urheilusta.

Jääkiekosta on tullut aitoissa ruokaa ja kaljaa kuluttavien laji. Näitä ei peli juurikaan kiinnosta, vaan jonkun firman tarjoama sapuska.

Jalkapallo on Englannissa ollut tyypillisesti työväenluokan laji, jonka asema englantilaisessa luokkayhteiskunnassa on kuitenkin viimeistään kahtena viime vuosikymmenenä merkittävästi muuttunut. Seuroista on tullut globaaleja brändejä ja lipunhintojen moninkertaistumisen myötä lajin seuraaminen paikan päällä on käynyt monelle perinteiselle kannattajalle lähes mahdottomaksi. SM-liiga ja jääkiekko tai tamperelaisseurat eivät tietenkään mitenkään vertaudu jalkapalloon ja Englannin valioliigaan, mutta kommentteissa otetaan kantaa täysin vastaavaan, Keanenkin määrittelemään ilmiöön, jonka myötä myös Tampereen jääkiekkokaupunkius näyttäytyy hiukan eri valossa.

Todellisia kiekkoihmisiä on hyvin harvassa ja heistäkin suurin osa kyllästynyt kiekkomafian rahastukseen turhilla runkosarjapeleillä ja mielettömän kalliilla lipunhinnoilla. Pelin tasokin on laskenut vuosi vuodelta pahnan pohjalle.

Keskelle kylää rautatieaseman päälle tehdään iso jäähalli, jossa Ilves ja Tappara voivat pelata toisiaan vastaan jääkiekkoa mielellään kolmesti illassa. Ja viereen megalomaaninen (omena)hotelli, jonne ihmiset voivat sitten majoittua kokeakseen kaiken tämän ihanuuden.

On tietysti vaikea arvioida, millainen merkitys tai yhteiskunnallinen asema jääkiekolla on aiemmin (koska ja kenelle?) ollut, tai millaista peli on ollut urheilullisesti, mutta kommentteista on pääteltävissä, että siitä näyttäisi joka tapauksessa tulleen kallis laji sekä seurata että harrastaa. Vaikka tamperelaista jääkiekkoa tai seurojen kannatusta ei olekaan tyypillisesti määrittäneet luokkaerot tai sosiaalinen tausta (Karvonen 2011, 75–81), niin kommentteissa lajista rakentuu melko vahvasti elitistinen käsitys, jonka mukaan jääkiekko on nykypäivänä karannut ”tavallisten ihmisten” ulottumattomiin.

Kiekko-ottelun lipun hinnat alkaa oleen kipurajoilla tavallisen ihmisen kohdalla.

Jääkiekko lajina menee niin kalliiseen suuntaan (vähän harrastajia), että keskusareena ei ole puolusteltavissa oleva investointi.

Jo nyt jonotetaan sankoin joukoin koko Euroopassa vuoden 2015 Ilves-Lukko- ja Tappara-Pelikaani- peliin! Ja itse Kummola tarjoaa muovitörpöstä tuopillisen mäyräkoiraa (hintaan 9,50 eur)! Upeeta, mahtavaa!

Jääkiekon elitistisyys liitetään kommenteissa vahvasti myös poliittiseen ja taloudelliseen valtaan. Tämän näkemyksen mukaan Tampereen kaupungin päättäjät, Suomen jääkiekkoliitto ja ”Tampereen kiekkomafia”, jääkiekkoliiton puheenjohtajan Kalervo Kummolan johdolla muodostavat eräänlaisen valtaryhmittymän. Tämän ryhmittymän valta-aseman myötä, ja ”faktoista huolimatta”, jääkiekolla nähdään olevan aivan poikkeuksellinen asema poliittisessa päätöksenteossa. Tämä näkyy erityisesti suhteessa muihin urheilulajeihin, mutta myös laajemmin yhteiskunnallisten resurssien jakautumisessa. Jääkiekko, ja ennen kaikkea Kalervo Kummola, nähdään siis keskeisenä vaikuttajana tamperelaisessa hallinto- ja päätöksentekokulttuurissa.

Ei auta kritiikki. Kun on uudesta jäähallista kyse, niin aina onnistuu rahan törsääminen.
Kummola kiittää!

Luojan kiitos on alettu ymmärtää, millaisen huijauksen Tampereen kiekkomafia meinasi saada läpi. Jäähalli ei tule nousemaan.

Kummola siirtää MM-kisoja sitten parilla vuodella jos kaavasta paljon valitetaan.

Kommenttien perusteella Keskusareena on mielestäni tulkittavissa paitsi jääkiekon korostuneen aseman, myös laajemman poliittis-taloudellisen ilmapiirin heijastumisena rakennettuun ympäristöön. Rakennettu ympäristö on toki monella tapaa poliittisten ja taloudellisten sekä kulttuurillisten prosessien tulos, mutta kommenttien perusteella Keskusareena-hanke näyttäisi edustavan erityisesti yhteiskunnallisesti merkittävissä asemassa olevien henkilöiden, eliitin tai luokan, myötä rakentuvaa kaupunkitilaa (Knox & Pinch 2000, 226).

Vain Tampereella päättäjät voi lähteä mukaan näin läpinäkyvään vedätykseen.
"Kiakko" sumentaa ymmärryksen.

Tampere on liikaa jääkiekkovetoinen kaupunki.

7.1.3. Hakametsä

Keskusareenaan liittyvää keskustelua käydään myös hyvin paljon suhteessa Hakametsän jäähalliin. Suomen ensimmäinen, vuoden 1965 jääkiekon maailmanmestaruus kisoihin valmistunut jäähalli symboloi kommentoijille ennen kaikkea perinteitä ja aitoutta, mutta myös jonkin verran elitismien vastaisuutta. Eri lajien seurojen siirtyminen perinteikkäiltä stadioneilta voi vaikuttaa hyvinkin vahvasti sekä seurojen että kannattajien alueelliseen sidokseen ja identiteettiin (ks. Bale 2003, 59–83). Paikallisten jääkiekkoseurojen suhteen tällaista vaikutusta ei ole kommentteista pääteltävissä vaan ”Hakametsän ja perinteiden hylkäämisen” voi pikemminkin nähdä koskevan koko kaupunkia.

Meillä on jo Suomen paras jäähalli ja se on Suomen perinteisin.

Kaupungeille urheilustadionit ja -areenat ovat merkittäviä imagoresursseja ja hyvin suosittuja turistien ”pyhiinvaelluspaikkoja”. Niiden onkin tulkittu sekä symboloivan sekularisoitumista että korvanneen kirkot ”uskonnon harjoittamisen paikkoina” (vrt. Kaika & Thielen 2006; Smith 2010; Thornley 2002). Kommenteissa Hakametsän jäähalli saakin juuri tällaisia uskonnollisia vertauksia, joilla sen merkitystä korostetaan.

Hallihaihattelu seis heti! Hakametsä on ainoa oikea kiakkopyhättö!

Jääkiekon pyhätön, mekan, eli Hakametsän lisäksi harjoitusolosuhteisiin on panostettu miljoonilla euroilla, sillä jäähalleja löytyy Tampereelta enemmän kuin tarpeeksi.

Mielestäni Hakametsä on hyvin kuvaava esimerkki siitä, miten rakennettu ympäristö voi toimia identiteetin lähteenä ja samaistumisen kohteena sekä erottelun välineenä. Kommenttien mukaan Hakametsä on tulkittavissa eräänlaiseksi symboliseksi rajaksi, jonka avulla aktiivisesti tehdään yhteisöllistä tilaa, ja jossa tulevat selvästi esille sekä rajaamisen politiikka, representaation politiikka että identiteettipolitiikka (Paasi 2002, 159). Paasia (mt., 159) siteeraten ”rajat erottavat asioita toisistaan, niiden merkitykset esitetään tietyillä tavoilla ja ne mahdollistavat tiettyjä identiteetin ilmauksia ja kieltävät toisia”.

Jotenkin tuntuu siltä että nämä kovimmat uuden jäähallin puolestapuhujat ovat niitä jotka ei käy edes Hakametsässä peleissä.

Hakametsän jäähalliin liittyvä keskustelu on siinäkin mielessä hyvä esimerkki, että siinä tehdään näkyväksi tietty diskurssi ja käytäntö, joilla tuotetaan sosio-spatiaalista rajausta ja määritellään tietyt tekijät rajojen sisäpuolelle ja jotkut ulkopuolelle (vrt. Paasi 2002, 158). Hakametsään liittyvien kuvauksien avulla tehdään aktiivista erottelua ”oikeisiin tamperelaisiin” ja ”uuden jäähallin puolestapuhujiin”. Kaikesta päätellen Keskusareenan puuhamiehet ja kannattajat eivät lukeudu ”oikeisiin tamperelaisiin”.

Oikeat tamperelaiset käyvät Hakametsässä eivätkä haihattele hulluista halleista
junaratojen päälle!

Kommenteissa tosin suhtaudutaan Hakametsäänkin varsin ristiriitaisesti. Tämä kuvaa oikeastaan koko kiekkokaupunki-diskurssia, sillä samoja argumentteja käytetään sekä Keskusareenan rakentamista vastaan että puolesta. Hakametsän jäähallillakin sekä korostetaan uuden areenan tarpeellisuutta että perustellaan sen tarpeettomuutta. Kuten edellisistä esimerkeistä käy ilmi, Hakametsä koetaan symboliarvoltaan merkittäväksi, ”ainoaksi oikeaksi kiekkopyhätöksi” ja ”Suomen perinteikkäämmäksi jäähalliksi”, johon Keskusareena ei tietenkään voi mitenkään vertautua. Samanaikaisesti kommenteista on kuitenkin pääteltävissä Hakametsää varsin ankarastikin kritisoiva sävy.

Tampereella on Suomen vanhin jäähalli ja siihen se sitten jääkin.

Yritetään vaan pitää se Aatamin aikuinen lato, hakametsä joten kuten pystyssä.

Unohtakaa uusi jäähalli. Hakametsä riittää hyvin kiekolle.

Kaiken kaikkiaan kiekkokaupunki-diskurssi tuo monella tapaa esiin urheilun ja urheilutapahtumien sekä talouden eri toimijoiden ja politiikan välisiä suhteita. Urheilun merkitystä ei mielestäni sovi mitenkään aliarvioida, sillä poliittisten, taloudellisten, kulttuurillisten ja symbolisten vaikutusten lisäksi, sillä on myös merkittäviä ja hyvin konkreettisia tilallisia vaikutuksia. Kaupungit ja urheilu liittyvät tiiviisti toisiinsa. Mielestäni tästä on osoituksena ylipäätään koko Keskusareena-hanke, mutta myös se, miten kommenteissa käsitykset koko Tampereen kaupungista rakentuvat suhteessa jääkiekkoon.

7.2. Taantumus vai kehitys?

Tämä on mielestäni iso käännekohta sen suhteen jatkaako Tampere kehitystään Suomen toiseksi merkittävänä alueellisena keskittymänä vai lähteekö Tampere taantumaan.

Ajatellaan aina vaan sitä omaa napaa eikä sitä millainen Tampere me jätetään lapsillemme. Kehittyvä ja vetovoimainen vai rapistuva ja kuoleva kyläpahanen.

7.2.1. Aseveliakseli kummittelee

Tampereen tulevaisuuden kannalta Keskusareena-hankkeen nähdään olevan hyvin ratkaisevassa asemassa, sillä vaihtoehtoiksi ymmärretään joko kaupungin taantuminen tai kehittyminen, riippuen siitä rakennetaanko areenaa vai ei. Tämä näkemys liitetään vahvasti poliittiseen päätöksentekoon, ja erityisesti aiempien vuosikymmenten tamperelaiseen, varsin autoritäärisen ja suljettuun hallintatapaan sekä päätöksentekokulttuuriin, jolloin kommentoijien mielestä poliittiset päättäjät kuitenkin ottivat vastuuta kaupungin kehittämisestä ja toteuttivat suuriakin hankkeita. Tämän päivän päättäjien ei koeta moiseen pystyvän, joten kommenttien mukaan ei ole myöskään ihme, ettei Tampere ole enää lainkaan yhtä dynaaminen ja kehittyvä kaupunki.

Päättäjät 60-luvulla sentään toimivat mutta nyt ei homma enää toimi.

Pekka Paavolan aikoihin Tampere todellakin kasvoi ja kehittyi ja tänne rakennettiin vaikka mitä, nyt ei ole muuta kuin hienoja suunnitelmia, joiden valmistumiseen tuskin kukaan uskoo. Ja Napoleon Lindforsin aikana oli se aseveliakselikin voimissaan. Kekkonenkin kävi Tampereella.

Pojilla meinaa nyt pudota salkku kädestä.

Tampereen entisten kaupunginjohtajien, Erkki Napoleon Lindforsin (kaupunginjohtaja 1957–1969) ja Pekka Paavolan (kaupunginjohtaja 1969–1985) sekä tamperelaista kunnallispolitiikkaa hyvin pitkään hallinneen koalition, eli aseveliakselin⁹, haikailu on Keskusareenan yhteydessä sikäli

---

⁹ Aseveliakseli juontaa juurensa vuonna 1940 perustettuun Tampereen aseveliyhdistykseen, jonka tehtävänä oli huolehtia sotaleskistä ja sodasta palanneista miehistä sekä heidän perheistään. Ideologisenä tehtävänä oli alun perin kommunismin torjunta. Sittemmin aseveliakseli muotoutui tarkoittamaan kunnallispolitiikan hallintatapaa, jossa päätäntävalta jakautui sosiaalidemokraattien ja kokoomuksen kesken. Aseveliakselin kulta-ajaksi nähdään erityisesti

ymmärrettävää, että näiden aikakautena Tampere kasvoi hyvin voimakkaasti niin väkiluvultaan kuin taloudellisestikin, ja silloin toteutettiin useita kaupungille sittemmin tunnuksenomaiseksi muodostuneita suurhankkeita. Näitä olivat esimerkiksi Suomen ensimmäinen jäähalli Hakametsä (1965), yhteiskunnallinen korkeakoulu (1960, vuodesta 1966 alkaen Tampereen yliopisto), teknillinen korkeakoulu (1965, nykyään Tampereen teknillinen yliopisto), Yleisradion TV2:sen televisiokeskus Tohlopissa (1965), Ratinan stadion (1966), yliopistollinen keskussairaala (1962), Näsinneula (vuosina 1970–1971) ja vuonna 1975 kokonaisuudessaan avattu Särkänniemen huvipuisto. (Laine & Peltonen 2003, 362–363.)

Kumpu Pekka Paavola olisi Tampereen pormestari, areena olisi jo rakenteilla, ehkäpä jo valmiskin.

Tampereella vaan vatvotaan asioita vuositolkulla, mutta mitään ei saada valmiiksi, ei olla saatu sitten Pekka Paavolan kaupunginjohtaja päivien. Hyvä Tampere, Suomen juntila!

Vaikka Tampereen kaupunginvaltuusto on hyväksynyt Keskusareena-hankkeen rahoituksen ja sopimukset sekä asemakaavan muutoksen, niin areenan viivästymisen ja mahdollisen rakentamatta jättämisen voi kommenttien mukaan nähdä edustavan suurin piirtein kahden viime vuosikymmenen aikana tapahtunutta poliittisen hallintatavan muutosta, jonka seurauksena Tampereen kaupunki pikemminkin taantuu kuin kehittyy. Keskusareenan rakentamista verrataan toistuvasti edellä mainittuihin aseveliakselin aikaan syntyneisiin instituutioihin ja rakennuksiin, joka on mielestäni esimerkki paitsi aseveliakselin huomattavan merkittävästä roolista tamperelaisessa kunnallispolitiikassa (vrt. Laine & Peltonen 2003, 374) myös arkkitehtuurin ja poliittisen vallan kiinteästä suhteesta toisiinsa (ks. Nyman 2008, 264–266).

En mää yhtään ihmettelekään kun Tampereelta vietiin hätäkeskus ja jos Nokia lähtee. Tänne ei ole sitten Tampere-talon, Särkänniemen, Näsinneulan ja Koskikeskuksen jälkeen rakennettu mitään merkille pantavaa.

Arkkitehtuuri on varsin perinteinen keino vallan ilmaisemiseen, joten tämän suhteen ilmenemistä on luonnollisesti tutkittu paljon. Ei ole yllättävää, että ihmiset tekevät hyvin aktiivisesti tulkintoja erityisesti kansallisesti ja paikallisesti merkittävistä tiloista ja rakennuksista. (Sklair 2006, 39.)

---

vuodet 1957–1969, jolloin Lindfors toimi kaupunginjohtajana, valtuustoryhmän puheenjohtajan, kokoomuksen Lauri Santamäen toimiessa akselin toisena ”napamiehenä”. (Laine & Peltonen 2003, 348–359.)

Tässä yhteydessä paikallisesti, ja toki osittain kansallisestikin, merkittävät Hakametsän jäähalli, Näsinneula ja Särkänniemi sekä muut toistuvasti esiin nousevat esimerkit ovat tulkittavissa eräänlaisiksi aseveliakselin monumenteiksi, jotka symboloivat kommentoijille Tampereen kehittymistä ja kasvua (vrt. Kaika & Thielen 2006, 60). Näin ollen näiden rakennusten merkittävyttä ei myöskään määritä ensisijaisesti niiden arkkitehtoniset ja esteettiset ominaisuudet vaan institutionaaliset rakenteet (Sklair 2006, 31).

Ilves hotelli ja Tampereen työväen teatteri, edellä mainittujen lisäksi, siihen tän kylän merkittävimmät rakennukset sitten on jääneetkin kun ei kerran monitoimiareenaa tähän taantumakylään saada.

Täysin ymmärrettävää jos Yle ja tv 2 lähtee Tohopista ja koko kylästä, ei täällä ole enää mitään mielenkiintoista kun ei areenaakaan saada ja mitä tämmösessä kylässä lääkärihelikopteriakaan tarvitaan, taantumuksen Tampere.

7.2.2. Kostautuuko hämäläinen hitaus?

Sotien jälkeen voimakkaasti kasvaneen Tampereen väkiluku lähes kaksinkertaistui 25 vuodessa teollisuuden vetäessä väkeä kaupunkiin (Laine & Peltonen 2003, 362). Tampereesta kehittyi valtakunnallisesti merkittävä taloudellinen keskus, johon jo edellä mainittujen, Helsingistä siirtyneiden korkeakoulujen lisäksi suuntautui myös muuttoliikettä pääkaupunkiseudulta, ja tietenkin myös muualta Suomesta (ks. esim. Rasila 1992). Tampereen valtakunnallisen aseman kehittymiseen otetaan kommentoijissa varsin aktiivisesti kantaa, ja niissä tuodaan esiin hyvin mielenkiintoisia vertailuja muihin Suomen kaupunkeihin. Kommentoijissa suomalaisista kaupungeista rakentuu tietynlainen kansallinen hierarkia, jonka ylimmällä tasolla on kehitystä ja kasvua edustavat Helsinki ja pääkaupunkiseutu, joille Tampereen ei nähdä tarjoavan vaihtoehtoja tai ylipäätään pärjäävän muutenkaan millään tavalla.

Tämä junttikylä näemmä häviää Helsingille joka sektorilla. Parempi vain tulevaisuudessa, että satsataan kaikki Helsinkiin, ei tästä Tampereesta ole mihinkään.

Pitäisikö Tampereen jäädä jalkoihin kun Helsinki ja pääkaupunkiseutu kasvaa, Tampereen pitää ja täytyy olla vaihtoehto Helsingin ja pääkaupunkiseudun ylikasvulle.

Helsinki jyrää ja Tampereella vain vikistään, valitetaan ja hidastellaan.

Onks täs ny pakko muuttaa jonneki PK seudulle jos halu nähdä ees jonkilaista kehitystä stana. Ite oon täältä Lahden seudulta ja harmittaa ettei areenaa tule...
pk seutu vie kaiken kehityksen.

Suomalaisessa kontekstissa Helsinki on kokonsa ja hallinnollisen asemansa vuoksi varmasti ymmärrettävä vertailukohta, mutta kommentteissa ilmenevässä kaupunkien välisessä vertailussa yksi kaupunki saa kuitenkin selvästi eniten ”huomiota” osakseen. Kommenteissa Tamperetta verrataan huomattavasti enemmän Turkuun kuin mihinkään muihin kaupunkeihin. Tämä johtunee osaksi siitä, että kaupungit ovat Helsingin ja pääkaupunkiseudun jälkeen väkiluvultaan kaksi suurinta (Tampere on tosin Vantaata suurempana Suomen kolmanneksi suurin kaupunki), ja nähtävissä toisilleen jonkinlaisina pääkaupunkiseudun ulkopuolisina vertailukohtina. Mutta Turun toistuminen kommentteissa ei varmastikaan ole sattumaa, sillä ainakin tamperelaisesta näkökulmasta Turku on tyypillisesti se ”rakkain vihollinen” sekä leikkimielisen ja ehkä hieman totisemmankin kilpailun ja vertailun kohde. Ennen kaikkea tämä Turku-vertailu kuvaa mielestäni erinomaisella tavalla arkisessa puheessa useasti toistettavien stereotyyppien vaikutusta sekä merkitystä alueiden ja kaupunkien identiteettien rakentumisprosessissa (Hujanen 2002, 18).

Turkulaiset saavat taas nauraa tamperelaisten surkeutta areena sekoilun osalta.
Kyllä Tampereesta ja Tampereen surullisen kuuluisasta kauan toteutumatta jääneestä areenasta tullaan taas laukomaan monenlaisia vitsejä ympäri Suomea, se on varmaa.

Päätäjät jotka eivät pysty päättämään ovat turhia ja joutaa mennä Turkuun.

Turkukin ehtii siihen mennessä rakentamaan uuden monitoimiareenan ennen kuin Tampereen monitoimiareena saadaan valmiiksi, Turun Elysee-areenahan on jo aika vanha. Hävetkää tamperelaiset.

Turkulaisten kosto Hakametsän hallin valmistumisesta ja Myllysilasta on näköjään tässä.

Mahtanee nyt turkulaisia jälleen vähintäänkin naurattaa tamperelaisten tyhmyys.

Toinen kommentteissa usein toistuva stereotypia on ”hämäläinen hitaus”. Tosin tässä kohtaa hämäläinen hitaus ei koske lainkaan Hämeenlinnaa, jossa on meneillään hieman vastaavanlainen hanke, jonka myötä osa kaupungin keskustan ohittavaa Helsinki-Tampere -moottoritietä katetaan ja päälle rakennetaan ostoskeskus. Tällainen stereotyyppien käyttö kielessä on mielestäni osoitus niiden joustavuudesta ja uusintamisesta lähes minkälaisessa kontekstissa tahansa. Keskusareena-

hankkeen viivästyminen näyttääkin kommentoijien mielestä osoittavan sen, että tällaisella topeliaanisella, suomalaisten muinaisheimojen kuvaukseen vetoavalla ”hämäläisellä hitaudella” on kuitenkin ”juuret todellisuudessa”, ja se yliyksinkertaistettunakin sisältää totuuden siemenen (Hujanen 2002, 18; Paasi 1984).

Parempi kun jo hautaisivat koko ajatuksen uudesta monitoimiareenasta ja mistään tapahtumista Tampereella kun mikään ei ole täällä pitkään aikaan onnistunut ja toiminut. Hämeen hitaat.

Hämeenlinnassa tämä onnistuu muttei Tampereella, täällä Tampereella ne kaikki Hämeen hitaat asuvat.

Taitaa sittenkin olla vinhaa perää niissä tamperelaisvitseissä ja siitä kuuluisasta Hämeen hitaudesta, kun katsoo nytkin tätä Tampereen surullisen kuuluisaa hallihanketta, puhutaan ja puhutaan, mutta mitään ei oikeasti tapahdu.

Kuten edellä on todettu, Keskusareenan rakentamisen viivästyminen, ja viivyttely yleensä, nähdään paitsi hämäläisenä hitautena myös tyypillisenä piirteenä nykyistä tamperelaista hallintatapaa sekä päätöksentekokulttuuria. Tästä viivytystä on kommenttien perusteella jo näyttänyt seuranneen kova kolaus kaupungin tulevaisuudelle, joka määrittää Tampereen asemaa suhteessa muihin kaupunkeihin. Koko hankkeen mahdollinen peruuntuminen taas vastaavasti tulkitaan tarkoittavan Tampereen suoranaista tippumista maan merkittävien kaupunkien joukosta ja lopullista jämähtämistä pikkukaupunkien tasolle.

Kyllä se nyt kertaheitolla tais tulla selväksi, ettei Tampere enää lukeudu tämän maan merkittävimpien kaupunkien joukkoon.

Kyllähän tuon tiesi jo etukäteen. Tampereella kaikki valmistuu hitaasti jos ollenkaan. Suunnitellaan vuosi tolkulla ja ikivalittavat valittavat ja hidastavat hankkeita. Tampere elää ikuisesti Suomen kakkos- tai kolmoskaupunkina Suomessa.

Tampere jämähti taas kertaheitolla tämän kuuluisan ja erikoislaatuisen areenatouhunsa myötä samalle asteelle kuin Rauma, Pori, Lahti, Lappeenranta, Kuopio tai joku muu pikkukaupunki.

Olen tutkimukseni kuudennessa luvussa jo käsitellyt tapoja, joilla arkkitehtuurilla perustellaan ja tehdään yhteiskunnallisesti merkityksellisiksi poliittis-taloudellisia strategioita (Jones 2009, 2520). Keskusareena-tyyppisillä massiivisilla urbaaneilla projekteilla ja arkkitehtuurilla ylipäättään on nykypäivänä kenties aiempaa suurempi merkitys kaupunkien kehittämisessä, markkinoinnissa (myymisessä) ja tarkoituksenmukaisten imagojen rakentamisessa (Sklair 2006, 37). Keskusareenallakin on toki funktionensa monitoimiareenana, mutta joka tapauksessa hankkeella pyritään herättämään myös huomiota ja erottautumaan muista kaupungeista.

Se nyt on aivan saletti asia, että Tampereen vetovoimaisuus tulee joka suhteessa tämän johdosta tuntuvasti kasvamaan.

Keskusareenaan liittyy monta tekijää, jotka puoltavat näkemystä, jonka mukaan hankkeella tavoitellaan ennen kaikkea kansainvälistä näkyvyyttä. Näitä ovat muun muassa maailmanlaajuisesti erittäin tunnetun, ulkomaisen arkkitehdin Daniel Libeskindin suunnitelmat ja niiden myötä itse areenan sekä erityisesti asuin ja toimistokäyttöön suunniteltujen tornien arkkitehtoninen muoto. (Sklair 2010, 140: vrt. myös Äikäs 2000, 79.) Lisäksi kansainväliseen erottautumiseen pyritään erilaisilla tapahtumilla kuten hankkeen yhteydessä suunnitelluilla jääkiekon maailman mestaruuskisoilla, joita myös olen käsitellyt aiemmin tutkimuksessani.

Onhan maailmassa monia hyviä ja tasokkaita arkkitehteja, mutta ei ole yhtään syytä vähätellä Daniel Libeskindin suunnittelutaitoa ja osaamista, hän on eittämättä eräs maailman kuuluisimmista.

Ja Libeskindin suunnitelmat herättävät kyllä kateutta muilla paikkakunnilla

Kommenteissa kyllä selvästi tunnistetaan areenan sekä Libeskindin merkitys vetovoimatekijöinä, mutta niissä ei kuitenkaan juuri lainkaan esitetä vertailuja tai pohdintoja Keskusareenan mahdollisesta kansainvälisestä kiinnostavuudesta. Hanketta toki verrataan jonkin verran vastaaviin esimerkkeihin maailmalla, mutta Tampereen kaupungin asemaa ja näkyvyyttä ei kansainvälisessä mittakaavassa tuoda esiin muutamaa yksittäistä poikkeusta lukuun ottamatta lainkaan. Kommentoijien pohtiessa Tampereen kilpailukykyä ja näkyvyyttä vertailukohtana ovat tässäkin kohtaa ensisijaisesti Helsinki ja Turku sekä jossakin määrin muut suomalaiset kaupungit. Tämä vertailu myös toistaa näkemystä Tampereesta pikkukaupunkina ja taantuvana, kansallista merkittävyyttään menettävänä kaupunkina.

Kyllä Turku vähitellen rupeaa ohittamaan Tampereen vetovoimaisuus tekijöissä kuin vähän muutenkin joka sektoreilla, surullista mutta totta.

Hallin tuotto kerrannaisvaikutuksina tulee olemaan huomattavasti suurempi kuin kaupungin satsaus ja se tulee kohentamaan kaupungin nyt näivettyvää imagoa alueellisena väliinputoajana, jossa Lahti ja Jyväskylä alkavat ajaa pahasti ohi.

Kyyhötellään Tampereella vaan vanhan ladon, takametsän kanssa ja annetaan isompien kaupunkien Helsingin ja Turun hoitaa kisat ja muut.

7.2.3. Junttikylästä oikeaksi kaupungiksi

Ymmärränkö nyt oikein? Väitättkö aivan tosissanne Tamperetta, toistan Tamperetta, eurooppalaiseksi sivistyskaupungiksi?

Mielikuvien tutkimus on ollut maantieteen ja kaupunkitutkimuksen alaa karkeasti ottaen 1960-luvulta alkaen (ks. Lynch 1960). Kaupunkimaantieteelliseen tutkimustraditioon ja mielikuvien tutkimukseen liittyy olennaisesti myös imagon käsite, jolla Äikästä (2000, 78) mukaillen tarkoitan merkkien ja symbolien kautta tietoisesti tuotettua representaatiota. Mielikuvalla taas en viittaa ainoastaan näiden tarkoituksellisesti tuotettujen representaatioiden synnyttämiin ajatusrakennelmiin, vaan pikemminkin yleisiin, ajan mittaan hyvin erilaisista lähteistä omaksuttuihin päätelmiin ja käsityksiin (vrt. Äikäs 2000, 78). Mielikuvien ja imagojen raja ei kuitenkaan ole kovin selvä, kuten Äikäskin (mt. 78) toteaa, vaan ne limittyvät oikeastaan aina enemmän tai vähemmän keskenään.

Alkaa vaikuttaa tämä Tampere sen verran junttikyläpahaselta.

Alueen identiteetin ja ihmisten alueellisen identiteetin rakentumista käsitellessään Paasi (1996, 211) toteaa mielikuvien perustuvan alueen identiteetti-matriisiin, joka pitää sisällään elementit (ainakin fyysiset olosuhteet, alueen historian, sekä taloudelliset, sosiaaliset ja poliittiset rakenteet), joiden perusteella alue erottuu muista. Ihmisten alueellista identiteettiä Paasi (mt., 211) kuvaa myös aluetietoisuudeksi, joka on tutkimukseni kannalta kuvaavampi käsite. Aluetietoisuus ei palaudu ainoastaan ihmisten omiin kokemuksiin ja havaintoihin vaan nousevat ajankohdan poliittisesta ja kulttuurisesta elämästä, joka Tamperetta koskevissa kommentteissa määrittyy ”pikkukaupunkimaisuudeksi” ja ”juntiksi”. (ks. myös Häkli & Paasi 2003, 142.)

Hyvä Tampere, peräpohjolan juntila!

Taitaa sittenkin olla kylmä tosiasia, että Tampere on aikamoinen juntila verrattuna Suomen muihin kaupunkeihin.

Kannattajat muuttakoot Manhattanille. Tampere on pikkukylä, jolla on miljoonakaupungin suuruudenhullut poliitikot ja virkamiehet.

Pikkukaupunki- ja junttikylä -käsityksiin liittyy myös näkemys siitä, että vasta Keskusareenan rakentamisen myötä Tampereesta nähdään tulevan ”oikea kaupunki”. Tässä yhteydessä kommentteista esiin nouseva näkemys on pitkälti yhteneväinen nykypäivän massiivisilla urbaaneilla projekteilla ja ikonisella arkkitehtuurilla tavoiteltuun vaikutelmaan ja imagoon. Keskusareenasta rakentuu käsitys, jonka mukaan hankkeella voitaisiin ”laittaa kaupunki kartalle”. Lisäksi Keskusareena symboloi kommentoijille Tampereen kaupungin muutosta, ”eteenpäin menemistä” ja ”tulevaisuus orientoituneisuutta” (vrt. Jones 2009, 2528; Sklair 2006, 37).

On vihdoinkin olemassa mahdollisuus, että Tampereesta tulee oikea kaupunki.

Hyvä Tampere, minun syntymäkaupunki tulee maailman kartalle. Vai täytyykö Tampereen kantaa pikkukaupungin leimaa vielä sata vuotta?

Tampereesta on tulossa KAUPUNKI. Kyllähän tuo uusi areena ja uudet hotellit tuovat paljon uutta virtaa, väkeä ja mainetta kaupungille.

Kaupunkien imagoresursseja on tutkittu jakamalla ne esimerkiksi materiaaliin ja symbolisiin kategorioihin. Materiaalisia imagoresursseja ovat tyypillisesti kaupunkien fyysinen hahmo, kaupunkirakenne, historialliset kaupunkitilat, kaupunki-ikonit jne. (Äikäs 2000, 79.) Symboliikka taas on laajassa merkityksessä määritelty ”kuvilla ajattelun taidoksi”. Kuvat ja symbolit eivät kuitenkaan ole sama asia, sillä kuvat ovat ”annettuja” kun taas symbolit ovat ”tehtyjä”, eli ihmiset käsittelevät kuvia ja sovittavat ne toimimaan symboleina. (Broner-Bauer 2006, 186.)

Tervetuloa nykyaikaan Manse.

Symbolien pohtiminen on varsin abstraktia, mutta jos ajatellaan arkkitehtuuria kommunikaationa (Jones 2006, 552), vuorovaikutuksen aspektina (Nyman 2008, 13–15), niin Keskusareena-hankkeen suunnittelu on tässä mielessä merkityksillä operointia (Passinmäki 2011, 163). Äikästä (2000, 79 &

86) mukailten Keskusareena-hanke on kommentteista hahmottelemani taantumus vai kehitys - diskurssin perusteella tulkittavissa prosessiksi ja symboliseksi imagoressurssiksi, jonka myötä nähdään rakentuvan uutta, Tampereen kaupungin kehitystä ilmentävää kaupunkimaisemaa.

7.3. Kaupunkikuva

Nyt on kyse kaupunkikuvasta ja sen kehittämisestä.

7.3.1. Muistojen Tampere

Kaupunkirakennetta voimakkaasti muuttavien massiivisten rakennushankkeiden ja gentrifikaation myötä naapurustoista, kaupunginosista ja jopa kokonaisista kaupungeista on nähty tulevan epävakaita ja epävarmoja, jolloin ne eivät enää toimi perinteisinä tilallisina identifioitumiskohteina. Lisäksi tätä prosessia kiihdyttää globalisaatio, josta on tulkittu seuraavan paikallisten kulttuurien sekä tilallisten ja esteettisten muotojen uudelleen järjestelyitä ensisijaisesti uusliberaalin markkinalogiikan periaatteiden mukaisesti (Harvey 2008, 32; Martin 2005, 69; Morley 2001, 433). Vaikka kommentteissa ei kovin suoraan oteta kantaa uusliberalismiin tai globalisaatioon, niin Keskusareenan voi kuitenkin Morleyta (2001, 432) mukailten tulkita ”arkkitehtonisesti vieraaksi objektiksi, joka saastuttaa perinteisen tamperelaisen kaupunkitilan ja kaupunkikuvan”.

Kunpa nyt pidettäisiin järki päässä, eikä lähdetäisi ihannoimaan suuruudenhullua ulkosuomalaista ideaa.

Kaupunkikuvan kannalta on hahmoteltu kansiratkaisuun pohjautuva kokonaisuus turmiollinen.

Kyllä on karmeen näkönen kaupunkikuva jos tää toteutuu; suuruudenhulluja on koko kaupungintalo täynnä.

Taloudellisten organisaatioiden toimintalogiikan irtautuessa perinteisten kulttuuristen identiteettien ja paikallisyhteisöjen sosiaalisista rajoitteista sekä informaatioteknologian kehittymisen myötä on yhä useammin alettu puhumaan ”virtojen tilasta” ja ”paikkojen tilasta” (Castells 1989). Kuten tutkimukseni kuudennessa luvussa olen todennut, niin arkkitehtuuri on eräs globalisaatioon

keskeisesti liittyvä piirre (Skclair 2006), joten erilaisten globaalien vaikutteiden ja virtojen yleistyessä sekä kulttuuristen vaikutteiden sekoittuessa, Keskusareenan vastustamisen voi nähdä myös eräänlaisena paikallisena vastareaktiona ihmisten puolustaessa paikkojaan ja identiteettejään (vrt. Paasi 2002, 159–168).

Ei kyllä mitään tällaista täällä tarvita. Täyttä rahanhukkaa koko homma.
Ennenkin ollaan pärjätty ilman mitään kansia ja pilvenpiirtäjiä. Vastustan
vaikka periaatteesta.

Kaupunkikuvan ja rakennetun ympäristön puolustamiseen sekä mielikuviin eri paikoista liittyy keskeisesti nostalgia ja perinteen tuottaminen, johon kommentoissakin viitataan (Babacan 2005, 115). Nostalgisoinnissa menneisyys määritellään uudelleen, jolloin olennaista on tulkinta, eikä niinkään perinteen tuottamisen lähtökohtana olevat todelliset resurssit, kuten paikassa tai maisemassa ilmenevät historialliset jäljet. Perinne on arvoladattu käsite, joten nostalgisointiin ja jonkun asian, tässä tapauksessa tamperelaisen kaupunkimaiseman, perinteikkäänä pitämiseen liittyy aina valintoja. Näiden valintojen tai näkökulmien seurauksena vaalinnan kohde, kuten Tampereen kaupunkimaisema ja upea arkkitehtuuri näyttävät selvärajaisina ja eheinä kokonaisuuksina, jotka Keskusareenan nähdään siis särkevän. (vrt. Raivo 1997, 204; 2004, 144.)

Sääliksi käy kun joidenkin suuruudenhullujen rakennusfirmojen toimesta tuhoetaan
osa Tampereen perinteistä kaupunkimaisemaa.

Miksi Tampereen upea arkkitehtuuri pilataan?

Tällaiseen käsitykseen perinteisestä kaupunkimaisemasta liittyy aina kysymys, kenen maisemaa ja kenen menneisyyttä representoidaan. Tampereen kaupunkikuvaa koskevista kommentoista on vaikea päätellä esimerkiksi jonkun tietyn poliittisen tai kulttuurisen hegemonian korostumista (poikkeuksena eri yhteydessä aiemmin käsitellyn aseveli-akselin haikailu), mutta selvää on, että paikkaan ja maisemaan liittyvien tekijöiden representoiminen tai representoimatta jättäminen on prosessi, jonka myötä mennyt aika pyritään tekemään läsnä olevaksi nykyisyydessä. (Raivo 1997, 204; 2004, 145.) Kuvatessaan kaupunkien kollektiivisen identiteetin ilmentymistä, Eder (2009, 428) nostaa esiin juuri vastaavanlaisen huomion, jonka mukaan identiteetti ilmenee linkittämällä menneitä yhteiskunnallisia suhteita ja tekijöitä ”tämän päivän” mukaisiin käsityksiin.

Hyvästi vanha, lämmin ja viehättävä muistojeni Tampere.

Nykyisyydestä käsin tehdyillä rakennetun ympäristön ja arkkitehtuurin tulkinnoilla on myös usein taipumus sivuuttaa esimerkiksi mittaviin rakennushankkeisiin aikanaan liittyneet konfliktit. Tamperetta käsittelevistäkin kommenteista voi perinteisen sananparren mukaisesti päätellä, että ”aika kultaa muistot”, sillä menneisyyden esittäminen on enemmän tai vähemmän nykyisyyden ja ”totuttujen” käsitysten mukainen, kuten alla oleva kommentoijan näkemys havainnollistaa.

Aikanaan Tampere-taloa vastustettiin kiivaasti, kuten Näsinneulaakin, mutta kumma kyllä aika muuttaa äänen kellossa. Tampere ehostuu ja... ai niin olikos se Koskikeskus ja hotelli Ilves kans vastustajien listalla? Mites on nyt?

Rakennetun ympäristön, arkkitehtuurin ja kaupunkikuvan saamat merkitykset vaihtelevat ajankohdasta ja tulkitsijan perspektiivistä riippuen, jolloin niiden säilyttäminen, suojeleminen tai muokkaaminen on aina yhtä poliittinen, historiallinen ja kulttuurillinen prosessi kuin niiden rakentaminenkin. (vrt. Crysler 1996, 211; Mellon 2008, 62–72.) Kommenteista on pääteltävissä, että ainakin osa kommentoijista on sitä mieltä, että Tampereen kaupunkikuva on vielä toistaiseksi ”eheä” ja ”kaunis”, toisin kuin se tulisi Keskusareenan rakentamisen jälkeen olemaan.

Tulevaisuudessa maailman rumimmat rakennukset löytyvät siis Tampereelta.

7.3.2. Aravanharmaa keskusta

Hienoa vastapainoa aravanharmaalle legokeskustalle!

Siinä missä toisille kommentoijille Keskusareenan rakentaminen tarkoittaa Tampereen perinteisen kaupunkimaiseman tuhoutumista, niin toisille se tarkoittaa kaupungin ja kaupunkikuvan kehittymistä sekä arkkitehtonisen laadun paranemista. Erityisesti kaupungin keskusta nähdään kommenteissa tylsänä, harmaana ja piristystä kaipaavana. ”Legokeskustan” vertaaminen Arava-järjestelmään¹⁰ on mielestäni oiva kuvaus kritiikistä, jonka mukaan sosiaalisella asuntotuotannolla saavutettiin kyllä määrällisesti aineellista hyvää, mutta samaan aikaan asukkaiden elämästä muodostui köyhää ja kurjaa (Koho 1999, 101). Lisäksi vallinneen tehokkuusajattelun myötä

---

¹⁰ Vuonna 1949 perustettiin Asuntorakennustuotannon valtuuskunta Arava ja valtion asuntotuotannon lainajärjestelmä, joka mahdollisti valtion subventoimat edulliset asuntolainat. Näin aktivoitu sosiaalinen asuntotuotanto saavutti huippunsa erityisesti 1960- ja 1970-luvuilla. (ks.esim. Koho 1999, 101.)

kaupunkitilasta rakentui useimmiten varsin yksitoikkoista ja sanan varsinaisessa merkityksessä harmaata (vrt. Standertskjöld 2011, 34).

Joopa joo... mikä siinä uudessa nyt pelottaa toi rata-alue on nyt ruma kun kaatopaikka...
jotain hienoa se kaipaa esim. kuin tämä suunnitelma. Vai oisko hienempi sit kantti kertaa
kantti taloja tohon? Vähä niinku Kaukajärvellä tai Hervannassa kuutiotalot?

On jo aikakin saada jotain kelvollista arkkitehtuuria tähän kaupunkiin.

Tampereen kaupunkikuvaa verrataan kommentteissa lähiörakentamiseen, jonka yhtenä esimerkkinä kommentteissa mainitaan 1970-luvulla kompaktikaupungin periaatteiden mukaisesti rakennettu Hervanta. ”Pahimpana mokana” pidetään kuitenkin lähiökerrostalojen rakentamista aivan kaupungin ydinkeskustaan. Kommenteissa Tampereen kaupunkikuva nähdään siis kompaktikaupunkiajattelun mukaisena käsityksenä tehokkaasta rakentamisesta, jota määrittää yleisilmeeltään yksitoikkoisen laatikkomainen arkkitehtuuri ja ruutukaava, jossa rakennustaiteelliset ja sosiaaliset päämäärät ovat jääneet taka-alalle (Standertskjöld 2011, 77–78).

On hyvä asia, että Tampereelle on tulossa rohkeaa uutta arkkitehtuuria. Pientä irtiottoa tarvitaan. Pahimpia mokia Tampereella on se, että on annettu rakentaa 60-, 70- ja 80-luvuilla lähiökerrostaloja ihan ydinkeskustaan. Katsokaa vaikka Stockmannin ja Sokoksen takana olevia lähiökerrostaloja! Anttilan ympäristöstä puhumattakaan. Järkyttävää.

Hauskaa, että Tampereen keskustaan rakennetaan muunkinlaisia taloja kuin kopioita Hervannasta ja Tesomalta.

Nykyisen kaupunkikuvan ja Keskusareenan suhde rakentuu kommentteissa myös varsin stereotyyppisen itä-länsi-vastakkaisasettelun varaan. Kaupungin ”näkömät ovat kuin entisestä Neuvostoliitosta”, ja moni toivottaakin ”länsimaisen monitoimiareenan tervetulleeksi Manseen”. Laajemmassa yhteydessä kaupunkikuvaan liitettävät lähiö-, Neuvostoliitto- ja DDR-vertailut on mielestäni tulkittavissa kritiikiksi rationaaliseen järjestelmäajatteluun pohjautunutta ja teknologisesti korostunutta systeemiarkkitehtuuria kohtaan (vrt. Koho 1994, 64–66).

On jo aikakin saada jotain uutta näille kulmin, muuten näkömät ovatkin kuin entisestä Neuvostoliitosta...

Onneksi näiltä kommunisteilta jotka vastustavat kaikkea muuta kun DDR-kuutioita ei kysytä mitään. ONNEKSI!

On monia ja taas monia, jotka toivottavat tämän Daniel Libeskindin piirtämän ja suunnitteleman kauniin länsimaisen monitoimiareenan tervetulleeksi Manseen, kuten itsekin.

1950-luvulta alkaen monissa suomalaisissa kaupungeissa siirryttiin hyvin avoimeen asemakaavaan, joka ei koskenut ainoastaan lähiöitä vaan myös kaupunkien keskustoja (Standertskjöld 2011, 16). Tämän seurauksena purettiin paljon vanhoja rakennuksia ja jopa kaupunginosia, kuten esimerkiksi käytännössä kokonaan maan tasalle jyrätty ja sitten uudistettu Amurin kaupunginosa Tampereella. Amuri ja Tampere eivät ole mikään yksittäistapaus suomalaisessa kaupunkisuunnittelussa, mutta täkäläisessä kontekstissa nämä tehokkaat kerrostalokaavat ja määrään perustuva elementtirakentaminen näyttävät vahvasti määrittävän ainakin niiden kommentoijien käsitystä kaupunkikuvasta, jotka näyttäisivät areenan rakentamista kannattavan.

Laitetaan koko kansi täyteen DDR-henkisiä toimistorneja mahdollisimman halvalla. Eletään hamaan tappiin ilman maailmanluokan rakentamista. Tampereen edelliset merkittävät rakennukset (jos Tampere-taloa kaakeleineen ei lasketa...) ovat satakunta vuotta vanhoja. Olisi aika saada kaupunki uudestaan kartalle, niin alueen vetovoimakin säilyisi.

Suurelementtirakentamisen muodossa huippuunsa vietyä, teknologisiin mahdollisuuksiin perustuvaa, esteettisesti kontrolloitua, anonyymiä ja käyttäjakeskeisyyttä korostavaa arkkitehtuuria on toki kritisoitu rankasti aiemminkin, mutta Keskusareena-kommenteissa on nähtävissä selvää tarvetta yksittäisrakentamiselle ja taiteellisia päämääriä, individualismia sekä intuitiivisuutta korostavalle kaupunkikuvalle ja rakenteelle (vrt. Koho 1994, 66; Mikkola 2009, 46–48). Tämä näkemys koskee jonkin verran myös aivan viimeaikaisia hankkeita, joten rakentamista ja tamperelaista kaupunkikuvaa kritisoidaan suhteellisen pitkällä aikajänteellä.

Hallia vastaan en ole, kunhan saadaan piristävää arkkitehtuuria ja myös ne hulpeat design-tornit. Perusbetonimöykät saavat jo riittää.

Jääkiekko ei kylläkään kiinnosta pätkääkään, mutta yhtä mahtavia asuinmahdollisuuksia ei tästä kylästä löydy. Ratinanrantakin pilattiin tavallisilla kerrostaloilla.

7.3.3. Simulaatiota

Nämä korkeat erimuotoiset lasipytingit alkavat olemaan vanhanaikaisia, niitä on jokaisessa isossa kaupungissa maailmalla.

Vaikka Tampereen kaupunkikuva koetaankin pääpiirteittäin tylsäksi ja yksitoikkoiseksi, niin myös Keskusareenaa kritisoidaan pitkälti samoista syistä. Vastaavanlaisia, maailmankuulujen arkkitehtien suurhankkeita on toteutettu, ja toteutetaan edelleen monissa kaupungeissa ympäri maailmaa (Sklair 2006, 31). Osa kommentoijista on vahvasti sitä mieltä, että paikallista kaupunkikuvaa laajemmassa yhteydessä Keskusareenan arkkitehtuurin ei nähdä olevan millään lailla uutta ja omaperäistä vaan muodostavan monien muiden kaupunkien kanssa ”maailmanlaajuisesti samaa kuva- ja muotokieltä puhuvan kaupunkimaiseman” (Äikäs 2000, 79).

Toivottavasti Tampereella lähdetään kokonaan uusille urille arkkitehtuurissa ja ekologisessa ajattelussa.

Kommenteissa rakentuu selkeä kritiikki erityisesti sitä kohtaan, että maailmankuulujen tähtiarkkitehtien suunnitelmien ja arkkitehtuurin myötä nähdään rakentuvan maailmanlaajuisesti yhdenmukaista ja useimmiten kuluttamiseen perustuvaa, kliinistä kaupunkitilaa, joka voisi samanlaisine palveluineen ”kirjaimellisesti sijaita missä päin maailmaa tahansa” (vrt. Jones 2009, 2528). Tämän lisäksi kommenteissa saa myös tukea näkemys, jonka mukaan tällaista monumentaalista, ikoniseen statukseen ja kaupunkien erottautumiseen tähtäävää arkkitehtuuria toistetaan jatkuvasti, jolloin käy niin, että ”kun on nähnyt yhden, on nähnyt ne kaikki” (ks. Sklair 2006, 27–31).

Äkkiä tilaamaan joltain maailman kuululta arkkitehdiltä uusi copy paste -ehdotelma alueesta.

Haliin pitää saada muodikkaasti totta kai ABC, Hesburger, Rosso, Kebab-pizza-texmex -sotkupaikka, Sibylla ja muovituoppikaljaa. Silloin Tampere on vetovoimainen ja tänne tullaan katsomaan Raipea ja Jutia ympäri maailman!

Keskusareenan takia on hyvä siirtää ajoissa työttömätkin pois lähistöltä. Uudella siluettilla pitää olla siisti ilme!

Kommenttien copy paste -huomiot ovat erittäin mielenkiintoisia tulkintoja areenan arkkitehtuurista. Tulkinnoille on mielestäni myös katetta vertailtaessa muita Daniel Libeskindin suunnittelemaa kokonaisuuksia eri puolilla maailmaa. Vaikka en olekaan perehtynyt tutkimuksessani arkkitehtuurin semiotiikkaan, niin väitän, että Libeskindin eri suunnitelmien yhtäläisyyksiä on melko vaikea olla huomaamatta. On varmasti myös niin, että arkkitehteillä on oma, jokaisesta kohteesta tunnistettava ilmaisunsa, mutta Keskusareenan (kuva 3.) ja syyskuussa 2001 tuhoutuneiden New Yorkin World Trade Centerin kaksoistornien paikalle suunnitellun Ground Zeron (kuva 4.) sekä Varsovaan jo rakenteilla olevan ja vuonna 2013 valmistuvan Zlota 44 (kuva 5.) muutokieli on mielestäni huomattavan yhdenmukaista.

Kuva 3. Tampereen Keskusareena tornitaloineen (lähde: www.keskusareena.fi).

Kuva 4. Ground Zero -suunnitelma New Yorkiin
(lähde:www.daniel-libeskind.com).

Kuva 5. Rakenteilla oleva Zlota 44 -suunnitelma
Varsovassa (lähde:www.daniel-libeskind.com).

Mielestäni kommentit kuvaavat Aminin ja Thriftin (2007, 152) esittämää näkemystä, jonka mukaan brändäämiseen ja paikkojen markkinointiin pyrkivät kaupungit ovat enenevässä määrin alkaneet suorittaa ikään kuin samanlaista käsikirjoitusta ja toimia vain tietynlaisena taloudellisena kokonaisuutena. Tämän käsikirjoituksen edellyttämällä tavalla kaupungit muokkaavat institutionaalisia käytänteitään, investointejaan ja rakennettua ympäristöään tavalla, jonka seuraukset ovat hyvin pitkälti samanlaisia missä päin maailmaa tahansa (mt., 152). Näiden muutosten seurauksena kaupunkitiloista ja -maisemista (*landscape*) on, arkkitehtonisista yksityiskohdista huolimatta, tulkittu tulevan yhdenmukaisia ja mitäänsanomattomia kopioita toinen toisistaan (*landscapes*). Speaktaakkelia tavoittelevan arkkitehtuurin myötä kaupungeista voi siis tulla aivan yhtäläillä ”kuolettavan yhtenäisiä, visuaalisesti kalseita ja mittakaavaltaan epäinhimillisiä sekä vailla inhimillisyyttä olevia” kuin rationaalisuuteen perustuneen modernin kaupunkisuunnittelunkin seurauksena (vrt. Nyman 2008, 207–208).

Kokonaisuudessaan kaupunkikuvaa koskeva diskurssi kuvaa mielestäni osuvasti sitä, miten arkkitehtuurin, yksittäisten rakennusten ja ylipäätään koko rakennetun ympäristön saamat merkitykset voivat vaihdella hyvinkin paljon. Lisäksi tämän diskurssin hahmottamisen kautta on mahdollista erottaa tekijöitä, joiden kautta arkkitehtuuri heijastaa globaaleja ja paikallisia suhteita sekä jännitteitä. Koen, että näiden tekijöiden tunnistaminen, erittelemine ja tulkitseminen kertoo paljon Keskusareena-hankkeesta ja Tampereesta sekä ylipäätään kuvastaa arkkitehtuurin ja rakennetun ympäristön vaikutuksesta ihmisten elämään. Arkkitehtuuri tosiaan kommunikoi merkityksiä.

8. Pohdintoja

Aiemmin tutkimuksessani olen jo monessakin kohtaa sivunnut identiteettiä, mutta mielestäni identiteetin rakentumista on erittäin mielenkiintoista eritellä vielä hieman yksityiskohtaisemmin. Lisäksi koen, että Keskusareenasta, ja myös muistakin vastaavista hankkeista, mahdollisesti myöhemmin tehtävien tutkimuksien kannalta alueellisen ja kollektiivisen identiteetin hieman tarkempi pohdinta saattaa olla hyvin hedelmällistä. Tämä tietysti edellyttää sitä, että joku joskus tämän lukee, mutta identiteetin käsittely tuo kuitenkin Keskusareena-hankkeesta esiin vielä yhden, ainakin tutkimukseni kannalta uuden näkökulman.

Häkli ja Paasi (2003, 142) tekevät analyttisen erottelun alueen identiteetin ja ihmisten alueidentiteetikäsitysten, tai aluetietoisuuden välillä. Olen jo aiemmin tätä hieman eritellyt, mutta alueen identiteetin voi nähdä koostuvan ainakin fyysisistä olosuhteista alueen historiasta, sekä taloudellisista, sosiaalisista ja poliittisista rakenteista. Lisäksi muita merkittäviä tekijöitä ovat kulttuurilliset ominaispiirteet ja esimerkiksi murteet. Kaikki edellä mainitut tekijät ovat olennaisia myös ihmisten alueidentiteetikäsitysten muodostumisessa. Ihmisten käsitykset eivät kuitenkaan täysin palaudu vain heidän henkilökohtaisiin kokemuksiin tai havaintoihin vaan niiden syntymisen kannalta aivan yhtä tärkeitä ovat mekanismit, joiden kautta perusta kollektiiviselle identiteetille luodaan. (Häkli & Paasi 2003, 142; ks. myös Paasi 1986.)

Edellä mainittuja mekanismeja ovat esimerkiksi lehdistö ja muut mediat, kirjallisuus sekä maantieteen ja historian kouluopetus. Nämä mahdollistavat tietyn ”kuvitellun yhteisön” (Anderson 2007) esiin tuomisen ja representoinnin. Tämän kuvitellun yhteisön kautta toisilleen täysin vieraat ihmiset voivat käsittää itsensä kollektiiviseksi ”me-joukoksi”, jolla on yhteinen menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus. Alueellisen identiteetin kannalta taas tärkeä tekijä on yksilön ja yhteisöllisen identiteetin välinen suhde, jonka monimutkaisten piirteiden hahmottaminen saattaa olla varsin vaikeaa, ellemmme tunnista kielen merkitystä identiteettien rakentumisessa. Kieli mahdollistaa tilallisten, sosiaalisten ja yhteiskunnallisten ilmiöiden luokittelemisen sekä näillä luokitteluilla kommunikoinnin osana jokapäiväistä arkea. (Häkli & Paasi 2003, 142–143.)

Identiteetti voidaan Hammackin (2008, 223) mukaan määritellä ideologiana, joka käsitetään yksilöllisenä sitoutumisena diskurssiin, ja joka ilmaistaan henkilökohtaisena kertomuksena, ja jota konstruoidaan elämän kuluessa sosiaalisen vuorovaikutuksen ja erilaisten sosiaalisten käytänteiden kautta. Jotta tämä pohdinta ei menisi aivan liian abstraktiksi, niin yksinkertaistettuna voidaan todeta identiteetin olevan kaikkien entisten henkilökohtaisten sekä entisten ja nykyisten sosiaalisten identiteettien vuorovaikutuksen tulosta (Häkli & Paasi 2003, 143). Ja vielä yksinkertaisemmin, henkilökohtainen identiteetti on siis kiinteässä yhteydessä kulttuurisiin, historiallisiin ja yhteiskunnallisiin tekijöihin, siis edellä mainittuihin kollektiivisen identiteetin perusteisiin (Hammack 2008, 225).

Kuten edellä olen todennut niin kielellä ja kielenkäytöllä on identiteettien rakentumisessa merkittävä osa, mutta alueellisen identiteetin ymmärtämiseen tarvitaan vielä käsitys sosiaalisen elämän kontekstuaalisuudesta. Kontekstuaalisuus on koko tutkimukseni mukainen lähtökohta, mutta jälleen kerran Häkliä ja Paasia (2003, 144) mukailen, jos kerran kieli on merkittävä tekijä

identiteettien rakentamisessa, ja jos kerran kaikki diskurssit syntyvät ja ”tapahtuvat” jossakin, niin eikö ole perusteltua todeta, että kielenkäyttöä (merkityksellistämistä) tutkimalla voidaan hahmottaa paikkojen identiteettiä?

Tutkimukseni mukainen käsitys diskursseista representaatioina taas edellyttää toistuvuutta ja yhteisiä tekijöitä, joita ihmiset jakavat. Ilman näitä yhteisesti jaettuja näkemyksiä diskurssit eivät voisi oikeastaan edes syntyä. (Fairclough 2003, 124.) Mikäli yksilölliset näkemykset ja identiteetit ovat vahvasti sidoksissa yhteiskunnallisiin tekijöihin, ja jos kerran diskurssit edellyttävät jonkinlaisia yhteisesti jaettuja käsityksiä, niin mielestäni on ihan relevanttia kysyä, onko Keskusareena-kommenttien perusteella hahmottelemistani diskursseista kenties pääteltävissä jotain kollektiivisesta, tamperelaisesta identiteetistä?

Metodologisia lähtökohtia käsitellessäni olen maininnut, että diskurssit kuitenkin representoivat erilaisia aspekteja maailmasta. Nämä representaatiot eivät siis ole aina samanlaisia vaan eri diskurssit ovat erilaisia ”perspektiivejä maailmaan”. Tämän lisäksi yksi ja sama diskurssi voi synnyttää monia eri representaatioita. (Fairclough 2003, 124; Fornäs 1998, 185.) Kommenteistakin on varsin selvästi nähtävissä, että Keskusareena ja Tampere saavat erilaisia merkityksiä eri näkökulmissa ja eri diskursseissa, jolloin syntyy representaatioiden kamppailua. Tässä tapauksessa esimerkiksi Tamperetta voi lähestyä ainoastaan monena päällekkäisenä ja kilpailevanakin prosessina. (vrt. Hujanen 2002, 16.) Fadigasian (2004, 145) mukaillen representaatioilla ”vangitsemme” tulkitsemamme identiteetin ja luomme erityisen ja henkilökohtaisen suhteen kaupunkiin (paikkaan). Näin myös Tampere saa täysin erilaisia merkityksiä tulkitsijasta riippuen.

Kommenttien perusteella on toki nähtävissä, että Tampere saa ”ominaispiirteensä” vertailussa muihin paikkoihin, joten tässä mielessä niiden voi nähdä ilmentävän identiteettiä, jota tyypillisesti rakennetaan eron tekemisen kautta. Päätellen kuitenkin kaikkien eri diskurssien, representaatioiden ja merkityksien kirjosta, on mielestäni mahdotonta väittää, että Tampereella olisi vain yksi ja ainoa olemuksellinen identiteetti. Kuvaukset Tampereesta rakentuvat mitä moninaisimpien suhteiden ja verkostojen myötä, jotka lisäksi liittyvät kaikkiin mahdollisiin maantieteellisiin tasoihin, joten Tampereesta jonkinlaisena rajallisena, ”vain itsestään kumpuavana”, kokonaisuutena ei voida mitenkään puhua. (vrt. Massey 2008, 17–31.)

Arkkitehtuurilla on tänä päivänä nähty olevan merkittävä rooli uuden, ”kulttuurillisen tilan” tuottamisessa, jonka myötä pyritään ilmaisemaan kaupunkien uudenlaista identiteettiä.

Keskusareena-hanke onkin mielestäni osoitus sekä symbolisista konflikteista että identiteetin määrittelemiseen olennaisella tavalla liittyvästä kilpailusta. (vrt. Jones 2006, 551–554.) Mielestäni on varsin selvästi nähtävissä, että Keskusareenaan liittyy niin monia merkityksenantokamppailuja, että hanke ei missään määrin ole yksiselitteinen vaan pikemminkin hyvin ristiriitainen ja monitulkintainen.

Vaikka Keskusareenaa ei koskaan tultaisikaan rakentamaan, näen että tutkimukseni on erittäin ajankohtainen ja tarpeellinen myös tulevaisuutta ajatellen. Mielestäni on hyvin todennäköistä, että vastaavia hankkeita tulee seuraavan vuosikymmenen aikana suunnitteille eri puolelle Suomea. En tarkoita tällä sitä, että Suomeen rakennettaisiin monia vastaavanlaisia monitoimiareenoita, vaan on luultavaa, että muutkin kaupungit tulevat käyttämään tällaista arkkitehtuuria uudenlaisen profiilin luomisessa. Eturintamassa tulee varmasti olemaan entiset satama-alueet rakentamiseen ja uuden kaupunkikuvansa luomiseen saanut Helsinki (erityisesti jos Guggenheim-museo päätetään rakentaa kaupunkiin), mutta yhtäläillä tähän voivat pyrkiä pienemmätkin kaupungit. Näissä tulevaisuuden projekteissa tullaan melko lailla varmasti käyttämään hyvin pitkälti samanlaisia argumentteja ja perusteluita kuin Keskusareenankin yhteydessä.

Lähteet

- Ahlfeldt, G. & Maenning, W. 2010. Stadium Architecture and Urban Development from the Perspective of Urban Economics. *International Journal of Urban and Regional Research* 34:3, 629–646.
- Alasuutari, P. 1995. *Laadullinen tutkimus*. 3. painos. Tampere: Vastapaino.
- Amin, A. 1995. Post Fordism: Models, Fantasies and Phantoms of Transition. Teoksessa A. Amin (ed.) *Post-Fordism. A Reader*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd, 1–40.
- Amin, A. & Thrift, N. 2007. Cultural-economy and Cities. *Progress in Human Geography* 31:2, 143–161.
- Ampuja, M. 2010. *The Media and the Academic Globalization Debate. Theoretical Analysis and Critique*. Helsinki: Media and Communication Studies Research Reports 2:2010. Communication Research Centre CRC, Department of Social Research, University of Helsinki.
- Anderson, B. 2007. *Kuvitellut yhteisöt: nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua*. Suom. J. Kuorti. Tampere: Vastapaino.
- Appadurai, A. 1996. *Modernity at Large. Cultural Dimensions of Globalization*. Minneapolis: The University of Minnesota Press.
- Babacan, H. 2005. Locating Identity. Sense of Space, Place and Belonging. *International Journal of the Diversity* 5:5, 113–124.
- Baudrillard, J. 1983. *Simulations*. New York: Semiotext(e).
- Bale, J. 2003. *Sports Geography*. London: Routledge.
- Bauman, Z. 1998. *Globalization. The Human Consequences*. Cambridge: Polity Press.
- Beck, U. 1998. *Democracy without Enemies*. Cambridge: Polity Press.
- Berger, P. L. & Luckmann, T. 1994. *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedon sosiologinen tutkielma*. Suom. V. Raiskila. Helsinki: Gaudeamus.
- Best, J. 2008. Historical Development and Defining Issues of Constructionist Inquiry. Teoksessa J.F. Gubrium & J.A. Holstein (eds.) *Handbook of Constructionist Research*. New York: The Guilford Press, 41–64.
- Bird, S.E. 2002. It Makes Sense to Us: Cultural Identity in Local Legends of Place. *Journal of Contemporary Ethnography* 31:5, 519–547.
- Booth, P. & Boyle R. 1993. See Glasgow, see culture. Teoksessa F. Bianchini & M. Parkinson (eds.) *Cultural Policy and Urban Regeneration: The Western European Experience*. Manchester: Manchester University Press, 2–47.
- Bordi, J. & Castells, M. (with Belil, M. & Benner, C.) 1997. *Local & Global. Management of Cities in the Information Age*. London: Earthscan Publications Ltd.
- Bourdieu, P. 1984. *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*. London: Routledge.

- Broner-Bauer, K. 2006. Arkkitehtuuri ja kulttuurin symboliikka. Teoreettinen tutkielma, esimerkkikohteena Japani. Teoksessa A. Haapala, M. Honkanen & V. Rantala (toim.) *Ympäristö, arkkitehtuuri, estetiikka*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Bruzzese, A. 2004. *Images in Action. City-Image Making in Processes of Urban Transformations*. Teoksessa F. Eckardt & P. Kreisl (eds.) *City Images and Urban Regeneration*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 99–111.
- Burr, V. 1995. *An Introduction to Social Constructionism*. London: Routledge.
- Carp, J. 2008. “Ground-Truthing” Representations of Social Space: Using Lefebvre’s Conceptual Triad. *Journal of Planning Education and Research* 28:2, 129–142.
- Castells, M. 1989. *The Informational City. Information Technology, Economic Restructuring and the Urban-Regional Process*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Castells, M. 1996. *The Rise of the Network Society*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Castells, M. & Henderson, J. 1987. *Techno-economic Restructuring, Socio-political Processes and Spatial Transformation: a Global Perspective*. Teoksessa M. Castells & J. Henderson (eds.) *Global Restructuring and Territorial Development*. London: Sage Publications Ltd, 1–17.
- Chouliaraki, L. & Fairclough, N. 1999. *Discourse in Late Modernity. Rethinking Critical Discourse Analysis*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Cillia De R., Reisigl, M. & Wodak R. 1999. *The Discursive Construction of National Identities*. *Discourse & Society* 10:2, 149–173.
- Clark, D. 2003. *Urban World / Global City. Second Edition*. London: Routledge.
- Collins, C. 2000. *Developing the Linguistic Turn in Urban Studies: Language, Context and Political Economy*. *Urban Studies* 37:11, 2027–2043.
- Crysler, G. 1996. *Silent Itineraries: Making Places in Architectural History*. Teoksessa A.D. King (ed.) *Re-Presenting the City. Ethnicity, Capital and Culture in the Twenty-First Century Metropolis*. Basingstoke: Macmillan Press Ltd, 203–226.
- Dear, M.J. 2000. *The Postmodern Urban Condition*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Dear, M. & Häkli, J. 1998. *Tila, paikka ja urbanismi – uuden kaupunkitutkimuksen metodologiaa*. *Terra* 110:2, 59–68.
- Debord, G. 2005. *Spektaakkelin yhteiskunta*. Suom. T. Uschanov. Helsinki: Summa.
- Delaney, K.J. & Eckstein, R. 2007. *Urban Power Structures and Publicly Financed Stadiums*. *Sociological Forum* 22:3, 331–353.
- Delanty, G. & Jones, P.R. 2002. *European Identity and Architecture*. *European Journal of Social Theory* 5:4, 453–466.
- Dittmer, J. 2006. *Teaching the Social Construction of Regions in Regional Geography Courses; or, Why Do Vampires Come from Eastern Europe?* *Journal of Geography in Higher Education* 30:1, 49–61.
- Eder, K. 2009. *A Theory of Collective Identity. Making Sense of the Debate on a ‘European Identity’*. *European Journal of Social Theory* 12:4, 427–447.

- Eräpalo, S., Lehtovuori, P. & Lindqvist, M. 2009. Morphology, Regimes and Meanings. Teoksessa N. van Boom & H. Mommaas. Transformation Strategies for Former Industrial Cities. Rotterdam: NAI Publishers, 122–143.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Esser, J. & Hirsch, J. 1995. The Crisis of Fordism and the Dimensions of a ‘Post-Fordist’ Regional and Urban Structure. Teoksessa A. Amin (ed.) Post-Fordism. A Reader. Oxford: Blackwell Publishers Ltd, 71–97.
- Evans, G. 2006. Branding the City of Culture – The Death of City Planning? Teoksessa J. Monclús & M. Guàrdia (eds.) Culture, Urbanism and Planning. Aldershot: Ashgate, 197–213.
- Ewbank, T. & Stafford, H. 2009. Roy Keane: Portrait of a Legend. London: John Blake Publishing Ltd.
- Fadigas, L. 2004. Images, Memory and Urban Regeneration. Teoksessa F. Eckardt & P. Kreisl (eds.) City Images and Urban Regeneration. Frankfurt am Main: Peter Lang, 143–152.
- Fairclough, N. 2003. Analysing Discourse. Textual Analysis for Social Research. London: Routledge.
- Fairclough, N. 2010. Critical Discourse Analysis. The Critical Study of Language. Second Edition. Harlow: Longman, Pearson Education Limited.
- Faulconbridge, J.R. 2009. The Regulation of Design in Global Architecture Firms: Embedding and Emplacing Buildings. Urban Studies 46:12, 2537–2554.
- Featherstone, M. 1995. City Cultures and Post-modern Lifestyles. Teoksessa A. Amin (ed.) Post-Fordism. A Reader. Oxford: Blackwell Publishers Ltd, 387–408.
- Fessler Vaz, L. & Berenstein Jacques, P. 2006. Contemporary Urban Spectacularisation. Teoksessa J. Monclús & M. Guàrdia (eds.) Culture, Urbanism and Planning. Aldershot: Ashgate, 241–253.
- Florida, R. 2002a. The Rise of the Creative Class: And How It’s Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life. New York: Basic Books.
- Florida, R. 2002b. I can fix your City. Philadelphia City Paper, September 12-18. [www-dokumentti]. <http://archives.citypaper.net/articles/2002-09-12/cover.shtml>.
- Florida, R. 2003. Cities and the Creative Class. City & Community 2:1, 3–19.
- Fopp, R. 2008. Social Constructionism and Housing Studies: A Critical Reflection. Urban Policy and Research 26:2, 159–175.
- Forester, J. 1989. Planning in the Face of Power. Berkeley: University of California Press.
- Fornäs, J. 1998. Kulttuuriteoria. Myöhäismodernin ulottuvuuksia. Suom. M. Lehtonen, K. Hazard, V. Blom & J. Herkman. Tampere: Vastapaino.
- Foucault M. 1985. The Archaeology of Knowledge. London: Tavistock Publications.
- Foucault, M. 2000. Tarkkailla ja rangaista. Suom. E. Nivanka. Helsinki: Otava.
- Foucault, M. & Rabinow P. 1989. Kaupunki, tila, valta. Tampere: Yhdyskuntasuunnittelun laitos, Tampereen teknillinen korkeakoulu.

- Freestone, R. & Gibson, C. 2006. The Cultural Dimension of Urban Planning Strategies: An Historical Perspective. Teoksessa J. Monclús & M. Guàrdia (eds.) *Culture, Urbanism and Planning*. Aldershot: Ashgate, 21–41.
- Friedmann, J. 1986. The World City Hypothesis. *Development and Change* 17:1, 69–83.
- Gergen, K.J. 1998. Constructionism and Realism: How Are We to Go On? Teoksessa I. Parker (ed.) *Social Constructionism, Discourse and Realism*. London: Sage Publications 147–155.
- Giddens, A. 1984. *Constitution of Society. Outline of Theory of Structuration*. Cambridge: Polity Press.
- Goodwin, M. 1993. The City as a Commodity: The Contested Spaces of Urban Development. Teoksessa G. Kearns & C. Philo (eds.) *Selling Places: The City as Cultural Capital, Past and Present*. Oxford: Pergamon Press, 145–162.
- Goss, J. 1988. The Built Environment and Social Theory: Towards an Architectural Geography. *Professional Geographer* 40:4, 392–403.
- Griffiths, R. 1998. Making Sameness: Place Marketing and the New Urban Entrepreneurialism. Teoksessa N. Oatley (ed.) *Cities, Economic Competition and Urban Policy*. London: Paul Chapman Publishing Ltd, 41–57.
- Griffiths, R. 1998b. The National Lottery and Competitive Cities. Teoksessa N. Oatley (ed.) *Cities, Economic Competition and Urban Policy*. London: Paul Chapman Publishing Ltd, 181–198.
- Gubrium, J.F. & Holstein J.A. 2008. The Constructionist Mosaic. Teoksessa J.F. Gubrium & J.A. Holstein (eds.) *Handbook of Constructionist Research*. New York: The Guilford Press, 3–10.
- Habermas, J. 1984. *The Theory of Communicative Action. Volume 1, Reason and the Rationalization of Society*. Boston: Beacon Press.
- Hacking, I. 2009. Mitä sosiaalinen konstruktionismi on? Suom. I. Koskinen. Tampere: Vastapaino.
- Haila, A. 1997. The Neglected Builder of Global Cities. Teoksessa O. Källtorp, I. Elander, O. Ericsson & M. Franzén (eds.) *Cities in Transformation – Transformation in Cities. Social and Symbolic Change of Urban Space*. Aldershot: Ashgate.
- Haila, Y. 2001. Johdanto: Mikä ympäristö? Teoksessa Y. Haila & P. Jokinen (toim.) *Ympäristöpolitiikka. Mikä ympäristö, kenen politiikka*. Tampere: Vastapaino.
- Hall, P. 1998. *Cities in Civilization. Culture, Innovation, and Urban Order*. London: Phoenix, Orion Books Ltd.
- Hall, P. 2001. *Cities of Tomorrow. An Intellectual History of Urban Planning and Design in the Twentieth Century*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Hammack, P.L. 2008. Narrative and the Cultural Psychology of Identity. *Personality and Social Psychology Review* 12:3, 222–247.
- Hamnett, C. 1991. The Blind Men and the Elephant: The Explanation of Gentrification. *Transactions of the Institute of British Geographers, New Series* 16:2, 173–189.
- Harvey, D. 1985. *The Urbanization of Capital*. Oxford: Basil Blackwell Ltd.
- Harvey, D. 1989a. *The Condition of Postmodernity*. Oxford: Basil Blackwell Ltd.

- Harvey, D. 1989b. From Managerialism to Entrepreneurialism: The Transformation in Urban Governance in Late Capitalism. *Geografiska Annaler, Series B, Human Geography* 71:1, 3–17.
- Harvey, D. 1995. Flexible Accumulation through Urbanization: Reflections on ‘Post-modernism’ in the American City. Teoksessa A. Amin (ed.) *Post-Fordism. A Reader*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd, 362–386.
- Harvey, D. 2000. *Spaces of Hope*. Berkeley: University of California Press.
- Harvey, D. 2008a. The Right to the City. *New Left Review* 53, 23–40.
- Harvey, D. 2008b. *Uusliberalismin lyhyt historia*. Tampere: Vastapaino.
- Heiskala, R. 1994. Sosiaalinen konstruktionismi. Teoksessa R. Heiskala (toim.) *Sosiologisen teorian nykysuuntauksia*. Helsinki: Gaudeamus, 146–172.
- Heiskala, R. 2000. Toiminta, tapa ja rakenne. Kohti konstruktionistista synteisiä yhteiskuntateoriassa. Helsinki: Gaudeamus.
- Held, D. & McGrew, A. 2005. *Globalisaatio. Puolesta ja vastaan*. Suom. J. Vainonen. Tampere: Vastapaino.
- Helen, O. 2003. *Sadan vuoden urakka. Tampereen talojen rakentajat 1902–2002. Tampereen kaupungin tilakeskus*. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Horne, J. 2011. Architects, Stadia and Sports Spectacles: Notes on the Role of Architects in the Building of Sport Stadia and Making of World-Class Cities. *International Review for the Sociology of Sport* 46:2, 205–227.
- Hujanen, J. 2002. Journalismin maantiede. Suomalainen maakuntalehdistö ja alueellisen rakentamisen projekti. *Terra* 114:1, 13–24.
- Hyttinen, H. & Lehtoranta, R. 2001. *Torin laidalla Siperia*. Kustannus Oy Aamulehti. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Häkli, J. 1999. *Meta Hodos. Johdatus ihmismaantieteeseen*. Tampere: Vastapaino.
- Häkli, J. 2002. Kansalaisosallistuminen ja kaupunkisuunnittelun tiedepolitiikka. Teoksessa P. Bäcklund, J. Häkli & H. Schulman (toim.) *Osalliset ja osallisuus. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Häkli, J. & Paasi, A. 2003. *Geography, Space and Identity*. Teoksessa J. Öhman & K. Simonsen (eds.) *Voices from the North. New Trends in Nordic Human Geography*. Aldershot: Ashgate.
- Imrie, R. & Street, E. 2009. Regulating Design: The Practices of Architecture, Governance and Control. *Urban Studies* 46:12, 2507–2518.
- Jencks, C. 2006. The Iconic Building is here to stay. *City* 10:1, 3–20.
- Jenkins, B. 2006. The Dialectics of Design. *Space and Culture* 9:2, 195–209.
- Jones, P.R. 2006. The Sociology of Architecture and the Politics of Building: The Discursive Construction of Ground Zero. *Sociology* 40:3, 549–565.
- Jones, P. 2009. Putting Architecture in its Social Place: A Cultural Political Economy of Architecture. *Urban Studies* 46:12, 2519–2536.

- Juhila, K. 1999. Kulttuurin jatkuvasti rakentuvat kehät. Tilanteisesta kulttuuriseen kontekstiin. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen. Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino.
- Kaika, M. & Swyngedouw, E. 2000. Fetishising the Modern City: The Phantasmagoria of Urban Technological Networks. *International Journal of Urban and Regional Research* 24:1, 120–138.
- Kaika, M. & Thielen, K. 2006. Form follows Power. A Genealogy of Urban Shrines. *City* 10:1, 59–69.
- Kaikem paree Tampere 2005. Tampere – hyvien palvelujen, osaamisen ja luovuuden kansainvälinen kasvukeskus. Tampereen tasapainoinen kaupunkistrategia vuoteen 2016. [www-dokumentti]. http://www.tampere.fi/tiedostot/58f5pF51f/kaupunkistrategia_2005-2016.pdf.
- Kansi-hankkeen arvioidut taloudelliset vaikutukset, Deloitte 2010. Loppuraportti. [www-dokumentti]. http://www.tampereenkeskusareena.fi/files/48/Tampere_EIA_loppuraportti_130410.pdf.
- Karjalainen, P. T. 1997. Aika, paikka ja muistin maantiede. Teoksessa T. Haarni, M. Karvinen, H. Koskela & S. Tani (toim.) Tila, paikka, maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen. Tampere: Vastapaino, 227–241.
- Karvonen, P. 2011. Tappara vai Ilves? Seuravalinta ja alueellinen identiteetti Tampereen jääkiekkoseurojen kannattajien näkökulmasta. Tampere: Pro gradu -tutkielma, Johtamiskorkeakoulu, Tampereen yliopisto. [www-dokumentti]. <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu05097.pdf>.
- King, A. 1990. Architecture, Capital and the Globalization of Culture. Teoksessa M. Featherstone (ed.) *Global Culture. Nationalism, Globalization and Modernity. A Theory, Culture and Society Special Issue*. London: Sage Publications Ltd.
- Knox, P. & Pinch, S. 2000. *Urban Social Geography. An Introduction. Fourth Edition*. Harlow: Pearson Education Limited.
- Koho, T. 1994. Suomalaisen arkkitehtuurin 60-luku. Konstruktivismi ja järjestelmäajattelu. Helsinki: Rakennustieto Oy.
- Koho, T. 1999. Modernismi suomalaisessa arkkitehtuurissa 1900–1960. Helsinki: Rakennustieto Oy.
- Laine, M. & Peltonen, L. 2003. Ympäristökysymys ja aseveliaksi. Ympäristön politisoituminen Tampereella vuosina 1959–1995. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes Print.
- Landry, C. 2000. *The Creative City. A Toolkit for Urban Innovators*. London: Earthscan Publications Ltd.
- Lash, S. & Urry, J. 1994. *Economies of Signs and Space*. London: Sage Publications Ltd.
- Lefebvre, H. 1991. *The Production of Space*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Luova Tampere 2011. [www-dokumentti]. <http://www.luovatampere.fi/>.
- Lynch, K. 1960. *The Image of the City*. Cambridge: The MIT Press.
- Malanga, S. 2004. The Curse of the Creative Class. A New Age Theory of Urban Development Amounts to Economic Snake Oil. *City Journal*, winter 2004:14. [www-dokumentti]. http://www.city-journal.org/html/14_1_the_curse.html.
- Marshall, R. 2003. *Emerging Urbanity: Global Urban Projects in the Asia Pacific Rim*. London: Spon Press.

- Martin, G.P. 2005. Narratives Great and Small: Neighbourhood Change, Place and Identity in Notting Hill. *International Journal of Urban and Regional Research* 29:1, 67–88.
- Massey, D. 1995. A Place in the World. Places, Cultures and Globalization. Teoksessa P. Jess & D. Massey (eds.) Oxford: Oxford University, The Open University Press.
- Massey, D. 2005. For Space. London: Sage Publications Ltd.
- Massey, D. 2007. World City. Cambridge: Polity Press.
- Massey, D. 2008. Samanaikainen tila. Toim. M. Lehtonen, P. Rantanen & J. Valkonen. Suom. J. Rovio. Tampere: Vastapaino.
- McNeill, D. 2006. Globalization and the Ethics of Architectural Design. *City* 10:1, 49–58.
- Mellon, J.G. 2008. Urbanism, Nationalism and the Politics of Place: Commemoration and Collective Memory. *Canadian Journal of Urban Research* 17:1, 58–77.
- Mikkola, K. 2009. Arkkitehtuurin aatteet ja arki (1974). Teoksessa J. Mukala (toim.) Arkkitehtuurilinjoja. Kirmo Mikkolan kirjoituksia. Helsinki: Rakennustieto Oy, 42–53.
- Miles, S. 2005. ‘Our Tyne’: Iconic Regeneration and the Revitalisation of Identity in NewcastleGateshead. *Urban Studies* 42:5/6, 913–926.
- Miles, S. & Miles, M. 2004. Consuming Cities. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Monclús, J. 2006. International Exhibitions and Planning. Hosting Large-scale Events as Place Promotion and as Catalyst of Urban Regeneration. Teoksessa J. Monclús & M. Guàrdia (eds.) Culture, Urbanism and Planning. Aldershot: Ashgate, 215–239.
- Monclús, J. & Guàrdia, M. 2006. Culture, Urbanism and Planning. Aldershot: Ashgate.
- Morley, D. 2001. Belongings: Place, Space and Identity in a Mediated World. *European Journal of Cultural Studies* 4:4, 425–448.
- Murray, W. E. 2006. Geographies of Globalization. London: Routledge.
- Mäntysalo, R. 2004. Johdanto. Teoksessa R. Mäntysalo (toim.) Paikan heijastuksia. Ihmisen ympäristösuhteen tutkimus ja representaation käsite. Ympäristöalan julkaisuja, Oulun yliopisto. Jyväskylä: Atena kustannus, 9–18.
- Niedomys, T. & Borgegård, L-E. 2004. Marketing the North: Place Marketing to attract In-migrants to the Northern Parts of Sweden. Teoksessa F. Eckardt & P. Kreisl (eds.) City Images and Urban Regeneration. Frankfurt am Main: Peter Lang, 83–98.
- Nyman, K. 2008. Arkkitehtuurin kadotettu kieli. Helsinki: Multikustannus Oy.
- Paasi, A. 1984. Kansanluonnekäsitteestä ja sen käytöstä suomalaisissa maantiedon kouluoppikirjoissa. Tutkimus alueellisista stereotyyppioista. Joensuu: Joensuun yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 2.
- Paasi, A. 1986. Neljä maakuntaa: maantieteellinen tutkimus aluetietoisuuden kehittymisestä. Joensuu: Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja 8.

- Paasi, A. 1996. Alueellinen identiteetti ja alueellinen liikkuvuus: suomalaisten syntymäpaikat ja nykyiset asuinalueet. *Terra* 108:4, 210–223.
- Paasi, A. 2001. Europe as a Social Process and Discourse: Considerations of Place, Boundaries and Identity. *European Urban and Regional Studies* 8:1, 7–28.
- Paasi, A. 2002. Rajat ja identiteetti globalisoituvassa maailmassa. Teoksessa T. Syrjämaa & J. Tunturi (toim.) *Eletty ja muistettu tila*. Helsinki: SKS, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 154–176.
- Paddison, R. 1993. City Marketing, Image Reconstruction and Urban Regeneration. *Urban Studies* 30:2, 339–350.
- Pakarinen, T. 2010. Metaphors in Urban Planning. From Garden City to Zwischenstadt and Netzstadt. *Datutop* 31. Tampere: School of Architecture, Tampere University of Technology.
- Passinmäki, P. 2011. Arkkitehtuurin uusi poetiikka. Fenomenologinen tutkimus teknologian ylittämisen mahdollisuudesta nykyarkkitehtuurissa. Tampere: Tampereen teknillinen yliopisto. Arkkitehtuurin laitos.
- Power, D. & Scott, J.A. 2004. A Prelude to Cultural Industries and the Production of Culture. Teoksessa D. Power & A.J. Scott (eds.) *Cultural Industries and the Production of Culture*. London: Routledge.
- Pratt, A. C. 2009. Urban Regeneration: From the Arts ‘Feel Good’ Factor to the Cultural Economy: A Case Study of Hoxton, London. *Urban Studies* 46:5&6, 1041–1061.
- Raivo, P. 1997. Kulttuurimaisema. Alue, näkymä vai tapa nähdä. Teoksessa T. Haarni, M. Karvinen, H. Koskela & S. Tani (toim.) *Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*. Tampere: Vastapaino, 193–209.
- Raivo, P.J. 2004. Historialliset maisemat ja maantieteellinen muisti. Näkökulmia sotahistorian sijainnilliseen representaatioon. Teoksessa R. Mäntyselä (toim.) *Paikan heijastuksia. Ihmisen ympäristösuhteen tutkimus ja representaation käsite. Ympäristöalan julkaisuja, Oulun yliopisto*. Jyväskylä: Atena kustannus, 141–163.
- Rasila, V. 1992. Tampereen historia, osa 4 (vuodet 1944–1990). Tampere: Tampereen kaupunki.
- Roberts, D. 2003. *Illusion Only is Sacred: From the Culture Industry to the Aesthetic Economy*. Thesis Eleven 73, 83–95.
- Robertson, R. 1990. Mapping the Global Condition: Globalization as the Central Concept. Teoksessa M. Featherstone (ed.) *Global Culture. Nationalism, Globalization and Modernity. A Theory, Culture and Society Special Issue*. London: Sage Publications Ltd.
- Sassen, S. 2001. *The Global City: New York, London, Tokyo*. Second Edition. Princeton: Princeton University Press.
- Sassen, S. 2002. Locating Cities on Global Circuits. *Environment and Urbanization* 14:1, 13–30.
- Scholte, J.A. 2005. *Globalization. A Critical Introduction*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Scott, A.J. 2000. *The Cultural Economy of Cities: Essays on the Geography of Image Producing Industries*. London: Sage Publications Ltd.
- Shields, R. 1996. A Guide to Urban Representation and What to Do About It: Alternative Traditions of Urban Theory. Teoksessa A.D. King (ed.) *Re-Presenting the City. Ethnicity, Capital and Culture in the Twenty-First Century Metropolis*. Basingstoke: Macmillan Press Ltd, 227–252.

- Shobe, H. Football and the Politics of Place: Football Club Barcelona and Catalonia, 1975–2005. *Journal of Cultural Geography* 25:1, 87–105.
- Silk, M. 2004. Televised Sport in a Global Consumer Age. Teoksessa T. Slack (ed.) *The Commercialisation of Sport*. New York: Routledge, 219–239.
- Sklair, L. 2005. The Transnational Capitalist Class and Contemporary Architecture in Globalizing Cities. *International Journal of Urban and Regional Research* 29:3, 485–500.
- Sklair, L. 2006. Iconic Architecture and Capitalist Globalization. *City* 10:1, 21–47.
- Sklair, L. 2010. Iconic Architecture and the Culture-ideology of Consumerism. *Theory, Culture & Society* 27:5, 135–159.
- Slack, T. 2004. *The Commercialisation of Sport*. New York: Routledge.
- Smith, A. 2010. The Development of “Sports-City” Zones and Their Potential Value as Tourism Resources for Urban Areas. *European Planning Studies* 18:3, 385–410.
- Smith, M.P.S. 2001. *Transnational Urbanism. Locating Globalization*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Soja, E.W. 1980. The Socio-Spatial Dialectic. *Annals of the Association of American Geographers* 70:2, 207–225.
- Soja, E.W. 1989. *Postmodern Geographies. The Reassertion of Space in Critical Social Theory*. London: Verso.
- Soja, E. W. 2010. Cities and States in Geohistory. eScholarship University of California. *Theor Soc* 39: 361–376. [www-dokumentti]. <http://www.escholarship.org/uc/item/1gn9954s>.
- Sotarauta, M. 1996. Kohti epäselvyyden hallintaa. Pehmeä strategia 2000-luvun alun suunnittelun lähtökohdana. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Standertskjöld, E. 2006. *Arkkitehtuurimme vuosikymmenet 1900–1920*. Helsinki: Suomen rakennustaiteen museo, Rakennustietosäätiö & Rakennustieto Oy.
- Standertskjöld, E. 2011. *Arkkitehtuurimme vuosikymmenet 1960–1980*. Helsinki: Suomen rakennustaiteen museo, Rakennustietosäätiö & Rakennustieto Oy.
- Tampereen arkkitehtuuriohjelma 2007. Tampereen kaupunki, yhdyskuntapalvelut. [www-dokumentti]. <http://www.tampere.fi/tiedostot/5AbG4W57X/arkkitehtuuriohjelma.pdf>.
- Tampereen kaupunkiseudun kansainvälisen yhteistyön toimintaohjelma 2003. [www-dokumentti]. <http://www.tampere.fi/tiedostot/4YqJkiCt/seutuohjelma.pdf>.
- The Economist 2010. [www-dokumentti]. <http://www.economist.com/markets/bigmac/about.cfm>.
- Thornley, A. 2002. Urban Regeneration and Sports Stadia. *European Planning Studies* 10:7, 813–818.
- Töttö, P. 1997. Auguste Comte – positivismin isä. Teoksessa J. Gronow, A. Noro & P. Töttö (toim.) *Sosiologian klassikot*. Helsinki: Gaudeamus.
- Unwin, T. 2000. A Waste of Space? Towards a critique of the Social Production of Space... *Transactions of the Institute of British Geographers, New Series* 25:1, 11–29.

Urry, J. 1995. *Consuming Places*. London: Routledge.

Voisey, H. & O’Riordan T. 2001. *Globalization and Localization*. Teoksessa T. O’Riordan (ed.) *Globalism, Localism & Identity. Fresh Perspectives on the Transition to Sustainability*. London: Earthscan Publications Ltd.

Weinberg, D. 2008. *The Philosophical Foundations of Constructionist Research*. Teoksessa J.F. Gubrium & J.A. Holstein (eds.) *Handbook of Constructionist Research*. New York: The Guilford Press, 13–39.

Yritys- ja yhteisötietojärjestelmä YTJ 2012. [www-dokumentti]. <http://www.ytj.fi/>. Keskusareena Oy: <http://www.ytj.fi/yritystiedot.aspx?yavain=2186232&kielikoodi=1&tarkiste=0D82509BD982BF57FC754229FB2F6921CE5C9C11&path=1547;1631;1678>.

Zukin, S. 1991. *Landscapes of Power: From Detroit to Disney World*. Berkeley: University of California Press.

Zukin, S. 1995. *The Cultures of Cities*. Cambridge: Blackwell Publishers Inc.

Äikäs, T.A. 2000. *Imagot mielikuvakaupungin maisemissa. Symbolisen imagoressurin tulkintaa ja kritiikkiä*. *Alue ja ympäristö* 29:2, 76–88.

Kaikkien lähteinä käytettyjen www-dokumenttien saatavuus on tarkistettu 8.1.2012.

Aamulehden artikkelit

Nämä artikkelit on julkaistu Aamulehden nettisivuilla ja ne ovat kaikkien vapaasti haettavissa osoitteessa www.aamulehti.fi. Kaikkien artikkeleiden saatavuus on tarkistettu 8.1.2012.

5.11.2010. Keskusareena – Aamulehti hankki vastauksia lukijoiden kysymyksiin.

21.1.2011. Keskusareenalle myyntiin 14 uutta aitiota.

6.4.2011. Lupa heltisi: Tampere saa ostaa maat Libeskindin torneille 500 000 eurolla.

6.5.2011. Bjurström: Sara Hildénin museo sopisi loistavasti Keskusareenalle.

30.5.2011. Tampere hyväksyi Keskusareenan vaatimat lisämiljoonat.

13.6.2011. Nyt se on päätetty, keskusareena voi tulla Tampereelle.

14.6.2011. Keskusareenan rahoitus varmistumassa – rakentaminen halutaan aloittaa ensi kesänä.

22.7.2011. Aikataulu uhkaa pettää: Keskusareenasta tehtiin viisi valitusta.

25.9.2011. Rahoitus yhä auki: Jos areena ei toteudu, koko kansi kaatuu.